

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

VOLTAIRE

SADIK
•
SAFDİL

Çeviren:
Bekir Karaoğlu

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 44

SADIK
•
SAFDİL

**SADIK ve SAFDİL adlı yapıtlar Cumhuriyet Dünya
Klasikleri Dizisi'nde Sn. Bekir Karaoğlu'nun izniyle
basılmıştır.**

**Yayma hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Nisan 1999**

V O L T A I R E

SADIK
●
SAFDİL

Fransızca'dan çeviren:
Bekir Karaoğlu

Cumhuriyet
Cumhuriyetimizin 75. yılı
coşkusuyla...

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarla şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yanda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

“Düşüncelerinize katılmıyorum; fakat onları söyleme hakkınızı sonuna kadar savunacağım.”

Voltaire

“Hiç bir zaman anlayamayacağım düşünceleri bana kabul ettirdiği için onu asla bağışlamayacağım.”

İmparatoriçe Eugenie

“Bu adamı kimse susturamayacak mı?”

Kral XV. Louis

VOLTAIRE ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Yapıtları 18. yüzyıl Avrupası'nın siyasa, felsefe ve ekin alanlarına damgasını vuran Voltaire (1694-1778) fırtınalı yaşamı boyunca, hoşgörüsüzlük, bağınazlık, adaletsizlik ve diktatörlüğe karşı savaşım vermiştir.

Voltaire'in 300. doğum yılı 1994 yılında Avrupa'nın tüm müze ve kitaplıklarında kutlandı. Bu yıldönümüne bağlı olarak Oxford Üniversitesi tarafından başlatılmış olan Toplu Yapıtları dizisinin 150 ciltten oluşması beklenmektedir!

YAŞAMI

Asıl adı François-Marie Arouet olan Voltaire 1694 yılında Paris'te doğdu. Cizvit papazlarınca eğitildi, 16 yaşında okulu bırakıp Paris'teki sanat ve yazın çevreleriyle tanıştı. 1917'de yazdığı hükümeti eleştiren bir taşlama nedeniyle Bastille tutukevine kapatıldı. Burada kaldığı 11 ay içinde ilk tiyatro yapıtı olan "Oedipe"i yazdı.

Daha sonra baskıların sürmesi üzerine sürgün olarak 3 yıl İngiltere'de yaşadı. Paris'e döndükten sonra İngilte-

re'deki demokrasi anlayışını öven "İngiltere Mektupları" adlı bir yapıt yazdı. Kitabın hükümeti eleştirdiği yargısına varılınca yine Paris'ten kaçmak zorunda kaldı. Uzun yıllar birlikte yaşayacağı Chatelet Markizi'nin Lorraine bölgesindeki şatosuna sığındı.

1749 yılında markizin ölümü üzerine Prusya Kralı II. Frederik'in çağrısını kabul ederek Potsdam'daki Prusya sarayına konuk oldu. Burada ancak iki yıl kalabildi, krala anlaşamayınca Berlin'den ayrıldı.

Voltaire sonunda İsviçre-Fransa sınırında "Ferney" çiftliğini satın alıp yerleşti (1753). Burada bir yandan ipek-böcekçiliği ve saatçilikle uğraşırken, diğer yandan en yoğun yazarlık dönemini yaşadı.

Voltaire'in yaşamı ve yapıtları hoşgörüsüzlük, bağnazlık, adaletsizlik ve diktatörlük karşıtı bir anıt gibidir. Çağının en önemli toplumsal, siyasal ve hukuksal olayları üzerine sesini yükseltti, Avrupa'da düşüncenin egemeni oldu, ileri gelen devlet adamlarıyla yazıştı. Ünlü "Ansiklopedi"ye katkıda bulundu.

Ölümünden kısa süre önce Paris'e çağırıldı. Yıllarca krallar ve hükümetler tarafından başkente girmesine izin verilmeyen 83 yaşındaki Voltaire halk tarafından ulusal bir kahraman gibi coşkuyla karşılandı. Üç ay sonra 30 Mayıs 1778'de Paris'te öldü. Mezarı daha sonra Pantheon'da Rousseau'nun yanına taşındı.

YAPITLARI

Voltaire fırtınalı yaşamından beklenmeyecek kadar çok sayıda yapıt vermiştir. Yapıtları çok değişik türlerde-

dir: Şiir, tiyatro, tarih, öykü, roman, makale, bilimsel ve felsefi deneme, ansiklopedi maddeleri, vb... Yalnızca tiyatroya dalında 52 oyunu vardır. Bunların arasında “Oedipe” (1718), “Brutus” (1730) ve “Zaire” (1732) sayılabilir. Tarih kitapları arasında “XII. Charles’ın Tarihi”, “XIV. Louis Çağı” (1751), “Büyük Petro Çağında Rusya Tarihi” (1759) önemlidir. Ayrıca, yazınsal değer taşıyan 18.000 adet mektup bırakmıştır.

Çağının önemli olaylarını taşlamak için yazdığı roman ve öyküler daha kalıcı olmuştur. Günümüzde en çok okunan yapıtları da bunlardır. Bunlar arasında en bilineni “Candide” (1759) o çağda Pope ve Leibniz’in “her şey olması gerektiği gibi güzel” felsefesini alaya almak için yazılmıştır. Diğer uzun öykülerinden, bir ara saray tarihçisi olarak görev yaptıktan sonra krallara öğüt vermek amacıyla yazdığı “Zadig” (1747) özyaşamsal bölümler içerir. O çağdaki siyasal yozlaşmayı eleştirmek için de, gerçek bir öyküden yola çıkarak “Safdil” (1767) adlı yapıtını kaleme almıştır.

Diğer uzun öyküleri arasında, töreleri eleştirmek için yazdığı “Babil Prensesi” (1768), rüşvet ve gelir dağılımı dengesizliğini eleştirmek için yazdığı “Kırk Liralık Adam” (1768) ve kozmik ölçekte insanın küçüklüğünü vurgulayan “Micromegas” (1752) da sayılabilir.

SADIK
yahut ALINYAZISI
Bir Doğu Masalı
(Zadig, 1747)

SADIK ÖYKÜSÜNÜN ŞERİA SULTAN'A ADANMASI

Hicretin 837. yılında Şevval ayının 18. günü,

Kirpiklerin büyücüsü, yüreklerin coşturucusu ve aklın ışığı; ayaklarınızın tozunu öpeyim demiyorum çünkü siz artık ya yürümüyor ya da İran halıları veya güller üzerinde geziniyorsunuzdur. Size eski bir bilge kişinin, hiçbir iş yapmadan yaşayabilme mutluluğuna eriştikten sonra, keyif için yazmış olduğu SADIK öyküsünün çevirisini sunuyorum. Bu öyle bir yapıt ki söylediğinden çok daha fazlasını anlatıyor. Okuyup karar vermenizi diliyorum; çünkü her ne kadar güzelliğiniz ve ona renk katan yeteneklerinizle sağduyulu davranmama hakkınız elbet varsa da, yaşamınızın baharında olmanıza karşın bilge bir akla ve ince bir zevke sahipsiniz; sizin çok kez ince uzun sakallı derişlerden çok daha akıllı sözlerinize tanık oldum. Anlayışlısınız, ağzınız da sıkı; zayıf olmadan yumuşak olabiliyorsunuz; iyiliği yaparken ayrımcısınız; dostlarınızı seviyor ve düşman' yaratmıyorsunuz. Güzел aklınızı kullanırken, çok kolay yapabileceğiniz halde, kötülük tohumları ekmi-

yorsunuz. Özetle, aklınızın güzelliğiniz kadar saf, biraz da felsefeye eğiliminiz olduğu yargısına vardığım için bilge bir yazarın bu kitabından zevk alacağınızı düşünüyorum.

Kitap sizin ve benim bilmediğimiz Keldani dilinde yazılmış. Önce, şanlı Sultan Uluğ Bey'i eğlendirmek için Arapçaya çevrildi. Bu, Arap ve Acemlerin Binbir Gece Masallarını yazmaya başladıkları zamanlara raslar. Uluğ Bey Sadık öyküsünü, hanım sultanlar da Binbir Gece'yi okumayı yeğliyorlardı. "Hiçbir şey anlatmayan ve bir mantığı olmayan bu öyküleri nasıl sevebilirsiniz?" diye sorardı Uluğ Bey; "Biz de zaten bunun için seviyoruz," diye yanıtlardı hanım sultanlar.

Sizin o hanım sultanlara benzemeyeceğinizi ve bir Uluğ Bey olacağınızı düşünerek mutlu oluyorum. Belki bir gün, Binbir Gece'den pek farkı olmayan sudan söyleşilerden sıkıldığınızda, sizinle akıl üzerine konuşma fırsatımız olur. Siz, İskender zamanındaki Thalestris, Süleyman zamanındaki Saba Melikesi olsaydınız, yollara düşenler bu krallar olurdu.

Göklere yakarıyorum: zevkleriniz katıksız, güzelliğiniz kalıcı ve mutluluğunuz sonsuz olsun.

SADİ

TEK GÖZLÜ ADAM

Melik Moabdar zamanında Babil'de Sadık adında zengin ve eğitim görmüş bir genç adam yaşırdı. Zengin ve genç olmasına karşın duygularına gem vurmasını ve büyüklenmemeyi bilen bu adam her zaman haklı olmaya çalışmıyor ve insanların zayıf yanlarına saygı gösterebiliyordu. İnsanlar ona şaşıyordu, çünkü zekâ ve ekin düzeyi elvermesine karşın, bilisiz yargılara, belirsiz sözlere, kaba şakalara ve o zamanlar Babil'de söyleşi adı altında yapılan kuru gürültüye Sadık hiç tepki göstermezdi. Zerdüş'tün birinci kitabından öğrenmişti: büyüklenme, iğne batırınca fırtınalar çıkan hava dolu bir tulumu benzer. En önemlisi, Sadık kadınları aşağı görmek ve onları baskı altında tutmakla övünmüyordu. Eli açıktı; iyilik bilmezlere de vermekten korkmuyordu, çünkü yine Zerdüş'tün öğretilerine göre davranıyordu: *Seni ısıracak olsalar bile, sen yerken köpeklerle de yedir*. Bilge kişilerle bir arada olmaya çalıştığı için, onlar kadar bilge sayılırdı. Doğa konusunda Keldanilerden kalan fizik ilkelerini biliyordu, metafizik konusundaysa tüm zamanlarda herkesin bildiğini, yani pek az şey öğrenmişti. O zamanlar geçerli olan düşüncenin tersine, bir yılın üç yüz altmış beş gün altı saat olduğuna ve dünyanın güneş çevresinde döndüğü-

ne inanıyordu. Kentin ileri gelenleri ona kötü düşünceler taşıdığını, yılın on iki ay olduğuna ve güneşin merkezde olduğuna inanmakla devlete düşmanlık ettiğini söylediklerinde o, öfkelenmeden ve büyüklenmeksizin susuyordu.

Böylece Sadık, zenginliğine, dostlarına, sağlığına, sevimli yüzüne, ılımlı ve akılcı düşüncesine, içten ve soylu yüreğine güvenerek mutlu olabileceğine inandı. Babil’de güzelliği, soyluluğu ve servetiyle ünlü Samira ile nişanlandı. Ona erdemli bir sevgiyle bağlıydı; Samira ise Sadık’ı tutkuyla seviyordu. Evleneceklerine yakın bir gün, Fırat kıyılarında palmyelerle süslü Babil kapılarından birinin yakınlarında kol kola gezinirken, kılıç ve oklarla kuşanmış bir öbek adamın yaklaştığını gördüler. Bunlar, vezirlerden birinin yeğeni olan Orcan’ın adamlarıydı. Kendi dalkavuklarınca her şeyi yapabileceğine inandırılmış olan Orcan, Sadık’ın tersine, erdemden ve incelikten nasibini alamamış bir adamdı. Kendini o kadar beğenirdi ki, Samira’nın kendisini seçmemiş olmasından duyduğu kıskançlığı Samira’ya karşı beslediği bir sevgi sanıyordu. Adamlarına onu kaçırmalarını söylemişti. Adamlar Samira’yı yakalamak istediler; çıkan kargaşada Samira’yı yaraladılar ve sevgilisinin kanını akıttılar. Kızın çığlıkları gökleri sarsıyordu: “Sevgilim! Beni sevdiğimden ayırmıyorlar!” Kendi karşılaştığı tehlikeyi umursamadan sevgilisi Sadık’ı düşünüyordu. Bu arada Sadık onuru ve aşkının verdiği güçle genç kızı savunuyordu. İki kölesinin yardımıyla saldırganları kaçmaya zorladı; sonra baygın ve yaralı Samira’yı evine götürdü. Genç kız gözlerini açtığında kurtarıcısını gördü: “Ey Sadık! Seni kocam olarak seviyordum; şimdi yaşam ve namusumun kurtarıcısı olarak seviyorum.” Hiçbir yürek Samira’nınki kadar duygulanamaz, hiçbir ağız en büyük iyilik-

lerin ve en namuslu sevginin esinlediği duyguları bu kadar dokunaklı söyleyemezdi. Samira'nın yarası hafıftı, kısa sürede iyileşti. Sadık daha kötü yaralanmıştı; gözünün kıyısına gelen bir ok, derin bir yara açmıştı. Samira sevgilisinin iyileşmesi için sürekli yakarıyordu. Gece gündüz gözleri yaşlı, Sadık'ın gözünün iyileşeceği günü bekliyordu. Fakat, yaralı gözde çıkan bir çıban durumu ciddileştirdi. Memfis'te büyük hekim Hermes'e haberciler gönderildi. Hekim kalabalık yardımcılarıyla geldi, hastayı inceledi ve gözünü yitireceğini söyledi. Üstelik bu yıkımın ne zaman olacağını da belirtti: "Eğer sağ göz olsaydı kurtarabilirdim; ancak, sol göz yaralarını iyileştirmek olanaksızdır." Tüm Babil halkı, Sadık'ın yazgısına üzülürken Hermes'in bilgisine de hayran kaldı. İki gün sonra çıban kendiliğinden patladı; Sadık tümüyle iyileşti. Hermes, niçin iyileşmemesi gerektiğini kanıtlayan bir kitap yazdı. Sadık bu kitabı okumadı; dışarı çıkacak duruma gelince, mutluluğunun kaynağı ve gözleriyle bakmaya değer gördüğü tek şey olan sevgilisini ziyaret etmek için hazırlandı. Samira üç gündür kent dışındaydı. Sadık yoldayken bu hanımın tek gözlülerden nefret ettiğini ve aynı gece Orcan'la evlendiğini öğrendi. Bu haberi işiten Sadık bayıldı; acısı onu ölümün eşiğine getirdi, uzun süre hasta yattı. Sonunda aklı acısına üstün geldi; hatıta duyduğu öğrenmeyle avunmasını bildi.

"Madem ki saray eğitimi görmüş bu soylu hanımın alçakça bir kaprisiyle karşılaştım, öyleyse bir halk kızıyla evleneyim." dedi. Kentin en olgun ve iyi yetiştirilmiş kızı olan Azora'yı seçti. Onunla evlendi ve bir ay süreyle mutlu bir yaşam sürdüler. Fakat Sadık karısında biraz hafiflik sezer gibi oldu; Azora en akıllı ve erdemli gençlerin en iyi giyinenler olduğuna inanıyordu.

BURUN

Azora bir gün gezintiden eve öfkeyle döndü: Sadık ona “Sizi böyle kızdıran nedir, sevgili eşim?” diye sordu. Karısı “Benim tanık olduğum olayı siz de görseniz çok kızdınız,” dedi, “Bir süre önce genç kocasını yitiren Hüsrev’e baş sağlığına gitmiştim. Bu kadın kocası için ırmak kıyısında bir mezar yaptırmıştı. Tanrılara yakarılarında, ırmak burada aktıkça kocasının mezarı başında olacağına söz veriyordu.” Sadık, “İşte kocasını gerçekten sevmiş olan saygıdeğer bir kadın!” deyince, Azora “İyi ama, ben gittiğimde ne yapıyordu, biliyor musunuz?” dedi, “İrmağın yatağını değiştirmeye uğraşıyordu!” Azora genç dula verdi veristirdi ama, bu erdem ve namus gösterisi Sadık’ın pek hoşuna gitmedi.

Sadık’ın Kadir adında bir arkadaşı vardı; Azora bu arkadaşının ötekilerden daha dürüst ve akıllı olduğunu söylediler. Sadık karısının bağlılığını denemek için bu arkadaşıyla bir plan yaptı ve ağzını sıkı tutması için ona büyük bir armağan verdi. Azora kent dışında bir arkadaşını iki günlük bir ziyaretten döndüğünde hizmetçiler, kocasının ansızın öldüğünü, ona bu acı haberi iletmeye cesaret edemediklerini ve Sadık’ı bahçedeki atalarının mezarının ya-

nına gömdüklerini söylediler. Genç kadın ağladı, saçını başını yoldu, ölmek istediğini haykırdı. Akşam üzeri Kadir geldi ve onunla birlikte ağladı. Ertesi gün biraz daha ağladılar ve birlikte öğle yemeği yediler. Kadir ona, arkadaşının mirasının büyük bölümünü kendisine bıraktığını ve isterse bu serveti onunla paylaşmaktan mutlu olacağını söyledi. Genç kadın ağladı, öfkелendi, sonra yumuşadı. Akşam yemeği öğlenkinden daha uzun sürdü; konuşmaları daha içten oldu. Azora öleni övdü, ancak birçok eksiği olduğunu, Kadir'de bu eksiklerin olmadığını söyledi.

Yemek ortasında Kadir şiddetli bir karın ağrısına tutuldu; telaşa kapılan genç kadın tüm kokularını getirterek karın ağrısına iyi gelen birini denemek istedi. Büyük hekim Hermes'in Babil'de olmayışından yakınarak, Kadir'in ağrıyan yerine eliyle dokundu: "Çok canınız yanıyor mu?" diye sordu. Kadir ona "Bazan ölecekmişim gibi oluyor," dedi "Ama bana iyi gelen bir ilaç var: Yeni ölmüş bir adamın burnunu ağrıyan yerime sürmek." "Ne tuhaf bir ilaç bu?" dedi Azora. "Arnou Efendi'nin inmelere karşı önerdiği keselerden (1) daha tuhaf değil." dedi Kadir. Bu gerekçeye genç adamın akıllı oluşunu da ekleyen genç kadın kararını verdi: "Rahmetli kocam yarın Sırat köprüsünden geçerken, burnu biraz kısa olsa Azrail ona daha mı az yol verecektir?" diye düşündü. Azora bir bıçak alıp kocasının mezarına gitti; önce biraz ağladı sonra boylu boyunca yatan Sadık'ın burnunu kesmek için yaklaştı. Sadık doğruldu ve bir eliyle burnunu tutarken ötekiyle bıçağı aldı: "Hanım, Hüsrev kadını eleştirmeyin," dedi. "Burun kesmenin bir ırmağın yatağını değiştirmeden ne ayrımı vardır?"

(1) O çağda Babil'de tüm hastalıkları boyuna asılan bir keseyle iyileştiren Arnou adında biri vardı.

KÖPEK VE AT

Sadık, *Zind* kitabında yazıldığı gibi, evliliğin ilk ayının balayı, ikincisinin de zehir ayı olduğunu anladı. Bir süre sonra, birlikte yaşamak zorlaşınca, Azora'yı boşadı ve mutluluğu doğayı incelemekte aradı. "Tanrı"nın gözümün önünde açtığı bu büyük kitabı okuyan bir filozof kim bilir ne kadar mutludur," diyordu. "Bulduğu gerçekler onun olur; ruhunu besler ve yüceltir; erinçle yaşar; insanlardan korkmaz; sevgili eşi burnunu kesmeye gelmez."

Bu düşüncelerle dolu olarak, Fırat kıyısında bir kır evine çekildi. Orada, köprü kemerleri altından bir saniyede ne kadar su aktığını incelemeyi ya da fare ayında yağan yağmurun koyun ayındakinden ne kadar fazla olduğunu merak etmedi. Örümcek ağlarından ipek, kırık şişelerden porselen yapmayı denemedi; fakat özellikle hayvan ve bitkileri inceledi. Kısa zamanda o kadar şey öğrendi ki öteki insanların bakıp da göremediği yerde binlerce ayrıntı görebiliyordu.

Bir gün korulukta gezerken, melikenin harem ağasının telaşla ve peşinde birçok görevliyle koştuğunu gördü. Hepsi de en değerli şeyini yitirmiş gibi oraya buraya koşuyorlardı. Haremağası Sadık'a sordu: "Delikanlı, me-

likenin köpeğini gördün mü?” Sadık usulca yanıtladı: “Bu, dişi bir köpekti, değil mi?” Haremağası “Haklısınız,” dedi. Sadık “Küçük boylu, kısa süre önce yavrulamış, kulakları çok uzun ve ön sol ayağı hafifçe topal bir tazi köpeği,” deyince haremağası heyecanla “Demek onu gördünüz!” dedi. “Hayır,” dedi Sadık, “bu köpeği görmedim, ayrıca melikenin köpeği olduğunu da bilmiyordum.”

Yazgının bir raslantısı olarak, aynı sıralarda melikin ahırındaki en güzel at Babil ovasında seyislerin elinden kaçmıştı. Başseyis ve diğer görevliler, harem ağasının köpeğin ardından koştuğu telaşla, atın peşindeydiler. Başseyis Sadık’a raslayınca melikin atını görüp görmediğini sordu. Sadık “Bu, çok hızlı koşan, boyu beş ayak, nalları küçük, kuyruğu üç buçuk ayak boyunda bir at. Koşumlarında yirmi iki kırat altından yapılmış düğmeleri, gümüşten nalları var, değil mi?” deyince baş seyis: “Ne yana gitti,” diye sordu. Sadık yanıt verdi : “Atı görmedim, var olduğunu da bilmiyordum.”

Başseyis ve harem ağası Sadık’ın melikin atını ve melikenin köpeğini çaldığından emin oldular ve onu yakalayıp kadılar kuruluna götürdüler. Sadık falakaya ve ömrünün kalan bölümünü Sibiry’a’da sürdürmeye mahkûm oldu. Karar henüz okunmuştu ki atın ve köpeğin bulunduğu haberi geldi. Kadılar kararı değiştirmek zorunda kaldılar; ama bu kez, atı ve köpeği görmediğini söylediği için dört yüz altın ödemeye yargılandı. Ancak bu cezayı ödedikten sonra Sadık’ın kendini savunmasına izin verdiler. O da şöyle konuştu:

“Kurşun gibi ağır, demir gibi sert, elmas gibi parlak ve altın gibi saf olan siz adalet yıldızları, bilim denizleri, gerçeğin aynaları! Bu yüce kurul önünde konuşmama izin

verildiğine göre, Orosmade adına ant içerim ki melikenin saygıdeğer köpeğini de, melikin kutsal atını da görmüş değilim. Korulukta gezerken harem ağası ve başseyisle karşılaştım. Yerde bir hayvanın izleri vardı ve bunların bir köpeğin ayak izleri olduğunu anladım. Kumdaki ayak izlerinin arasındaki çizgiler memelerinin büyümüş olduğunu ve onun kısa süre önce yavrulamış dişi bir köpek olduğunu gösteriyordu. Ön ayak izlerine yakın daha değişik izler köpeğin uzun kulakları olduğuna işaret ediyordu. Ayak izlerinden biri diğer üçüne göre daha belirsiz olduğu için de bir ayağının topal olması gerekiyordu.”

“Melikin atına gelince, koruda dolaşırken at izlerine rasladım. Ayak izleri eşit aralıklıydı; düzgün koşan bir atın izleriydi bunlar. Yedi ayak genişliğindeki yolun kıyısında ağaçların tozu çok az süpürülmüştü; buradan atın kuyruğunun üç buçuk ayak uzunluğunda olduğu sonucuna vardım. Ağaçların beş ayak yükseklikte bir geçit oluşturduğu kapalı bir yerde yeni düşmüş yapraklar gördüm; buradan atın beş ayak boyunda olabileceğini düşündüm. Yolda mihenk taşından olduğunu bildiğim bir taşta altın izleri vardı; ölçünce atın koşumlarında yirmi iki ayar altın düğmeler olduğunu anladım. Sonunda, çakıl taşlarındaki nal izlerinde gümüş olduğunu gördüm.”

Tüm kadınlar Sadık’ın derin bilgisine hayran kaldılar. Bu haber melikin sarayına ulaştı. Selamlıkta, haremde ve divanda herkes bunu konuşur oldu. Bazı bilginler Sadık’ın cadılıktan yakılması gerektiğini söyledilerse de, melik dört yüz altının Sadık’a geri verilmesini buyurdu. Mahkeme görevlisi ve yazmanlar resmi giysileriyle Sadık’ın evine altınları getirdiler. Ancak, üç yüz doksan sekiz altını mahkeme gideri olarak alıkoydular ve hizmetliler de bahşiş istediler.

Sadık fazla bilgili olmanın bazan tehlikeli olabileceğini gördü ve bundan sonra her gördüğünü söylememeye karar verdi.

Böyle bir fırsat kısa sürede çıktı. Hapishaneden kaçan bir tutuklu Sadık'ın penceresinin önünden geçmişti. Sadık'a sorduklarında yanıt vermedi; ancak pencereden baktığını kanıtladılar. Bu suç için beş yüz altın ceza verdiklerinde, Babil göreneklerine göre, kadınlara teşekkür etti. Sonra kendi kendine söylendi: "Tanrı'm, melikenin köpeğinin ve melikin atının geçmiş olduğu ormanda gezmek de tehlikeli, pencereden bakmak da! Bu dünyada mutlu olmak ne kadar zormuş!"

KISKANÇ

Sadık yazgının sıkıntıları içinde avunmak için çareyi felsefede ve dostlukta aradı. Babil’ in kıyı mahallelerinden birinde ev tutup, dürüst ve bilge bir adama yakışan tüm sanat ve eğlencelerle donattı. Sabahları kitaplığı tüm bilim adamlarına, akşamları sofrası tüm dostlara açıktı. Ama bilim adamlarının ne kadar tehlikeli olabileceğini kısa sürede anladı. Anka kuşu yemeyi yasaklayan Zerdüşt’ün bir yasası üzerinde tartışma çıktı. “Böyle bir kuş olmadığına göre onu nasıl savunabileceğiz?” diyordu bir bölüm bilgin. Diğer bir bölümü de “Zerdüşt yenmemesini söylediğine göre var olmalı,” diyorlardı. Sadık onları uzlaştırmaya çalıştı: “Anka kuşu varsa yemeyelim, yoksa zaten yiyemeyiz; böylece Zerdüşt’e saygımız sürer.”

Anka kuşu üzerine on üç cilt yapıt yazmış olan bir bilgin hemen koşup, Keldanilerin en aptalı ve dolayısıyla en bağınazı olan başrahip Yebor’a Sadık’ı şikâyet etti. Bu adam Güneş tanrısının onuru için Sadık’ı kazığa geçirip bir yandan da keyifle Zerdüşt’ün ayetlerini mırıldanabilme isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Sadık’ın arkadaşı Kadir gidip yaşlı Yebor’u buldu: “Güneş ve Anka kuşlarına selam olsun! Sakın ola Sadık’ı cezalandırmayın; o bir azizdir. Bahçedeki

kümesinde anka kuşları besliyor ve hiçbirini yemiyor. Onu suçlayan adamsa dinsizdir; tavşanların toynak ayaklı olduğunu ve yenebileceklerini söylüyor.” Yebor dazlak kafasını sallayarak yanıtladı: “Öyleyse, Sadık’ı anka kuşu hakkındaki kötü düşüncelerinden, diğerini de tavşanlar hakkındaki kötü sözlerinden dolayı kazığa vurmak gerekir.”

Kadir, daha önce bir çocuk peydahladığı ve rahipler okulunda çok aranan saray nedimesi bir kadını Yebor’a gönderip olayı yatıştırdı. Kimse kazığa geçirilmedi ama birçok bilim adamı Babil’de ahlakın düştüğünü mırıldanır oldular. Sadık içini çekti: “Mutluluk nasıl bulunur? Bu dünyada var olmayan bir şey için bile bunca sıkıntı çekiyorlar adama.” Bilginlere ilendi ve bir daha yalnızca iyi insanlarla bir arada olmaya karar verdi.

Babil’in en dürüst adamları ve en düzeyli kadınları için evinde çağrılar düzenledi. Zevkle hazırlanmış yemeklerden önce konserler dinleniyor, yapılan söyleşilerde insanların kendilerini beğenmiş konuşmalarıyla bu aydın topluluğu bozmasına izin verilmiyordu. Ne dostlarının, ne de yemeklerin seçimi gösteriş için yapılmıştı; her şeyin olduğu gibi görünmesine özen gösteriyor ve böylece gerçek beğeniye erişiyordu.

Karşı evde Arimaze adında, ruhu da yüzü gibi çirkin bir adam oturuyordu. Büyüklenme ve kıskançlık dolu olan bu sıkıcı adam yaşamda başarılı olamadığı için kötülük tohumları ekerek öcünü alıyordu. O kadar zengin olduğu halde evinde yağcılardan başka kimseyi toplayamamıştı. Akşamları Sadık’ın evine gelen arabaların sesleri ve konuklarının övgüleri onu çileden çıkarıyordu. Bazen kendisi de Sadık’ın çağrılarına çağrılmadan gidiyor ve masaya oturuyordu. Sineklerin, kondukları eti çürüttüğü gibi, o da

hemen topluluğun neşesini kaçırıyordu. Arimaze birgün önemli bir hanımı çağırdı; kadın onun evinin önünde durmadan geçip Sadık'a konuk oldu. Başka bir gün, Sadık'la birlikte sarayda konuştukları bir vezir Sadık'ı evine çağırdı, Arimaze'yi çağırmadı. En acımasız nefretlerin temelinde bazen çok ufak nedenler yatar. Babil'de Kıskanç diye anılan bu adam mutluluğunu kıskandığı Sadık'ı yok etmeyi kafasına koydu. Zerdüşt'ün dediği gibi, iyilik etmek için yılda bir kez fırsat çıkar, kötülük etmek için yüz kez.

Kıskanç Sadık'ın evine gitti ve onu bir kadın ve iki erkek arkadaşıyla bahçede gezinirken buldu. Sadık her zaman bu bayana art niyetli olmayan övgüler yöneltirdi. Konuşmaları o sırada melikin, komşu Hirkanya'ya karşı kazandığı savaş üzerineydi. Bu kısa savaşta yiğitlik göstermiş olan Sadık bir yandan meliki övüyor ve bir yandan da bayana güzel sözler söylüyordu. Taş tabletlerini çıkarıp hemen orada dört satırlık bir şiir yazdı ve okuması için bayana verdi. Arkadaşları bu şiiri kendilerine de okumasını istediler ama Sadık alçakgönüllülikle kabul etmedi. Çünkü, hazırlıksız yazılan şiirlerin yalnızca yazılan kişi için bir anlamı olacağını biliyordu. Yazmış olduğu tableti kırıp iki parçaya ayırdı ve çalılıkların arasına attı. Ani bir yağmur çıkınca eve döndüler. Bahçede kalan Kıskanç çalılıkların arasını arayarak tabletlerden birini buldu. Tablet ortasından kırılmıştı ama elindeki parçadaki sözcüklerden meliki yeren korkunç bir anlam çıkıyordu:

*En korkunç güçlerle
Melik sağlam tahtın üzerinde
Halk barıştayken yalnızca
Tek korkulası düşmanımız o*

Kıskanç ömründe ilk kez bu kadar mutlu oldu. Elindeki Şey erdemli ve dürüst bir adamı yok etmek için yeterliydi. Sadık'ın el yazısı olan bu tabletin hemen saraya ulaşmasını sağladı. Sadık, iki arkadaşı ve bayan konuğu yakalanıp tutukevine atıldılar. Duruşması, ona savunma hakkı verilmeden çabucak bitirildi. İdam edilmek üzere yola çıkarıldığında, yolda bekleyen Kıskanç ona iyi Şiir yazamadığını söyleyerek laf attı. Sadık iyi bir Şair olduğunu düşünmüyordu zaten, ama iki arkadaşı ve o güzel bayanın suçsuz yere tutuklu olmasına üzülüyordu. Konuşmasına yine izin vermediler; tablet onun yerine konuşmuştı. Babil'de yasa böyleydi. İdam alanına giderken yolda toplanmış olan halk ona acıdığını gösteremiyor, yalnızca yüzünde korku izi olup olmadığını görebilmek istiyordu. Akrabaları üzülüyordu,      mirastan pay alamayacaklardı. Servetinin dörtte     ne melik el koymuş, kalanı su u bildirene verilmişti.

O  lmeye hazırlanırken melikin papağanı balkondan uçup gitti ve Sadık'ın bahçesindeki çalılara kondu. Ağaçtan düşen bir Őeftali yerdeki bir tablet parçasına yapışmıştı. Kuş bu Őeftaliyi pen elerine alıp tabletle birlikte kaldırdı, melikin kucağına bıraktı. Melik hiçbir anlam taşımayan ama güzel sözcüklerden oluŐan bu dizeleri merak etti. Kendisi de Şair olan melik eŐine bundan söz etti. Melike Sadık'ın mahkemedeki tabletini anımsıyordu. Hemen onu getirtti; iki parça yan yana kondu ve Sadık'ın yazmış olduğu Şiir ortaya  ıktı:

*En korkunç g  lerle yerin sarsıldığını gördüm.
Melik sağlam tahtın üzerinde gözetir her Şeyi.
Halk barıştayken yalnızca sevgi savaŐları olur.
Tek korkulası düşmanımız o sevgi olmalıdır.*

Melik Sadık'ın getirilmesini ve arkadaşlarının salıverilmesini emretti. Sadık melik ve eşinin önünde yere kapandı, kötü şiirler yazdığı için bağışlanmasını diledi. O kadar akıllı ve zarif bir konuşma yaptı ki melik ve eşi onunla daha sonra da görüşmek istediler. Sadık daha sonraki ziyaretlerinde daha da beğenildi. Onu haksız yere suçlayan Kiskancın tüm serveti ona verildi; ama Sadık bunların tümünü Kiskanca geri verdi. Kiskanç tüm bunlardan yalnızca malını yitirmemiş olmanın sevincini duydu. Melikin gözünde Sadık'ın değeri her geçen gün daha da arttı. Onu tüm eğlencelerine çağırıyor, devlet işlerinde akıl danışıyor-du. Melike de onu o kadar beğeniyordu ki bu durum kendisi, melik, Sadık ve ülke için tehlikeli olabilecek dereceye varmıştı. Sadık mutluluğun zor olmadığına inanmaya başlamıştı.

İYİLİK YARIŞI

Babil’de beş yılda bir kutlanan bir bayram gelmişti. Babil göreneklerine göre, her beş yılda bir kez, en eli açık ve en iyiliksever insan seçilirdi. Seçici kurulda soylular ve rahipler yer alırdı. Kentin yönetiminden sorumlu vali son beş yılda yapılan güzel şeyleri anlatır, sonra oylamaya geçilir ve kararı melik açıklardı. Bu bayrama ülkenin en uzak yerlerinden insanlar gelirdi. Kazanan kişi mücevherlerle süslü kupasını melikin elinden alırken, melik onu “El açıklığınızın ödülünü size veriyorum. Tanrı bana sizin gibi insanlar bağışlasın!” diye kutlardı.

O gün gelince melik tahtına çıktı, soylular ve rahipler yerlerini aldılar; seyirciler de atların hızı veya kılıcın gücüyle değil, erdemle kazanılan bu oyunu seyretmek için alana doluştular. Vali bu ödülü kazanabilecek iyi insanları ve yaptıklarını sıraladı. Sadık’ın Kiskanca servetini geri vermesinden söz etmedi; çünkü bu, ödül alabilecek bir davranış değildi.

Önce bir kadıyı övdü. Bu kadı, kendi sorumlu olmadığı halde bir yurttaşın mahkemesinde haksız bir yargıya varmış, durumu sonradan öğrenince yurttaşın kaybını karşılamak üzere tüm servetini vermişti.

Sonra bir gençten söz etti. Bu genç sevdiği kızla evlenmek üzereyken, bir arkadaşının bu kızın aşkından ölmek üzere olduğunu duyunca, aradan çekilmiş ve üstelik verdiği başlık parasını da geri almamıştı.

Daha sonra Hirkanya savaşında büyük bir erdem örneği gösteren bir askeri anlattı. Nişanlısını kaçırmaya çalışan düşman askerleriyle boğuşan bu askere, diğer bazı Hirkanya askerlerinin az ötede annesini kaçırmak üzere olduğunu haber vermişlerdi. Asker ağlayarak nişanlısından özür dilemiş, koşup annesini kurtarmaya gitmişti. Döndüğünde nişanlısını ölmek üzere bulunca kendi canına kıymak istemişti. Ancak annesi ona, kendisine bakacak başka kimsesi olmadığını söyleyince yaşama gücü bulmuştu.

Seçiciler bu askeri beğeniyorlardı. Melik söz aldı: “Bu askerin ve diğerlerinin davranışları güzel; ama beni şaşırtmadılar. Oysa Sadık çünkü bir davranışıyla beni şaşırttı. En önemli vezirlerimden Coreb’i azletmiştim. On dan hep şikâyetçi olduğum halde görevliler ona çok yumuşak davrandığını söylüyorlardı. Sadık’a ne düşündüğünü sordum; o da bana vezirin iyi olduğunu söyleme cesaretini buldu. Geçmişte yanlışını servetiyle ödeyenleri, aşkından vazgeçmeye razı olanları, annesi için sevgilisini feda edenleri çok görmüştüm. Ama kovulan bir vezir için iyi şeyler söyleyen bir saray görevlisi hiç görmedim. Bu sözü edilen iyi insanların her birine yirmi bin altın veriyorum; ama kupayı Sadık’a vereceğim.”

Sadık söz aldı: “Efendim, kupayı siz hak ediyorsunuz. Kendi buyruğunuza karşı görüş bildiren bir kulunuza kızmamakla, en şaşırtıcı davranışı siz gösterdiniz.”

Herkes melike ve Sadık’a hayran kaldı. Servetini veren kadı, sevgilisini arkadaşıyla evlendiren genç ve anne-

sini nişanlısına yeğleyen asker ödüllerini aldılar; adları eli açıklar kitabına yazıldı. Sadık kupayı aldı. Melik iyi bir ad yaptı ama bu çok sürmedi. O yıl şenlikler daha görkemli oldu; Asya'da bunun anısı hâlâ sürer. Sadık "Artık mutluyum!" diyordu. Ama yanılıyordu.

VEZİR

Melik başvezirini yitirmişti. Bu göreve Sadık'ı getirdi. Babil'in tüm güzel kadınları bu seçimi alkışladılar, çünkü imparatorluk kurulduğundan beri bu kadar genç bir vezir olmamıştı. Ama saray görevlileri beğenmediler; kıskanç komşusu fenalık geçirdi ve burnu şişti. Sadık melik ve melikeye teşekkür ettikten sonra gidip papağana da teşekkür etti: "Güzel kuş, yaşamımı kurtaran ve beni vezir yapan sensin. Meliklerin atı ve köpeği bana kötülük edilmesine yol açmışlardı, ama sen bana iyilik ettin. İşte insanın yazgısı nelere bağlı! Bu tuhaf mutluluk belki de çabuk bitecek." Papağan yanıtladı: "Evet." Bu sözcük Sadık'ı şaşırttı; ancak fizik bilimine inandığı için papağanların geleceği görebileceğine inanmıyordu. Sonra kendini çabuk toparlayıp vezirlik görevine dört elle sarıldı.

Önce insanlara yasaların kutsal gücünü öğretti; bunu yaparken kendi kişisel ağırlığını duyumsatmadı. Divandaki diğer vezirlerin sesini kısmadı; her biri çekinmeden görüşünü açıklayabiliyordu. Bir konuyu karara bağlarken kararı veren o değil, yasaydı. Yasa çok sert olduğunda onu yumuşatabiliyor, yasa olmadığı zaman da Zerdüş'tün bu durumda ne yapacağını düşünerek karar veriyordu.

Uluslar şu büyük ilkeyi ondan öğrendiler: Bir suçsuz cezalandırmaktansa bir suçluyu salıvermek daha iyidir. O, yasaların caydırıcı olduğu kadar insanlara yardım edici olması gerektiğine inanıyordu. Sadık'ın başlıca yeteneği, diğerlerinin karanlıkta bırakmak istedikleri gerçeği araştırmak oldu.

Bu yeteneğini göreve geldikten hemen sonra insanlara gösterdi. Babil'in tanınmış bir tüccarı Hindistan'da ölmüştü. Bu adam evlendiği kadının iki erkek kardeşini kendi çocuğu olarak üzerine aldırımıştı. Mirasında iki kardeşe eşit pay verdikten sonra, kendisini daha çok sevdiğini ispat edecek olana otuz bin altın daha vereceğini belirtmişti. Büyük kardeş babasına görkemli bir mezar yaptırdı. Küçük kardeş aldığı mirasın bir kısmını kız kardeşine, yeni bir evlilik yapabilmesi için, çeyiz olarak verdi. Komşular "Büyük oğlan babasını daha çok seviyor; küçük oğlan kız kardeşini daha çok seviyor. Otuz bin altını büyük kardeşe vermeli." dediler.

Sadık iki kardeşi yanına çağırđı. Büyüğe "Babanız ölmedi, gelen haberlere göre iyileşmiş olarak Babil'e dönüyor," dedi. "Tanrı'ya şükürler olsun," dedi büyük oğlan, "Ama bu mezarı yaptırmak için o kadar harcama yaptım." Sadık aynı haberi küçük kardeşe bildirdi. Küçük oğlan "Tanrı'ya şükürler olsun. Tüm varımı babama geri vereceğim. Ama kızkardeşime verdiğimi onda bırakmasını isterdim." deyince Sadık ona "Hiçbir şeyi geri vermenize gerek yok," dedi, "Otuz bin altın sizindir. Babanızı siz daha çok seviyormuşsunuz."

Çok zengin bir kız iki rahibe evlilik sözü vermişti. Her ikisinden birkaç ay ders aldıktan sonra gebe kaldı. İkiside onunla evlenmek istiyordu. Kız "Beni hangisi ülkeye bir

çocuk verebilecek duruma getirdiyse onunla evleneceğim,” dedi. Rahiplerden biri “Bu hayırlı işi ben yaptım,” diğeri de “Bu yararlı işi ben yaptım,” dedi. Kız yine “Çocuğuma en iyi eğitimi hangisi verirse onu babası olarak seçeceğim,” dedi. Bir oğlan çocuğu doğurdu. Her iki rahip de onu yetiştirmek isteyince dava Sadık’ın önüne geldi. Sadık rahiplerden birine sordu: “Ona ne öğreteceksin?” Rahip “Ona dinsel konuşmanın sekiz bölümünü, yıldızbilimi, şeytan bilimlerini, salt ve belirsiz olanı, soyut ve somutu, monadları (2) ve önceden kurulmuş düzeni öğreteceğim.” Diğer rahip “Onu adil ve dost olmaya değer bir insan yapacağım,” deyince Sadık ona şunu söyledi: “Çocuğun babası olup olmadığını bilmiyorum, ama bu kızla sen evleneceksin.”

(2) Bakın : Leibniz’in monadoloji felsefesi.

TARTIŞMA VE OTURUMLAR

Böylece her gün aklının parıltısı ve ruhunun güzelliğini sergiliyordu Sadık; halk ona hayrandı ve üstelik onu seviyordu. İnsanların en mutlusu olduğunu düşünüyordu herkes. Tüm ülkede ünü yayılmıştı; kadınlar onu beğenerek süzüyordu; yurttaşlar adaletini beğeniyor, bilim adamları onu yol gösterici olarak görüyorlardı. Rahipler bile onun yaşlı Yebor'dan daha çok şey bildiğini itiraf ediyorlardı. Anka kuşu için onu dava ettikleri günler geride kalmıştı; ona inanılır gelen her şeye insanlar da inanıyordu.

Babil'de bin beş yüz yıldır süregelen ve ülkeyi iki inatçı mezhebe bölen bir tartışma vardı: Bir mezheptekiler Mitra tapınağına sol adımla girilmesi gerektiğine inanıyor, öteki mezhepse buna karşı çıkıp sağ adımlarıyla girmekte direniyorlardı. Kutsal ateş bayramı yaklaştığında halk Sadık'ın hangi mezhebi yeğleyeceğini merak eder oldu. Tüm dünya sanki onun iki ayağından başka şey görmez olmuştu. Tören günü, halkın meraklı bakışları arasında Sadık iki ayağını birleştirdi ve eşikten zıplayarak tapınağa girdi. Sonra yaptığı konuşmada, yeri ve göğü yaratan Tanrı'nın insanların sağ veya sol ayağından birini yeğlemeyeceğini anlattı.

Kıskanç ve karısı Sadık'ın konuşmasının iyi olmadığını, yeterince örnek vermediğini ve akıcı olmadığını ileri sürdüler. "Onu dinlerken denizlerin dalgalandığını, yıldızların kaydığını veya güneşin mum gibi eridiğini duyumsamıyoruz; onda saf doğu deyişi yok." diyorlardı. Sadık aklın deyişiyle konuşuyordu. Herkes ondan yana oldu; dürüst olduğu, akılcı konuştuğu veya iyiliksever olduğu için değil, başvezir olduğu için.

Yine akılcı adaleti sayesinde, beyaz ve siyah rahipler arasındaki tartışmayı da çözümledi. Beyazlar doğuya dönük olarak, siyahlar da batıya dönük olarak yakarmanın günah olduğunu ileri sürüyorlardı. Sadık herkesin istediği yönde yakarabileceğini karara bağladı.

Böylece tüm özel ve kamu davalarını çabuklaştırarak öğleye kadar işini bitiriyordu. Günün kalan bölümündeysen Babil'i güzelleştirmek için uğraşıyordu. Tiyatrolarda herkesin ağladığı trajediler ve güldüğü komediler oynatıyordu. Modası geçmiş fakat beğeniye değer her şeyi yeniden canlandırıyordu. Sanatçılardan daha çok bildiğini ileri sürmüyordu; onları ödüllendiriyor ve yeteneklerinden gizli bir kıskançlık duymuyordu. Akşamları melik ve özellikle melikeyi eğlendiriyordu. Melik "Büyük vezir!" ve melike "Sevimli vezir!" diyor ve ikisi birden ekliyordu: "Asılması çok büyük kayıp olur!"

Hiçbir saray görevlisi onun kadar bayanlardan görüşme isteği almadı. Hiç tanımadığı pek çok kadın onunla gönül ilişkisine girmek istiyordu. Kıskancın karısı ilk gelenler arasındaydı; ona kocasının davranışlarını başından beri onaylamadığını, Tanrı' Mithra, Zend-Avesta ve kutusal ateş üzerine ant içerek belirtti. Sonra kocasının çok kıskanç ve kaba olduğunu söyledi; Tanrıların onu cezalandır-

mak için, insanı ölümsüzlüğe yaklaştıran o yetenekten yoksun bıraktığını itiraf etti. Bu arada dizbağını düşürdü. Sadık her zamanki kibarlığıyla onu yerden aldı ama bayanın dizine yeniden bağlamadı. Bu küçük yanlış daha sonraki büyük yıkımların kaynağı oldu. Sadık bunu hemen unuttu, kıskancın karısı hiç unutmadı.

Her gün birçok bayan geliyordu. Babil'in gizli kayıtları onun bir kez bedeninin isteğine yenik düştüğünü, bayanı dalgın bir biçimde kucaklarken zevk almaktan şaşırıldığını ileri sürerler. Farkında olmadan sevgi belirtileri gösterdiği bu kadın Melike Astarte'nin oda hizmetçisiydi. Bu sevimli kadın kendisini şöyle avutuyordu: "Babil'in işleri çok yoğun olmalı, bu adam aşk yaparken de onları düşünüyor." Birçok erkeğin hiçbir şey demediği veya kutsal sözcükler haykırdığı bir anda Sadık "Melike!" diye haykırmıştı. Hizmetçi önce onun devlet sorunlarından başını ayırıp kendisine "melikem!" dediğini sandı. Fakat Sadık yine dalgın bir biçimde Astarte'nin adını mırıldandı. Böyle mutlu anlarda her şeyi iyimser yorumlayan kadın bunun "Melike Astarte'den daha güzelsiniz!" anlamında söylendiğini düşündü. Sonra Sadık'ın yanından güzel armağanlarla ayrıldı. Gidip içten arkadaşı olan kıskancın karısına başından geçen serüveni anlattı. Kıskancın karısı Sadık'ın hizmetçiyi yeğlemiş olmasından büyük öfkeye kapıldı: "Bak bu gördüğün dizbağını bağlamaya gönül indirmedim, şimdi onu takmak bile istemiyorum," deyince hizmetçi kız "Aa, siz de melikenin dizbağından kullanıyorsunuz! Yoksa aynı terziden mi alıyorsunuz?" diye sordu. Kıskancın karısı yanıt vermeden derin düşünceye daldı, sonra kocasıyla konuşmaya gitti.

Bu arada Sadık saray görüşmeleri veya mahkeme sı-

rasında dalıp gittiğini fark ediyor, ama bunun nedenini bulamıyordu; tek üzüntüsü bu sayılırdı.

Bir gece bir düşünce gördü: Önce, kuru otlar arasında uyuyor ve bu otların arasındaki birkaç diken ona batıyordu. Sonra gül yapraklarından bir yatakta uyurken yapraklar arasından çıkan bir yılan onu zehirli diliyle yüreğinden yaralıyordu. Düşündü: “Eskiden dikenli ama kuru otlar arasında yatardım; şimdi ise gül yaprakları üzerinde yatıyorum. Peki yılan nerede?”

KISKANÇLIK

Sadık'ın mutluluğu ve özellikle erdemi, onun yıkımına neden oldu. Her gün melik ve onun soylu eşi Astarte ile görüşme yapardı. Bu konuşmalarda hoşla gitme isteği, güzelliğin süslenme isteği gibi, onu esprili olmaya zorluyordu. Böylece Astarte, kendisi de farkında olmadan, Sadık'ın gençliği ve zarafetinden etkileniyordu; saflığın ortasında bir tutku gittikçe büyüyordu. Astarte art niyetsiz ve açık olarak, kocasının beğendiği bu adamla birlikte olmaya can atıyordu; onu kocasına övüyor, hizmetçilerine anlatıyordu. Sadık'a armağanlar verirken aklındakinden çok daha anlamlı iltifatlar ediyordu. Kısaca hizmetinden hoşnut olduğu bir görevliyle konuştuğunu düşünüyordu, ama sözleri bazen mantıklı bir kadının söylemek istediğini aşıyordu.

Astarte, tek gözlülerden nefret ettiğini söyleyen Samira'dan ve kocasının burnunu kesmeye kalkan diğer kadından çok daha güzeldi. Astarte'nin içtenliği, yüzü kızarak söylediği tatlı sözleri, kaçırmak istediği bakışları sonunda Sadık'ın yüreğinde, onun da şaşırdığı bir ateşi yaktilar. Önce buna karşı direndi; felsefeden yardım istedi, ondan bilgi ışıkları aldı ama yüreğini serinletemedi. Görev, vefa ve hükümdarın kutsal hakları gibi kavramlar önünde öfke tan-

rıları gibi dikiliyorlardı. Savaşıyor ve kazanıyordu; ama bu zafer ona gözyaşları ve inlemelere mal oluyordu. Artık melikeyle o hoş özgürlük içinde konuşamıyor, gözlerini bir bulut kaplıyordu. Konuşurken kısa ve resmi oluyor, melikenin yüzüne bakamıyordu; elinde olmadan baktığındaysa, melikenin yaşlı gözlerinden alevler çıkıyor ve sanki ona şöyle diyordu: “Birbirimize tapıyoruz ama sevmeye korkuyoruz; ikimizin de ilendiği bir ateşle kavruluyoruz.”

Sadık melikenin yanından, yüreği taşıyamayacağı bir yükü dolu, sersem gibi çıkıyordu. Çırpınmaların en şiddetli bir anında dizini arkadaşı Kadir’e açtı. Kadir ona “kendinden bile saklamaya çalışıyorsun ama ben duygularını daha önce anlamıştım,” dedi. “Aşkın işaretleri kolay saklanamaz. Düşün bir kere Sadık, madem ki ben fark ettim, melik de bu duygularını fark edip gücenebilir. O çok kıskanç bir adamdır. Sen duygularını Astarte’den daha çok bastırmaya çalışıyorsun; çünkü sen bir filozofsun, oysa bir kadın; o henüz kendini suçlu saymadığından rahatça bakışlarını konuşturabiliyor. O bu düşüncede oldukça korkmalısın. İkiniz de bir karara varmış olsaydınız, tüm gözleri aldatmanız kolay olurdu. Oysa doğmakta olan ve engellenen bir sevgi sonunda patlar; karşılık gören sevgiyse saklanmasını bilir.” Sadık meliki aldatma düşüncesinden titredi; istemeden kapıldığı bu suçluluk duygusu arttıkça ona daha özveriyle hizmet eder oldu. Fakat melike Sadık’ın adını o kadar sık anıyor, andıkça yüzünün kızarmasına engel olamıyor ve dalıp gidiyordu ki melik rahatsız oldu. Gördüğü şeylere inandı, görmediklerini de düşledi. Örneğin, melikenin terlikleri mavi, Sadık’ın terlikleri de mavi renkteydi; karısının eşarbi sarı, Sadık’ın başlığı da sarı renkteydi. Bunlar ince bir hükümdar için korkunç ipuçlarıydı ve kısa sürede kafasındaki kuşklar kesinliğe dönüştü.

Hükümdar ve eşlerinin hizmetçileri aynı zamanda onların yüreklerinin casuslarıdır. Astarte'nin duygulu ve Moabdar'ın kıskanç olduğu kısa sürede anlaşıldı. Kıskanç karısından, melikeninkine benzeyen dizbağını saraya göndermesini istedi; üstelik bu dizbağı da mavi renkteydi. Melik artık öcünü nasıl alacağını düşünür oldu. Bir gece melikeyi zehirlemeye ve sabaha karşı da Sadık'ı ipe boğmaya karar verdi. Acımasız bir harem ağasına buyruklarını yerine getirmesini söyledi. Bu sırada melikin odasında dilsiz bir cüce vardı; dilsiz olmasına karşın sağır olmayan bu cüce sarayda bir eşya gibi doğal karşılanırdı. Melikeye köpek gibi bağlı olan bu dilsiz cüce ölüm buyruğunun verildiğini duyunca dehşete kapıldı. Birkaç saat içinde gerçekleşecek bu yıkımı nasıl önleyebilirdi? Yazmasını bilmiyordu, ama resim yapmayı öğrenmişti ve yüzleri benzeterrek çizebiliyordu. Bütün gece melikeye anlatmak istediği şeyi çizmeye uğraştı. Tablonun bir köşesine harem ağasına buyruk veren öfkeli meliki çizdi; bir masa üzerine mavi dizbağı, sarı başlıklar koydu. Tablonun ortasında hizmetçilerinin kollarında ölmekte olan melikeyi, onun ayaklarının ucuna da Sadık'ın boğulmuş cesedini kondurdu. Yarı soğumuş bir güneşi çizerek bu kötü olayın ne zaman olacağını anlatmaya çalıştı. Tabloyu bitince koşup Astarte'nin hizmetçilerinden birini uyandırdı ve tablonun hemen melikeye verilmesini el kol hareketleriyle anlattı.

Gece yarısı Sadık, odasının kapısı vurularak uyandırıldı ve melikenin bir mektubu verildi. Sadık düşte olduğunu sanarak mektubu titrek bir elle açtı. Okuduğunda umutsuzluk ve yılgı içinde kaldı: *"Vakit yitirmeden kaçın, Sadık, çünkü yaşamınız tehlikede. Kaçın, bunu size aşkı-*

muz ve sarı eşarbım adına buyuruyorum. Bense, günah işlemedim, ama suçlu gibi öleceğim."

Sadık konuşacak gücü bulamadı. Arkadaşı Kadir'i çağırttı ve bir şey söylemeden mektubu ona gösterdi. Kadir ona mektuba uymasını ve hemen Memfis yoluna çıkmasını söyledi. "Eğer melikeyi görmeye gidersen, onun ölümünü çabuklaştırırsın; melikle konuşursan yine onu yitirirsin. Melikenin yazgısıyla ben ilgilenirim, sen kendi yazgınla uğraş. Ortalığa senin Hindistan'a gittiğini yayaçağım. Yakında senin yanına gelir, Babil'de olanları anlatırım."

Kadir hemen sarayın gizli bir kapısında iki güçlü deve hazırlattı; güçsüz Sadık'ı zorla bindirip yolcu etti, yanına da bir uşak kattı. Kısa süre sonra arkadaşısı gözden kayboldu.

Bu saray gözdesi kaçak Babil dışında bir tepeye geldiğinde uzaktan saraya bakınca dayanamayıp bayıldı; ayıldığında dünyalar iyisi melike için gözyaşları döküp ölmek istedi. "İnsan yaşamı nedir ki?" diye haykırdı, "Ey erdemler, bana neye mal oldunuz! İki kadın beni alçakça aldattı, suçlu olmayan ve diğerlerinden daha güzel olan üçüncüsü ölmek üzere! Yaptığım iyilikler yıkımım oldu; mutluluğun doruklarındayken kendimi en iğrenç çukurda buldum. Belki ben de kötü yürekli olsaydım, şimdi onlar gibi mutlu olurdum." Bu kara düşüncelerle gözleri ve yüreği dolu olarak Mısır yoluna koyuldu.

DÖVÜLEN KADIN

Sadık yolunu yıldızlara göre çiziyordu. Orion takım-yıldızı ve parlak Sirius yıldızı ona Canope kutbuna doğru yol gösteriyorlardı. Gözümüze zayıf birer ışık gibi görünen bu çok büyük ışık küreleri yanında, evrende küçük bir nokta olmasına karşın, büyüklelen insanoğluna büyük ve kutsal gibi görünen Dünya'yı düşündü. Çamurdan bir top üzerinde birbirini yiyen böcekler gibiydi insanlar. Bu düşünce onun ve Babil'in yazgısının ne kadar önemsiz olduğunu göstererek onu avuttu. Ruhu, duygularından arınıp sonsuz uzaklara atılmak istiyordu. Sonra, kendine gelip Astarte'nin ölmüş olabileceğini düşününce evren gözünden siliniyordu; yalnızca ölmek üzere olan Astarte ve talihsiz Sadık vardı.

Bu derin felsefe ve büyük acı arasında gidip gelirken bir yandan da Mısır sınırlarına yaklaşıyordu. Uşağı kentin varoşlarındaki bir kasabayı fark edince gidip ona kalacak bir yer aradı. Bu arada Sadık köy bahçelerinde geziniyordu. Yol kıyısında ağlamakta olan bir kadın ve onu kovalayan öfkeli bir adam gördü. Kadın bu adamın dizlerine sarıldı, adam da bir yandan bağırarak onu dövmeye başladı. Birinin dileyen yalvarışına ve ötekinin öfkesine bakarak,

aldatılmış bir kocayla aldatmış bir kadın olduklarını düşündü. Ancak, kadın o kadar güzeldi ve hatta biraz da Astar-te'ye benziyordu ki ona acıdı ve kocasından nefret etti. Kadın Sadık'a "Bana yardım edin," diye haykırdı, "bu acımasız adamın elinden beni kurtarın."

Bu çılgınlık üzerine Sadık koşup aralarına girdi. Az bildiği Mısır diliyle adama şöyle dedi: "Biraz insanlığınız varsa güzelliğe ve zayıflığa saygı göstermenizi dilerim. Ayaklarınızın altında ve gözyaşlarından başka savunması olmayan doğanın bu başyapıtına nasıl kıyarsınız?" Adam acı acı güldü: "Ah, demek sen de onun sevgililerindensin. O zaman senden de öç almalıyım." diyerek kadını bıraktı ve mızrağını kaparak yabancıнын üzerine saldırdı. Sadık soğukkanlı bir biçimde vuruşu savuşturdu ve mızrağı yakaladı. İkisi çekişirken mızrak ikiye bölündü. Mısırlı adam kılıcını çekince Sadık da ona uydu ve dövüştüler. Biri yüzlerce atak yaparken diğeri onu ustalıkla savuşturuyordu. Kadın çimene oturup saçlarını düzeltmeye koyuldu. Mısırlı güçlüydü ama Sadık daha ustaydı. Birinin davranışlarını öfke yönetirken, diğeri aklı koluna yön veriyordu. Sonunda Sadık adamı yere düşürdü ve kılıcını boynuna dayayıp yaşamını bağışlayacağını söyledi. Mısırlı onun gevşediğini görünce hançerini birden çekip onu yaraladı. Bu karşılığı gören Sadık kılıcını adamın boğazına saplayıp onu öldürdü.

Sadık kadının yanına gelip "Onu öldürmek zorunda kaldım," dedi. "Artık özgürsünüz, gördüğüm en yırtıcı adamdan kurtuldunuz. Sizin için başka ne yapabilirim, bayan?" diye sordu. Kadın "Geber git, köpek!" diye bağırdı, "Sen benim dostumu öldürdün. Senin yüreğini koparabilseydim." Sadık "Böyle bir dostunuz olmasına şaşırdım.

Sizi dövüyordu, benden yardım istediniz diye beni de öldürmek istedi.” deyince kadın “Keşke yaşasaydı da beni dövseydi,” diye ağladı, “Ben bu dayığı hak etmiştim; onu kıskandıırıyordum.” Sadık hem şaşırđı, hem de öfkelenđi: “Bayan, bu kadar güzel olmanıza karşın ben bile sizi dövmeyi isterdim; ama bu sıkıntıya girmeyeceğim.” Sonra kasabaya dönmek üzere devesine bindi. Tam birkaç adım atmıştı ki Babil’den gelen dört atlının bağırışlarını duydu. Bunlardan biri kadını görünce “İşte o! Bize verilen tanıma uyuyor,” diye bağırdı. Yerdeki ölüye bakmadan kadını yakaladılar. Kadın çığlıklar atarak Sadık’a yalvarıyordu: “Bir kez daha yardım edin, soylu yabancı! Size kızdığım için bağışlamanızı diliyorum. Yardım ederseniz ölünceye kadar sizin olurum!” Ama Sadık’ta bu kadın için dövüşme isteğı kalmamıştı: “Size başkaları yardım etsin.”

Üstelik Sadık yaralanmıştı, kendisinin yardıma gereksinimi vardı. Bu dört Babil askerinin Melik Moabdar tarafından gönderilmiş olabileceğini düşünerek kaygılandı. İvedilikle kasabaya dönerken, Babil’den gelen dört askerin bu kadını niye yakaladığını ve kadının tuhaf davranışını düşünüyordu.

KÖLE

Mısır kasabasına girdiğinde çevresini halkın sardığını gördü. Herkes onu gösteriyordu: “İşte güzel Missuf’u kaçıran, Kletofis’i öldüren adam budur!” Sadık onlara “Efendiler,” dedi, “güzel Missuf’u kaçırmaktan Tanrı’ beni korusun, çünkü o kaprisli bir bayan. Kletofis’i kendimi savunmak için öldürdüm. O, güzel Missuf’u acımasızca dövüyordu, bağışlamasını dilediğim için beni öldürmek istedi. Ben Mısır’a sığınmaya gelmiş bir yabancıyım. Sizin korumanıza gereksinim duyarken, bir kadını kaçırp kocasını niçin öldüreyim?”

Mısırlılar doğru ve adil insanlardı, onu bağışlayıp kente aldılar. Önce yarasını tedavi ettiler, sonra kendisini ve uşağını ayrı ayrı sorgulayıp gerçeği öğrenmek istediler. Sadık’ın bir katil olmadığına inandılar, ama yasalara göre insan kanı döktüğü için köleliğe tutuklu edilmesi gerekiyordu. İki devesi kamu yararına satıldı; getirdiği altınlar yoksullara dağıtıldı; sonra uşağıyla kendisi de köle pazarında açık artırmayla satışa çıkarıldı. Setok adında bir Arap tüccar onun için pey sürdü; ama uşağı efendisinden daha pahalıya satıldı, çünkü adamın güçlü oluşu değerini artırıyordu. Böylece Sadık uşağının yanına katıldı; ayakları-

na zincir vurulup Arap tüccarın evine götürüldüler. Sadık yolda uşağını avutmak için yaşam üzerine düşüncelerini söylüyordu: “Görüyorum ki kötü yazgım senin yaşamına da yansdı. Yaşamımda o kadar tuhaf şeyler gördüm ki! Bir köpeğin geçtiğini gördüğüm için cezalandırıldım; anka kuşu için kazığa çakılmamı istediler; meliki öven şiir yazdığım için hapse atıldım; sarı başlık giydim diye boğazlanacaktım. Şimdi de dostunu döven bir adam yüzünden seninle birlikte köle diye satıldım. Ama üzülmeylem, bunlar da geçer; Arap tüccarın başka köleleri de olduğuna göre biz de onlarla aynı yazgıyı paylaşırsınız. Bu tüccar iyi hizmet görmek istiyorsa kölelerine iyi davranacaktır.”

Tüccar Setok iki gün sonra köleleri ve develeriyle Arabistan’a doğru yola çıktı. Boyu Horeb çölünde bulunuyordu. Yol uzun ve yorucu oldu. Yolda Setok Sadık’ın uşağıyla daha çok ilgileniyordu, çünkü bu köle iyi yük taşıyordu; tüm iltifatları ona oldu.

Horeb’e varmadan iki gün önce develerden biri öldü; onun yükünü kölelere paylaştırdılar; Sadık da payına düşeni aldı. Kölelerin iki büklüm yürüdüğünü gören Setok gülmeye başladı. Sadık ona niçin eğilerek yürüdüklerini fizik denge kurallarına göre açıkladı. Tüccar önce şaşırды, sonra bu köleye daha başka bir gözle bakar oldu. Sadık onun ilgisini çektiğini görünce, ona ticarete işine yarayabilecek birçok şeyi açıkladı: metallerin ve tahılların eşit haciminde farklı özgül ağırlıklarını, hayvanlardan değişik yararlanma yollarını anlattı. Onun bilge biri olduğunu anlayan Setok artık ona daha çok önem vermeye başladı ve bundan hiç pişman olmadı.

Boyuna vardıklarında Setok, daha önce iki tanık önünde beş yüz altın vermiş olduğu bir Yahudiden borcunu ödemesini istedi. Ancak, o iki tanık ölmüş olduğundan Yahu-

di, bir Arabı kandırma fırsatı verdiği için Tanrı'ya şükredip, parayı geri ödemeyi reddetti. Setok artık düşünce danışır olduğu Sadık'a bu sorunu açtı. Sadık ona "Bu dinsiye parayı nerede vermiştiniz?" diye sordu. "Horeb dağı eteğinde büyükçe bir taşın yanında," dedi Setok. Sadık "Size borcu olan bu adamın huyu nasıldır?" diye sordu. Setok "Düzencinin biridir," deyince Sadık "Onu sormuyorum; bu adam soğukkanlı ve sakin mi, yoksa aceleci ve atak biri midir?" dedi. Setok "Tanıdığım en atak düzenbazdır." deyince Sadık "Öyleyse, izin verin mahkemede sizi ben savunayım," dedi. Setok Yahudiye mahkemeye verdi; davaya çıkan Sadık "Sayın kadılar, bu adamın efendime olan beş yüz altınlık borcunu ödemesini istiyorum." diye başladı. Yargıç "Tanıkların var mı?" diye sordu. "Vardı ama öldüler. Fakat paranın verildiği yerde büyük bir taş vardı, o tanıklık edebilir. Buyruk verin görevliler bu taşı getirsinler. Harcamalarını efendim Setok üstlenecektir. Taş gelinceye kadar Yahudiyle ben burada bekleriz." Kadı bunu kabul edip adamlar gönderdi ve diğer davaları görmeye başladı.

Gün bitmeye yakın kadı Sadık'a sordu: "Ne oldu, taş niye hâlâ gelmedi?" Yahudi buna gülerek yanıt verdi: "Efendim, yarına kadar da bekleseniz gelemezler. Çünkü o taşı kaldırmak için en az on beş adam gerekir." Sadık kadıya döndü: "Size taşın tanıklık yapacağını söylemiştim. Bu adam hangi taştan söz ettiğimi bildiğine göre parayı aldığını da açıklamış oldu." Yahudi önce şaşırdı, sonra her şeyi itiraf etti. Kadı onun aynı taşla bağlanıp, parayı ödeyinceye kadar aç susuz bırakılmasına karar verince ödemesi çabuk oldu.

Köle sadık ve bu taşın ünü kısa sürede Arabistan'a yayıldı.

DUL ATEŞİ

Çok mutlu olan Setok kölesini yakın arkadaşı olarak benimsedi. Daha önce Babil melikinin yaptığı gibi, onu yanından ayırmıyordu; Sadık bu kez efendisinin evli olmadığına şükretti. Efendisinin iyilik ve dürüstlüğe yatkın olduğunu keşfetti. Onun eski Arabistan'da yaygın bir inanç olan kutsal göklere, yani güneş, ay ve yıldızlara tapıtığını görünce hoşnut olmadı. Onunla uzun uzun konuştu; bu gök cisimlerinin taş veya ağaç gibi birer madde olduğunu, tapınılacak şeyler olmadığını anlattı. "Ama," diyordu Setok, "Bunlar bize yarar sağlıyor. Doğayı ısıtıyor, mevsimleri düzenliyor. Üstelik o kadar uzaktalar ki insan onlara saygı göstermekten kendini alamıyor." Sadık "Şu gemilerinizi taşıyan Kızıl Deniz'den daha çok yararlanmıyor musunuz? Bu deniz de yıldızlar kadar eski değil mi? Uzakta olan şeylere tapılacaksa, Dünyanın öbür ucundaki Kangu-rular ülkesine de tapmak gerekmez mi?" Setok "Hayır, ama yıldızlar o kadar parlak ki tapmamak olanaksız," dedi. Akşam geldiğinde Sadık yemek yedikleri çadırda bir sürü mum yaktı; efendisi geldiğinde mumların önünde diz çöküp "Aydınlıklar Tanrısı, bize hep yol gösterin," diye yakardı. Sonra Setok'un yemeğiyle ilgilenmeden yere otu-

rup yemeğine başladı. Setok ona “Ne oluyorsun?” diye sorunca “Sizin gibi yapıyorum, onların efendisini bırakıp bu mumlara tapıyorum.” diye yanıtladı. Setok kölesinin verdiği örnekteki derinliği kavradı. Sonunda Sadık’ın bilgeliği onu etkiledi ve yaratıkları bırakıp onların yaratıcısına tapmaya başladı.

Arabistan’da o sıralar, İskitlerden kalma ve Hindistan’daki brahmanların Ortadoğu’ya yaydığı korkunç bir gelenek vardı. Evli bir adam öldüğünde, karısı azize olabilmek istiyorsa, kocasının yanında diri diri yakılmaya razı oluyordu. Bu, dul ateşi denilen bir törenle yapılırdı. Bir boyun saygınlığı yakılan kadınların sayısı artıyordu. Setok’un boyundan bir adam ölünce, çok dindar olan eşi Almona yakılmak istediğini söyledi, yerini ve gününü ilan etti. Sadık, efendisine bu geleneğin ne kadar korkunç ve insan soyuna zararlı olduğunu anlattı. Ülkeye çocuklar verebilecek veya diğer çocuklarını yetiştirebilecekken, genç dulların yakılmasının hiçbir yararı olmadığını söyledi; bunu durdurmanın yolu olup olmadığını sordu. Setok “Bin yıldır kadınlar yakılmayı istiyor. Zamanın koyduğu bir yasayı kim bozabilir? Yanlış da olsa eski bir yasa saygıdeğerdir,” deyince Sadık “Akıl daha da eskidir,” dedi. “Siz boyun yaşlılarıyla görüşün; ben dul kadınla konuşacağım.”

Kadının evine gitti; önce onun güzelliğini ve inceliğine iltifat ettikten sonra bu güzelliğin ateşe atılmasının ne kadar yazık olacağını söyledi; cesareti ve kararlılığını övdü. Sonra, “Demek kocanızı bu kadar seviyordunuz?” diye sordu. Arap kadın “Ben mi? Hiç sevmiyordum ki onu. Kaba, kıskanç ve dayanılmaz bir adamdı. Ama ateşe atılmayı istiyorum,” dedi. Sadık “O zaman ateşte yakılmanın

sizi çeken bir yanı olmalı,” dedi. “Korkudan titriyorum, ama zorunluyum. Ben dindar bir kadınıym, yanmazsam onurumu yitiririm, herkes benimle alay eder.” Sadık ona, başkalarının düşüncesi için yanmak istediğini kabul ettirdi; sonra uzun uzun konuşup, yaşamın güzelliklerinden söz etti. O kadar güzel konuştu ki kadında Sadık’a karşı bir ilgi uyandı. Sadık ona “Yanmaktan vazgeçmiş olsaydınız, ne yapmak isterdiniz?” diye sorunca, kadın “Benimle evlenmenizi isterdim,” dedi.

Sadık’ın yüreği hâlâ Astarte ile dolu olduğundan bu öneriyi duymazdan geldi. Hemen boyun başkanlarına gidip olanı anlattı; yeni bir yasa koyarak dul kadınların genç bir erkekle bir saat baş başa kalmadan yanmalarına izin verilmeyeceği kuralını getirmelerini öğütledi. O zamandan beri Arabistan’da hiçbir kadın ateşte yanmayı istemedi. Böylece Sadık yüzyıllardan beri süren korkunç geleneği bir günde yıktı. Gerçekten de Arabistan’a bir iyilik meleği gelmişti.

AKŞAM ŞÖLENİ

Setok dünyanın en büyük tüccarlarının katıldığı Belzora'daki büyük panayıra giderken, artık yanından ayırmadığı bilge kölesini de götürdü. Sadık değişik ülkelerden birçok insanın aynı yerde buluşmasından mutluluk duydu. Sanki tüm Dünya Belzora'da toplanan bir aile gibiydi. İkinci günün akşam yemeğinde yanında bir Mısırlı, bir Hintli, bir Çinli, bir Rum, bir Keldani ve Arabistan'a sık gelip gittikleri için Arapça konuşmayı öğrenmiş birçok konuk vardı. Mısırlı öfkeyle konuşuyordu: "Bu Belzora çok kötü bir yer! Dünyanın en iyi malı için bana bin altın vermediler." Setok sordu: "Neymiş bu iyi mal?" "Halamın cesedi. O Mısır'ın en saygıdeğer kadınıydı; her gittiğim yere benimle gelirdi, ama yolda öldü. Cesedini çok pahalıya mumyalattım. Ülkemde olsaydım çok pahalı satardım, ama burada bin altın bile vermediler." Mısırlı böyle sızlanırken bir yandan da haşlanmış tavuktan almak için uzandı. Yanındaki Hintli onu elinden tutarak "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. Mısırlı "Bu tavuktan yiyeceğim," deyince Hintli "Sakın ha! Merhum halanızın ruhu bu tavuğa geçmiş olabilir; halanızı yemiş olursunuz. Tavuk haşlamak doğaya aykırıdır," dedi. Mısırlı "Doğanıza ve tavuğunuza başlarım ha!

Biz Mısırda öküzü hem taparız, hem de yeriz.” deyince, Hintli “Öküzü nasıl yiyebilirsiniz?” diye sordu. “Elbette yeriz, yüz otuz bin yıldır yiyoruz, kimse de şikâyetçi olmadı.” Hintli: “Biraz abartıyorsunuz. Hindistan’da doksan bin yıldır insan yaşıyor; bizim uygarlığımız sizinkinden daha eskidir ve üstelik Brahma öküz yenmesini sizin onları kebab etmeye başlamanızdan çok önce yasaklamıştır.” Mısırlı : “Bizim Apis Öküz Tanrısı yanında sizin Brahmanız kim olabilir! Bu Brahma ne gibi güzel işler yapmıştır?” Hintli yanıtladı: “İnsanlara okuma ve yazmayı öğretti; üstelik tüm dünya satranç oyununu ona borçludur.” Onun yanındaki Keldani söze karıştı: “Yanılıyorsunuz; bu mucizeleri Balık Ohannis’e borçluyuz, ona şükretmeliyiz. Herkes bilir ki bizim tanrımız çok alımlıdır; altın bir kuyruğu, insana benzer kafası vardır ve günde üç kez yakarmak için karaya çıkar. Birçok çocuğu oldu, hepsi hükümdarlık yaptı. Evimde bir resmi var, ona her gün tapıyorum. İstedığınız kadar öküz eti yiyin, ama balık yemek günahdır. Aslında ikiniz de benim kadar soylu değilsiniz. Mısırlılar yüz otuz bin yıl, Hintliler seksen bin yıllı övünmesinler; bizim dört bin yüzyıllık tarih kayıtlarımız var. Bana inanıp putlarınızdan vazgeçerseniz size Ohannis’in birer resmini armağan edeceğim.”

Pekin’den gelen Çinli söz aldı: “Mısırlıları, Keldanileri, Rumları, Kelanileri, Brahmanları, Öküz Apis’i, güzel Balık Ohannis’i saygıyla anıyorum. Ancak, bizim *Li* ve *Tien* (3) Tanrılarımız öküzlerden ve balıklardan üstündür. Ülkemi tanıtmama gerek yok; Mısır, Hindistan ve Keldanistan’ın toplamından daha büyüktür. Daha eski olmak-

(3) Bu Çince sözcüklerden “Li” doğal ışık, “Tien” ise gökyüzü, yani Tanrı anlamına gelir.

la övünmüyorum, çünkü eski olmak önemli değildir. Ama tarih kayıtlarından söz ediyorsanız, tüm Asya bizim kayıtlarımızı kullanır; Keldaniler aritmetiği öğrenmeden çok önceye dayanan kayıtlarımız vardır.”

Rum haykırdı: “Hepiniz ne kadar bilisizsiniz! Her şeyden önce kaos vardı; evreni bu duruma madde ve biçim getirdi.” Bu Rum çok uzun konuşunca Keldani onun sözünü kesti; tartışma sırasında çok içmiş olan bu konuk herkesten daha bilgili olduğuna inanıyordu. Ant içerek Tanrı Teutas ve meşe yaprağından başka konuşmaya değer konu olmadığını söyledi; kendisi her zaman cebinde meşe yaprağı taşırdı. Ataları İskitler dünyaya gelmiş en iyi kavimdi; evet bir ara insan eti yemişlerdi ama bu, insanın atalarına saygılı olmasını engellemezdi. Ayrıca, her kim Teutas’a karşı konuşursa onunla hesaplaşacağını söyledi. Bunun üzerine tartışma çığırından çıktı; Setok masada kan döküleceğinden korktu. O zamana kadar sessiz kalmış olan Sadık ayağa kalktı. Önce en kızgın olan Keldani’yle konuştu; haklı olduğunu söyleyerek ondan biraz meşe yaprağı istedi. Sonra Rum’a dönüp güzel konuşma yeteneğini övdü. Böylece herkesi yatıştırdı. En az Çinli’ye söyledi, çünkü içlerinde en akılcı o konuşmuştu. Sonra onlara birlikte seslendi: “Dostlarım, boş yere tartışıyorsunuz, çünkü hepiniz aynı düşüncedesiniz.” Bu sözlerle herkes karşı çıkınca, önce Keldani’ye sordu: “Siz aslında bu meşe yaprağına değil, onu ve meşeyi yapana tapıyor değil misiniz?” Keldani “Evet,” diye yanıtladı. “Siz; Mısırlı dostum, bu öküzün özünde, size öküzü bağışlayana tapmıyor musunuz?” Mısırlı doğrulayınca Sadık sürdürdü: “Balık Ohannis yerini, denizi ve balıkları yaratana bıraksa doğru olmaz mı?” Keldani “Kabul,” dedi. “Hintli ve Çinli dostlarım, si-

zin gibi, bir yaratan olduğunu kabul ediyorlar; Rum'un süslü sözcüklerinden bir şey anlamadım, ama eminim ki o da, tüm madde ve biçimin kaynağı olan bir Üstün Varlık'a inanıyordur. Rum Sadık'ın kendi düşüncesini iyi özetlediğini söyledi. "Öyleyse, hepiniz aynı düşüncedesiniz, kavga etmenize gerek yok." Bunun üzerine konuklar kucaklaştılar. Setok tüm mallarını iyi bir fiyata sattıktan sonra Sadık'la birlikte boyuna döndü. Köye girdiğinde Sadık, yokluğunda yargılanıp suçlu bulunduğunu ve ateşte yakılacağını öğrendi.

BULUŞMALAR

Sadık Belzora'dayken yıldız dininin rahipleri onu cezalandırmaya karar vermişlerdi. Ateşte yakılan genç duların mücevher ve altınları onların hakkı oluyordu; Sadık bunu engelleyerek onların nefretini kazanmıştı. Önce Sadık'ın Gök Tanrısını aşağıladığını ihbar ettiler; tanık olarak verdikleri ifadede Sadık'ın, batan güneşin denize dalmadığını söylediğini duyduklarını belirttiler. Bu korkunç sövgü kadıları bile titretti; bu günah sözcükleri duyduklarında kendi giysilerini yırtmak istediklerini söylediler; Sadık ödeyecek olsaydı belki bunu yaparlardı. Sonunda onu ateşte yanmaya tutuklu ettiler. Setok dostunu kurtarabilmek için bütün gücünü boşuna harcadı. Yaşama yeniden bağlanmış olan ve Sadık'a sevgi besleyen genç dul Almona onu kurtarmaya karar verdi. Kafasında kurduğu plandan kimseye söz etmedi. Sadık ertesi günü yakılacaktı; onu kurtarabilmek için bir gecesi kalmıştı. Bu iyiliksever ve önlemleri kadın şöyle yaptı:

En pahalı takıları ve kokularıyla süslenip yıldızlar dininin tapınağına gitti ve başrahiple gizli bir görüşme yapmak istediğini ilettiler. Bu saygıdeğer yaşlı adamla baş başa kalınca ona şöyle dedi: "Büyük Ayı'nın kutsal oğlu, Boğa

burcunun kardeşi, Köpek Yıldızı'nın yeğeni (bunlar başrahibin unvanlarıydı); size kuşkularımı açmaya geldim. Kocamın ölümünden sonra kendimi yakmayarak büyük günah işledim. Oysa ölümlü bir bedenden başka yitirecek neyim vardı? Üstelik bedenim şimdiden çürümeye başladı." Böyle derken ipek giysisini aralayıp çıplak ve bembeyaz omuzlarını gösterdi. "Görüyorsunuz ya, hiç bunlara değer mi?" Başrahip yutkunarak bu omuzların pek değerli olduğunu söyledi. Dul kadın "Belki omuzlarımda biraz güzellik kalmıştır; ama göğüslerimin artık pörsüdüğünü kabul edin," diyerek giysisini biraz daha sıyırdı ve başrahibin ömründe görmediğı güzellikte göğüslerini açtı. Bunlarla kıyaslanırsa, fildişi üzerindeki bir gül goncası şimsir üzerindeki kök boyası gibi veya suda yıkanmış kuzular kirli sarı gibi kalırlardı. Buna ek olarak iri kara gözleri, tatlı bir alevle parlayan yanakları, Lübnan dağındaki kule gibi düzgün burnu, Arap denizindeki en güzel incileri içeren mercan gibi dudakları yaşlı adamı birden yirmi yaş gençleştığıne inandırdılar. Başrahip kadına aşkıını ilan etti. Almona onun ateşlendiğini görünce Sadık'ın bağışlanmasını istedi. "Üzgünüm, güzel bayan, benim bağışlamam bir işe yaramaz; çünkü diğeri üç rahibin de imzası gerekir." Almona "Siz yine de imzalayın," dedi. "Pekâlâ, ama benimle olmanız koşuluyla," dedi başrahip. Almona: "Sevinerek, güneş battıktan ve Sheat yıldızı çıktıktan sonra evime gelin. Ben gül rengi bir divan üzerinde olacağım; bana istediğınızı yaparsınız." Genç kadın başrahibin imzasını alarak çıktı; yaşlı adam, gücünün ötesinde bir istekle dolu olarak, yıkandı, Seylan tarçını, Tidor ve Ternata baharatlarından yapılmış bir içki içti ve Sheat yıldızının çıkmasını bekledi.

Bu arada Almona ikinci rahibin yanına gitti. Bu rahip de ona güzelliği yanında güneş, ay ve diğer yıldızların sönük kaldığına yemin billah ediyordu. Ondan da aynı istekte bulundu ve karşılığında aynı öneriyi aldı. Ona Güney yıldızının çıktığı saatte gelmesini söyledi. Daha sonra sırayla üçüncü ve dördüncü rahibin yanına geçti, her birinden imzaları aldıktan sonra ayrı birer yıldızın doğuşunda gelmelerini söyledi. İmzalar tamam olunca önemli bir konu için yargıçları evine çağırdı. Yargıçlar gelince dört imzayı gösterdi ve Sadık'ın affını satabilmek için her birinin istediği bedeli söyledi. Rahipler sırayla gelmeye başladılar; her biri yargıçları ve diğer rahipleri görünce şaşırdılar ve utandılar. Sadık kurtulmuştu. Setok Almona'nın becerisinden o kadar mutlu olmuştu ki onunla evlendi. Sadık kurtarıcısının ayaklarına kapanıp teşekkür ettikten sonra onunla esenleşti. Setok onun gideceğini duyunca ağladı; sonsuza kadar arkadaş kalmaya ve hangisi büyük servet kazanırsa diğerine haber vereceğine ant içtiler.

Sadık Suriye yönünde uzaklaşırken bahtsız Astarte'yi ve peşini bırakmayan kötü yazgıyı düşünüyordu. “Ne yazık! Bir köpeği gördüğüm için dört yüz altın ceza ödedim! Meliki öven acemice bir şiir için başımın kesilmesine tutuklu edildim! Melikenin eşarbyyla aynı renkte başlığım var diye boğazlanmam istendi! Dövülen bir kadını kurtarmak istedim diye köle gibi satıldım! Şimdi de genç Arap dullarının yaşamını kurtardığım için yanmak üzereydim!”

SOYGUNCU

Arabistan ile Suriye sınırında yalçın bir kalenin yanından geçerken kaleden çıkan silahlı Araplar onun çevresini sardılar. “Neyin varsa bizim, canın da efendimizin malıdır,” diye bağıldılar. Sadık yanıt olarak kılıcını çekti; gözüpek uşağı da ona uydu. Üstlerine gelen ilk Arapları devirdiler, ama saldırgan sayısı iki katına çıktı. Sadık ölene dek karşı koymaya kararlıydı. Bir kalabalığa karşı iki kişinin direnmesi fazla uzun sürmeyecek gibi görünüyordu. Kalenin efendisi Arbogad bir pencereden Sadık’ın yiğitliğini görünce ona saygı duydu. Aşağı inip adamlarını ayırdı ve Sadık’ın yanına geldi. “Topraklarımdan geçen her şey, ayrıca başkalarının toprağından alabildiğim şeyler, hepsi benim malımdır. Ama sen yiğit birine benziyorsun; senin için ayrıcalık yapacağım.” Onları kaleye aldı, adamlarının onlara saygı göstermelerini istedi ve akşam olunca Arbogad Sadık’ı yemeğe çağırdı.

Bu kalenin sahibi soygunculuk yapan bir Araptı; bir sürü kötülüğün yanı sıra, bazen iyi işler de yapardı: çalarken açgözlü, ama dağıtırken cömert; savaşta acımasız ama ticarete dürüst, eğlenirken sefih ama şen olurdu. Sadık’ın söyleşisini çok beğenmişti; uzun bir yemekten son-

ra ona “Benim buyruğuma girmeni isterim,” dedi, “Bundan daha iyisini bulamazsın; belki bir gün benim yerimi alırsın.” Sadık: “Bu soylu uğraşı ne zamandan beri yaptığınızı sorabilir miyim?” Arbogad: “Gençliğimde başladım. Düzensi bir Arabın uşağıydım; işim dayanılacak gibi değildi. İnsanların eşit hakka sahip oldukları şeylerden benim payıma hiçbir şey düşmemiş olmasını kabullenemiyordum. Sıkıntımı yaşlı bir Araba açtım; o bana ‘Oğlum, umutsuzlanma,’ dedi, ‘Vaktiyle çölün ortasında unutulmuş bir kum tanesi yazgısından yakınırımış; yıllar sonra elmas olmuş. Şimdi Hint hükümdarının tacını süslüyor’ Bu sözler yüreğime işledi; o kum tanesi bendim ve elmas olmaya karar verdim. Önce iki at çalarak başladım; kendime ortaklar bulduktan sonra küçük kervanları soyacak güce eriştim. Böylece insanlarla aramdaki eşitsizliği gidermeye başladım. Bu dünyanın nimetlerinden payımı faiziyle birlikte aldım; bana herkes saygı duydu; bu kaleyi ele geçirdikten sonra bu bölgenin baş soyguncusu oldum. Suriye valisi beni buradan atmak istedi; ama artık ondan korkmayacak kadar zengindim. Valiye para verip kaleyi elimde tuttum. Üstelik beni bu bölgedeki Arap boylarının vergilerini toplamakla görevlendirdiler; şimdi verdiğimden fazlasını alıyorum.”

“Babil’deki vali, Melik Moabdar’ın adına, beni öldürmesi için buraya bir adam gönderdi. Bu adam elinde فرمانla geldi; ben önceden haber almıştım. Yanında getirdiği dört adamını onun gözü önünde boğdurdum; sonra ona beni öldürürse ne kadar ihsan alacağını sordum. Üç yüz altına kadar çıkabileceğini söyledi. Ona benim emrime girerse çok daha fazlasını kazanacağını söyledim. Şimdi yanımda ve en iyi yardımcılarımdan biridir. Bana güven, sen

de onun gibi yap. Melik Moabdar öldürüldükten sonra Babil’de kargaşa çıkaldan beri burada soygunculuk işleri çok açıldı.”

Sadık haykırdı: “Moabdar öldü ha! Ya Melike Astarte ne oldu?” Arbogad “Bilmiyorum,” dedi, “Tüm bildiğim, Moabdar aklını kaçıınca öldürmek zorunda kaldılar. Şimdi Babil hırsızla, soyguncuyla doldu; tüm ülke şaşkınlık içinde, soygunculuk için daha iyisi bulunmaz.” Sadık “Ama melike nerede, onun ne olduğunu bilen yok mu?” diye umutla sordu. Soyguncu “Hirkanya’daki bir prensten söz ediyorlardı; melike o kargaşada ölmemişse şimdi onun odalığı olmuştur. Ben de bir sürü kadın tutsak aldım, ama hiçbirini yanımda tutmadım. Güzel olanları, kim olduklarına bakmadan, iyi paraya satarım. Ama soyluluk tek başına para etmiyor; çirkin bir kadın melike de olsa alıcı bulamaz. Belki melike Astarte’yi de alıp satmışımdır; kim bilir belki ölmüştür. Senin yerinde olsam onun ne olduğunu merak etmezdim.” Böyle diyerek daha çok içmeye başladı ve Sadık ondan daha fazla bilgi alamadı.

Sadık sersemlemiş, ne yapacağını bilemez durumdaydı. Arbogad sürekli içiyor, fıkralar anlatıyor ve dünyanın en mutlu adamı olduğunu söyleyerek Sadık’ın da kendisine katılmasını istiyordu. Sonra şarabın etkisiyle gevşedi ve uyumaya gitti. Sadık’ın heyecanı bütün gece sürdü. “Demek melik delirdi ve öldürüldü! Ona acımdan kendimi alamıyorum. Ülke parçalanmak üzere ve bu soyguncu mutlu olabiliyor. Ey yazgı! Bir haydut mutluyken doğanın başyapıtı bir kadın ya çok kötü bir biçimde öldü, ya da şu anda ölümden beter bir yerde yaşıyor. Ey Astarte! Sen neredesin?”

Sabah olunca Sadık kalede rasladığı herkese sordu; a-

ma herkesin çok işi vardı, kimse ona yanıt vermedi. Gece yeni bir soygun yapılmıştı, ganimetler paylaşılıyordu. Bu kargaşada yapabildiği tek şey gitmek için izin koparmak oldu. Vakit yitirmeden ve üzgün bir yürekle oradan ayrıldı.

Sadık bir yandan yol alıyor, bir yandan da talihsiz As-tarte, Babil Meliki, arkadaşı Kadir, mutlu soyguncu Arbo-gad veya Mısır'da Babilli askerlerin kaçırdığı kaprisli ka-dın, kısacası tüm talihsizlikleri aklından geçiyordu.

BALIKÇI

Arbogad'ın kalesinden birkaç fersah ötede küçük bir ırmağın kıyısına geldiğinde hâlâ yazgısına üzüliyordu. Kıyıda uzanmış bir balıkçı gördü; yorgun elleriyle bir ağı tutarken göklere haykırıyordu.

“İnsanların en mutsuzu benim. Herkesin bildiği gibi, Babil'de en tanınmış peynir yapımcısı bendim, sonra işlerim bozuldu. Benim gibilerin bulabileceği en güzel kadına sahiptim, ama beni aldattı. Bir evim vardı, onu yağma edip yıktılar. Şimdi bir kulübeye sığındım, balıkçılık yapıyorum, ama hiç balık tutamadım. Ey ağ! artık seni değil, kendimi suya atacağım.” Böyle diyen balıkçı yaşamdan bıkmış bir adam gibi kalkıp suya yürüdü.

Sadık düşündü: “Demek ki benden daha mutsuz insanlar da varmış.” Bu düşünceyle adamı kurtarmak için koşup onu durdurdu. İçten bir ilgiyle onun dertlerini dinledi. Yalnız olmadıkları zaman insanların daha az mutsuz oldukları söylenir. Zerdüşt'e göre bu, arabozuculuktan değil, gereksinimden kaynaklanır. Böyle durumdaki insanlar mutsuz birine kardeş gibi sarılır. Mutlu bir insanın sevinici aşağılama gibidir; iki mutsuz, fırtınada zayıf iki ağaç gibi, birbirlerine dayandıkça daha güçlü olurlar.

Sadık ona “Kendinizi niye koyveriyorsunuz?” diye sorunca balıkçı yanıtladı: “Çünkü bir çare bulamıyorum. Babil’de Derlbak köyünün en saygıdeğer adamıydım; karımın da yardımıyla en güzel peynirleri yapıyordum. Melike Astarte ve Başvezir Sadık peynirlerimi çok beğenirlerdi; en son onlara altı yüz kalıp peynir göndermiştim. Bir gün paramı almak için Babil’e gittim; melike ile Sadık’ın ortadan kaybolduğunu söylediler. Efendi Sadık’ın evine koştum, melikin askerleri, ellerinde onun fermanıyla, evi yasal bir biçimde yağmalıyorlardı. Oradan melikenin mutfağına gittim; uşakların bir bölümü öldüğünü, bir bölümü tutuklu olduğunu, diğerleri de kaçtığını söylüyorlardı. Ama tümü de peynirlerimin parasını ödemeyeceklerini söylediler. Karımla birlikte, müşterilerimden Efendi Orcan’ın köşküne gittik; ondan bize yardımcı olmasını istedik. O karımı elimden aldı, beni kovdu. Karım en nefis peynirlerden daha beyazdı; yanakları Sur kumaşından daha parlak kırmızıydı. Karıma mektup yazıp Orcan’ın evine gönderdim. Haberciye demiş ki: “Ah evet, bu mektubu yazan adamdan bana söz etmişlerdi; iyi peynir yaparmış; peynir getirirse alın ve parasını ödeyin.”

“Üzüntü içinde mahkemeye başvurmak istedim. Altı altınım kalmıştı; ikisini danıştığım avukata, ikisini davaya bakan yargıca, kalan ikisini de mahkeme yazmanına vermek zorunda kaldım. Mahkeme daha başlamadan karımdan ve peynirlerin değerinden daha fazlasını harcamıştım. Köyüme dönüp evimi satayım da karımı kurtarayım dedim.”

“Evim altmış altın ederdi; ama beş parasız ve acelem olduğunu gördüler. Birinci müşteri otuz, ikincisi yirmi ve üçüncüsü de on altın önerdiler. O kadar çaresizdim, tam

kabul edecektim ki o sırada Hirkanya'dan bir prens Babil üzerine yürüdü ve yolundaki her şeyi yakıp yıktı. Evimi önce talan edip sonra yaktılar.”

“Böylece paramı, karımı ve evimi yitirdikten sonra bu gördüğün yere geldim ve balıkçılık yaparak yaşamaya uğraştım. Ama insanlar gibi balıklar da benimle alay ediyorlar; hiçbir şey tutamıyorum; açlıktan ölmek üzereyim. Sen dert ortağım yabancı efendi, sen olmasaydın ölmek üzereydim.”

Balıkçı başından geçenleri böyle bir çırpıda anlatmadı; çünkü Sadık ikide bir onun sözünü kesiyor, “Peki melikeye ne oldu? Onun ne olduğunu biliyor musun?” diye soruyordu. “Hayır, efendim. Yalnızca melike ve Sadık’ın peynirlerimin parasını ödemediklerini, karımı elimden aldıklarını ve umudum kalmadığını biliyorum.” Sadık: “Belki de paranın bir kısmını geri alırsın. Bu Sadık denen adamın dürüst olduğunu duymuştum. Eğer tahminim doğru çıkar da Babil’e geri dönerse size borcunu fazlasıyla ödeyecektir. Pek namuslu olmadığı anlaşılan karınıza gelince, onu yeniden kazanmaya çalışmayın. Bana güvenip Babil’e geri dönün. Ben atlı ve siz yayan olduğunuza göre, sizden daha önce orada olurum. Tanınmış bir ailenin oğlu olan Kadir’i bulun; ona arkadaşını gördüğünüzü söyleyin ve beni onun evinde bekleyin. Haydi bakalım; talihiniz hep böyle gitmeyecek.” Sonra gökyüzüne dönüp sözünü sürdürdü:

“Ey her şeye gücü yeten Orosmade! Bu adamı avutmak için beni buldun. Ya beni avutmak için kimi göndereceksin?” Sonra Arabistan’dan getirdiği paranın yarısını balıkçıya verdi. Adam şaşkın ve mutlu, Kadir’in arkadaşının ayaklarını öpüyordu: “Siz bir kurtarıcı meleksiniz.”

Bu arada Sadık yine Astarte’den haber alamamış ol-

manın üzüntüsüyle ağlıyordu. Balıkçı haykırdı: “Siz efendim, bu kadar iyi bir insan, yoksa siz de mutsuz musunuz?” Sadık “Senden yüz kat daha fazla mutsuzum,” diye yanıtladı. “Veren bir insan alandan daha mutsuz olur mu?” Sadık: “Senin mutsuzluğun gereksinimden kaynaklanıyor, benimki yüreğimde.” Balıkçı: “Yoksa Orcan sizin de mi karınızı aldı?” Bu soru Sadık’a tüm gördüğü kötülükleri anımsattı. Melikenin köpeğinden başlayarak, başından geçenleri balıkçıya anlattı. Ona “Orcan Tanrı’nın cezasını fazlasıyla hak etti,” dedi, “Ama nedense bu tür adamlara yazgı yardım ediyor. Her neyse, sen Kadir’in evine git, beni bekle.” Bunun üzerine ayrıldılar; balıkçı talihine şükrederek yürüdü; Sadık yazgısından yakınarak atını koşturdu.

BASILİKOS (4)

Sadık yeşilliklerle dolu bir otlığa geldiğinde birçok kadının dikkatle yerde bir şeyler aradığını gördü. İçlerinden birine yaklaşıp onlara yardımcı olup olamayacağını sordu. Suriyeli kadın ona “Sakin ha! aradığımız şeye ancak bir kadın eli değebilir,” dedi. Sadık “Ne tuhaf? Yalnızca kadınların dokunabildiği bu şey nedir?” diye sordu. Kadın “Basilikos yılanı” dedi. “Onu niçin arıyorsunuz?” Kadın: “Şu ırmak kıyısında gördüğün kalenin beyi ve bizim efendimiz Ogul hastalandı. Hekim gülsuyunda pişirilmiş basilikos eti yemesini istiyor. Bu az raslanan yılan yalnızca kadınların kendisini tutmasına izin verdiği için, efendimiz Ogul hangimiz bulursa onunla evleneceğini duyurdu. Şimdi lütfen beni bırakın, yoksa diğer kadınlar benden önce onu bulabilir.”

Suriyeli kadınlar aramayı sürdürürken Sadık uzaklaştı. Biraz ötedeki dere kıyısından geçerken yerde uzanmış, ama bir şey aramayan bir kadın gördü. Uzun boylu ve yüzü tülle örtülüydü. Kadın dere kıyısında bir yandan içini

(4) Eski Yunan ve Roma söylencelerindeki, bakışı ya da soluğuyla canlıları öldürebildiğine inanılan yılan.

çekiyor, bir yandan da elindeki çubukla kumda bir şeyler çiziyordu. Sadık kadının ne çizdiğini merak edip yaklaştı; S ve A harfleri çizilmişti. Sonra D harfi yazıldığını gören Sadık heyecanlandı. Daha sonra kendi adını kuma yazılmış görünce çok şaşırdı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra “Ey saygıdeğer bayan,” dedi, “bu talihsiz yolcuya söyler misiniz, o güzel elinizle niçin SADIK adını yazdınız?” Bu sesi duyan kadın bir çığlık atıp yüzündeki tülü açtı ve Sadık’ın kollarında bayıldı. Bu kadın Sadık’ın sevgilisi ve Babil Melikesi Astarte idi. Genç adam bir süre hiç konuşmadı; sonra sevgilisinin gözlerini açıp kendisine baktığını görünce “Ey her şeye gücü yeten tanrılar!” diye haykırdı, “Bana Astartemi burada ve bu durumda geri veriyor musunuz?” diyerek yerlere kapandı ve Astarte’nin ayaklarını öpmeye başladı. Babil melikesi onu yerden kaldırdı; yanına oturttu. Bir yandan da gözlerinin dinmeyen yaşını siliyordu. Sadık’a başından geçenleri sordu. İkisi de yüreklerinin fırtınasını biraz dindirdikten sonra genç adam, bu dere kıyısına gelinceye kadar başından ne geçtiyse anlattı. “Fakat, benim talihsiz melikem, siz bu ıssız dere kıyısında, köle giysileri içinde ve basilikos arayan diğer köle kadınlar arasında nasıl bulunuyorsunuz?”

Güzel Astarte “Onlar basilikos ararken ben size neler çektiğimi anlatayım,” dedi. “Biliyorsunuz kocam melik sizin insanların en iyisi olmanızdan hoşnut olmadı; bir gece beni zehirleyip sizi de boğmaya karar vermiş. Tanrı’ya şükür, küçük dilsiz uşağım bana haber verdi. Kadir sizi yolcu ettikten sonra gizli bir geçitten benim odama geldi. Beni kaçırıp Orosmade tapınağına götürdü; orada rahip kardeşine teslim etti. Beni büyük bir yontunun altlığının içindeki boşluğa sakladılar. Orada mezarda gibiydim; ama ra-

hip bana gerekli her şeyi sağlıyordu. Gün ağarırken melikin eczacısı saraydaki odama elinde bir kadeh zehirle, bir diğer asker de sizin evinize elinde mavi ipekten bir boğma ipiyle gittiler; ama kimseyi bulamadılar. Kadir, meliki daha iyi kandırabilmek için, saraya gidip ikimizi de ihbar etti. Sizin Hindistan yoluna, benim de Memfis'e kaçtığımı söyledi. Melik peşlerimizden atlılar gönderdi."

"Beni arayan atlılar beni tanımıyorlardı; yüzümü kocamın rızasıyla yalnızca size göstermiştim. Tanımlama üzerine gittikleri Mısır sınırında bana benzeyen, belki benden daha çekici, bir kadına raslamışlar. Onun Babil melikesi olduğundan emin olarak yakalayıp Moabdar'a getirdiler. Melik yanlışlığı görünce küplere bindi; ancak bu kadına yakından bakınca onu beğendi ve kısa sürede avuntu buldu. Adı Missuf olan bu kadının çok kaprisli olduğunu söylediler. Moabdar'ı kendine bağladı ve onunla evlenmesini sağladı. Evlendikten sonra gerçek huyu ortaya çıktı; artık korkusuzca her türlü çılgınlığı yapıyordu. Yaşlı bir adam olan başrahibin kendi önünde raks etmesini buyurdu; adam karşı koyunca ona işkenceler etti. Başseyisten reçelli turta pişirmesini istedi; asker adam ben aşçılık bilmem dediyse de dinlemedi. Pastayı yapıp getirdiğinde, Missuf onu yanık buldu ve başseyisi kovdurdu. Bu göreve kendi cücesini getirdi. Daha sonra başvezirlik makamına çocuk yaşta bir uşağı getirtti. Böylece Babil'i yönetmeye başladı. Halk beni arıyordu. Kıskançlık bunalımına girmeden önce dürüst bir adam olan melik, bu kaprisli kadına duyduğu aşk yüzünden tüm erdemlerini unutmuştu. Kutusal ateş bayramının ilk günü tapınağa geldi. Benim saklandığımı yontunun önünde diz çöküp tanrılardan Missuf'a akıl vermelerini diledi. Ben saklandığım yerden sesimi ka-

lınlaştırdı bağırdım: *“İyi bir kadını öldürmek isteyip sonra da kötü bir kadınla evlenen zorba bir melikin dileklerini kabul etmiyoruz.”* Moabdar bu sözleri duyunca korktu ve aklı başından gitti. Benim kehanetime Missuf’un eziyetleri de eklenince kısa sürede delirdi.”

“Delilik ona gökten bir ceza gibi gelince, halk bunu bir işaret saydı. Ayaklanmalar başlayınca herkes silaha sarıldı. Uzun bir dönem barış içinde olan Babil’de kanlı bir iç savaş başladı. Beni yontunun içinden çıkarıp karşı topluluğun başına getirdiler. Kadir sizi Babil’e getirmek için Memfis’e gitti. Bu durumu haber alan Hirkanya prensi ordusuyla gelip üçüncü bir topluluk oluşturdu. Melik, çılgın Mısırlı kadının etkisiyle, hazırlıksızca bu güçlerin üzerine yürüdü. Savaşta Moabdar öldürüldü, Missuf kazananların eline düştü. Ben de aynı sıralarda Hirkanya ordusuna yakalandım ve Missuf’la birlikte prensin önüne çıkarıldım. Prensini beni Mısırlı’dan daha güzel bulduğunu söylersem hoşunuza gidebilir; ama beni saraya kapattığını duymaktan hoşnut olmazsınız. Prens önemli bir askeri girişimden sonra bana döneceğini söyledi. Talihime küstüm; Moabdar öldüğüne göre artık Sadık’ın olabilirdim, ama bu barbarın eline düştüm. Duygularım ve konumumun verdiği gururla ona, bana sahip olamayacağını söyledim. Bazı insanlarda doğuştan öyle bir özyapı gücü olurmuş ki bir bakış veya bir sözle karşısındakinin ne kadar aşağılık olduğunu duyumsatırmış. Hirkanyalı beni yanıt vermeye değer bulmayarak harem ağasına, benim küstah ama güzel olduğumu söyledi; ona seferden dönünceye kadar bana iyi bakmalarını, gözde odalık konumunda tutmalarını ve onun tarafından onurlandırılmaya hazır duruma getirmelerini istedi. Ona kendimi öldüreceğimi söyledim; o bana bu söz-

lere inanmadığını, kimsenin kendini öldürmediğini söyledi ve papağanını kafese kapatan bir adam gibi oradan ayrıldı. Dünyanın en güçlü melikesi, üstelik Sadık'ın sevgilisi için ne zor bir durum!”

Bu sözler üzerine Sadık sevgilisinin ayaklarına kapınıp ağladı. Astarte onu sevgiyle kaldırıp sürdürdü: “Bir barbarın tutsağı ve birlikte kapatıldığım çılgın bir kadının rakibi olmuştum. Missuf bana Mısır'da olanları anlattı. Kendisini kurtaran yabancıyı tanımlarken söz ettiği günün tarihinden, bindiğiniz deveden ve diğer bilgilerden o yabancının siz olduğunuzu anladım. Artık Memfis'e ulaştığınıza inanmıştım; bir yolunu bulup ben de oraya kaçmaya kararlıyım. Mısırlı'ya “Güzel Missuf,” dedim, “Siz benden daha alımlısınız, Hirkanya prensini benden daha iyi eğlendirebilirsiniz. Kaçmama yardım edin, bana iyilik ederken bir raptiden kurtulmuş olursunuz.” Missuf kabul etti; kaçış planını birlikte yaptık. Yanıma Mısırlı bir hizmetçi kadın katıp gizlice kaçmamı sağladı.”

“Arabistan sınırına gelmiştim ki oraların tanınmış soyguncusu Arbogad beni kaçırdı ve tüccarlara sattı; onlar da beni Efendi Ogul'un yaşadığı bu kaleye getirdiler. Ogul beni kim olduğumu bilmeden satın aldı. Bu adam yemekten başka bir şey düşünmeyen biri; dünyaya ziyafet çekmek için geldiğini sanıyor. Aşırı şişmanlığı yüzünden sık sık yüreği tıkanıyor. İyi sindirim yaptığı günlerde yüz vermediği hekimi, aşırı yediği günlerde arıyor. Hekim onu gül suyunda pişmiş basiluikos eti yerse iyileşeceğine inandırdı. Efendi Ogul odalıklarından hangisi ona basilikos getirirse onunla evleneceğini söyledi. Gördüğünüz gibi bu onu diğer hanımlara bırakmıştım; hele sizi görünce onu bulmaya hiç niyetim yok.”

Bunun üzerine Sadık ve Astarte o zamana kadar gizledikleri duygularını, acı çekmiş soylu yüreklerinden gelen sözcüklerle birbirlerine anlattılar; göklerde sevgiyi düzenleyen çemberler bu sözcükleri Venüs'e kadar ulaştırdılar.

Odalık kadınlar Ogul'un kalesine elleri boş döndüler. Sadık Ogul'un yanına çıkıp kendini tanıttı ve şöyle dedi: "Ölümsüz sağlık melekleri sizi kutsasın! Ben hekimim; hastalığınızı duyunca koşup geldim ve yanımda gül suyunda pişmiş basilikos eti getirdim. Sizinle evlenmek istediğimi sanmayın; yalnızca yeni satın aldığınız Babilli odalığı salıvermenizi diliyorum. Eğer sizi iyileştiremezsem, onun yerine ölünceye kadar Büyük Efendi Ogul'un kölesi olmaya razıyım."

Bu öneri kabul edildi. Astarte, onu olup bitenlerden haberdar etmeye söz vererek, Sadık'ın hizmetçisiyle Babil'e doğru yola çıktı. Ayrılmaları buluşmaları kadar duygulu oldu. Büyük Zind kitabında yazıldığı gibi, ayrılıklar ve kavuşmalar yaşamın en önemli iki anıdır. Sadık ant içtiği kadar melikeyi seviyor, melike de söyleyemediği kadar onu seviyordu.

Sadık Ogul'a döndü: "Efendim, basilikos eti doğru-
dan yenmez; onun iyileştirici etkisi derinizdeki gözenek-
lerden içeri girmelidir. Onu ince deriden yapılmış şişkin
bir tulum içinde saklıyorum; siz bu tulumu bütün gücünüz-
le defalarca iteceksiniz, ben de onu size geri iteceğim. Bu-
nu yaparsak birkaç gün içinde ilacımın ne kadar güçlü ol-
duğunu göreceksiniz." Ogul çalışmaya koyuldu; ilk gün so-
nunda o kadar yorulmuştu ki öleceğini sandı. İkinci gün
daha az yoruldu ve daha iyi uyuyabildi. Sekiz gün sonun-
da tüm gücüne ve sağlığına kavuştu, neşesi yerine geldi.

Sadık ona gerçeği açıkladı: “Siz top oynadınız ve rejim yaptınız. Bilin ki doğada basilikos yoktur; biraz vücut çalışması ve rejimle insan sağlıklı olabilir. Aşırı zevkleri ve sağlığı birlikte yürütmek yıldızbilimcilerin ve rahiplerin aradığı filozof taşııı bulmak kadar olanaksız bir istektir.”

Ogul’un kişisel hekimi bu adamın tıp bilimi için ne kadar tehlikeli olduğunu görünce, onu öbür dünyada basilikos aramaya göndermek için efendi Ogul’un eczacısıyla anlaştı. Bu kadar iyilik yaparak cezalandırıldıktan sonra, obur bir efendiyi iyileştirdiğı için ölmesi isteniyordu. Onu görkemli bir yemeğe çağırdılar. İkinci tabakta zehirlenecekti; ama birinci tabak sonunda Astarte’den bir haber getirdiler. Sofradan kalktı ve yola çıktı. Büyük Zerdüş’tün dediğı gibi, “Güzel bir kadın sizi severse, bu dünyada belalardan kurtulmak hep olasıdır.”

TURNUVA

Melike Babil'e vardığında, kötü günler geçirmiş güzel bir prensese yakışır biçimde coşkuyla karşılandı. Kent biraz daha yatışmış görünüyordu. Hirkanya prensi yitirdiği son savaşta öldürülmüştü. Kazanan Babilliler kendilerinin seçeceği bir melikin Astarte ile evlenmesi gerektiğine karar verdiler. Babil kralı ve Astarte'nin kocası olacak kişinin düzensiz veya deli biri olmasını istemiyorlardı. En yiğit ve en bilge kişiyi seçmeye ant içtiler. Kent dışında büyük bir arena ve seyirciler için süslü tribünler kuruldu. Yiğitler arenaya silah ve zırhlarını kuşanmış olarak girecekler, adları ve yüzleri saklı kalacaktı. Seyircilerin gerisinde her birinin görünmeden giyinebileceği çadırlar kurulmuştu. Turnuva dört aşamalıydı; önce dört rakibini yenen yiğitler sonra kendi aralarında çarpışacaklar, sona kalan yiğit turnuvanın bu aşamasının galibi olacaktı. Bu kişi dört gün sonra bilginlerin karşısına çıkarak dört bilmeceyi yanıtlayacaktı. Doğru yanıtlayamazsa yitirecek ve turnuva, bir melik seçilinceye kadar, yinelenecekti. Çünkü hem yiğit ve hem de bilge biri olması isteniyordu. Bu süre içinde melike çok sıkı korunacaktı; yüzü örtülü olarak turnu-

vayı izlemesine izin verilmişti ama, haksızlık olmaması için, adaylarla konuşması yasaktı.

İşte Astarte mektubunda bunları haber veriyor ve sevgilisinin herkesten daha yiğit ve bilge seçilmesi için dua ediyordu. Sadık yola çıktı; Tanrı Venüs'e dua edip bileğine ve aklına güç vermesini diledi. Büyük günden önceki gün Fırat kıyısındaki turnuva yerine geldi. Kurallar gereği yüzünü ve adını gizleyerek, yarışmacılar listesine yazıldı; sonra kurayla verilen çadırına giderek dinlenmeye çekildi. Onu Mısır'da boş yere arayıp Babil'e dönmüş olan arkadaşı Kadir, melikenin gönderdiği zırhı ve en güzel Acem atını onun çadırına yolladı. Sadık bu armağanların Astarte'den geldiğini anladı; sevgisi ve cesareti arttı.

Ertesi gün, Babil'in seçkin bayanları ve efendileri tribünlerde yerlerini aldıktan ve melike bir köşede yüzü örtülü olarak oturduktan sonra atlı yarışmacılar arenaya çıktılar. Her biri armasını başrahibin önüne koydu. Çekilen kurada Sadık sonuncu oldu. Birinci yarışmacı İtobad adında zengin bir soyluydu; büyüklenen, fazla gözüpek olmayan ve akılsız bir adamdı. Uşakları onun gibi bir adamın melik olması gerektiğini söyleyerek aklını çelince, "Benim gibi biri kral olmalı," demeye başlamıştı. İtobad yeşil pırlantalarla işli altından bir zırh giymiş, yeşil kurdela bir mızrak taşıyordu. Atını yönetim biçimine bakılınca, onun Babil krallığına yaraşır biri olmadığı anlaşıyordu. Karşılaştığı ilk yarışmacı onu bir atılışla atından düşürdü. İkinci rakibi onu atının üzerinde tersine oturttu. İtobad kendini toparladı, ama tüm seyirciler gülmeye başladı. Üçüncü rakibi mızrağını kullanmaya değer bulmayarak, eliyle bacağından yakalayıp yere indirdi; iki yanın uşakları gülerек koştu ve onu ata bindirdiler. Dördüncü yarışmacı bu kez sol bacağından tutup atınca tribünler onu yuhalamaya baş-

Sadık ne kadar âşık olursa olsun yorgunluktan uyuya kaldı. Onun yanındaki çadırda İtobad uyumuyordu. Gece yarısı kalktı ve Sadık'ın çadırına girip beyaz zırhını ve sorgucunu aldı; yerine kendininkileri bıraktı. Gün ağarınca başrahibin önüne gitti ve gururla kendisi gibi birinin kazandığını ilan etti. Bunu kimse beklemiyordu; ama Sadık hâlâ uyurken İtobad'ı galip saydılar. Astarte şaşkın ve üzgün olarak Babil'e döndü. Sadık kalktığı anda tribünlerde pek az insan kalmıştı; zırhını aradı ama onun yerinde yeşil zırhı buldu. Mecbur kalarak bu zırhı giydi ve arenaya çıktı.

Tribünlerde kalmış az sayıda seyirci onu yuhaladı. Çevresini sarıp alay etmeye başladılar. Hiç kimse onun kadar aşağılanmadı. Sonunda sabrı tükendi, kılıcıyla çevresindeki serserileri dağılmaya zorladı. Ne yapacağını bilemiyordu. Melikeyi göremezdi; onun gönderdiği beyaz zırha sahip çıkamazdı, çünkü bunu yaparsa melikeyi ele verebilirdi. Öfke ve endişeyle Fırat kıyısında geziniyor, yakasını bırakmayan kör talihine yanıyordu; tek gözlüleri beğenmeyen kadından başlayarak yitirdiği zırhına kadar başından geçenlere baktıkça, bu dünyaya mutsuz olmak için geldiğine inanıyordu. “İşte geç kalkmanın sonu budur. Biraz daha az uyusaydım, şimdi Babil Meliki ben olacak ve Astarte'ye kavuşacaktım. Bilim, ahlak ve cesaret yalnızca beni mutsuz etmeye yaradılar.” Tanrılara ilenç sözcükleri ağzından çıktı; bu dünyada iyi insanların yazgısının eziyet çekmek, yeşil süvarilerin de hazıra konmak için yaşadıklarına inanmaya başladı. Onu yuhalatan bu yeşil zırhtan nefret ediyordu; oradan geçen bir tüccara onu ucuz fiyata satıp bir giysi ve uzun bir başlık aldı. Bu giyimle bir yandan Fırat kıyısında dolanıyor, bir yandan da tanrıları kötü yazgısından sorumlu tutarak söyleniyordu.

ERMİŞ

Gezinirken sakalı göbeğine kadar uzanan bir ermiş gördü. Elinde dikkatle okuduğu bir kitap vardı. Sadık durup onun önünde saygıyla eğildi. Ermiş onu o kadar soylu ve anlayışlı bir biçimde selamladı ki Sadık durup onunla konuşmak istedi. Ona okuduğu kitabı sordu. Ermiş “Bu, yazgının kitabıdır. Biraz okumak ister misiniz?” diyerek kitabı Sadık’ın eline verdi. Genç adam birçok dil bilmesine karşın kitaptaki yazıyı çözemeyince merakı daha da arttı. Yaşlı adam ona “Siz çok üzüntülü görünüyorsunuz” dedi. “Yazık, o kadar dertliyim ki,” dedi Sadık. Ermiş “Sizinle geleyim; belki yardımım olur. Daha önce üzüntülü insanlara biraz umut verebildim” dedi. Sadık bu adamın konuşmasına, sakalına ve kitabına saygı duydu; onun sözlerinde bir aydınlık gördü. Yaşlı adam yazgıdan, adaletten, ahlaktan, kamu yararından, insanın zayıf oluşundan, erdemler ve kötülüklerden o kadar güzel söz ediyordu ki Sadık ona görünmez bir güçle bağlandığını duyumsadı. Ondan Babil’e kadar birlikte yürümelerini rica etti. Ermiş “Bu nezaketi ben sizden istiyecektim,” dedi, “Bana söz verin; önümüzdeki birkaç gün, ben ne yaparsam yapayım, yanımdan ayrılmayacaksınız.” Sadık söz verdi ve birlikte yola koyuldular.

İki yolcu akşama doğru görkemli bir konağa vardılar. Ermiş kendisi ve yanındaki arkadaşını konuk etmelerini istedi. Bey oğlu gibi giyinmiş olan kapıcı onları küçümseyerek içeri aldı. Onları karşılayan kahya konağın efendisinin yaşadığı yerleri gezdirdi. Sonra yemeğe çağrıldılar, uzun bir masanın gerisinde oturan ev sahibi onlara bakmaya gönül indirmede. Ama onlara da diğer konuklar gibi özenle ve bolca hizmet edildi. Sonra, ellerini yıkamaları için onlara zümrüt ve yakut işlemeli altın bir leğen verildi. Yatmaları için güzel bir odaya götürüldüler. Ertesi sabah bir uşak ikisine de birer altın getirdi ve yolcu etti.

Sadık “Bu konağın sahibi iyi bir adama benziyor,” dedi, “Gerçi biraz büyüklenmesi varsa da, hizmette kusur etmedi.” Bunları söylerken ermişin cüppesinin ceplerinde bir şişkinlik fark etti: Bu cepte dün gece ellerini yıkadıkları altın leğen vardı. Şaşırdı ama bir şey soramadı.

Öğleye doğru ermiş cimri bir zenginin yaşadığı küçük bir evin kapısını çaldı, birkaç saat dinlenmek için izin istedi. Kötü giyimli ve yaşlı bir uşak onları kabaca karşıladı; yaşlı adam ve Sadık’ı bir ahıra götürdü; onlara çürük birkaç zeytin, kuru bir ekmek ve bozuk bira getirdi. Ermiş çünkü kadar neşeyle yedi ve içti. Sonra, bir şey çalmamaları için kendilerini izleyen ve gitmeleri için sıkıştıran yaşlı uşağa sabah verilen iki altını uzattı, gösterdiği konukseverliğe teşekkür etti. “Sizden rica ediyorum, beni efendinizle görüştürün” dedi. Uşak şaşırdı, sonra onları efendisine götürdü. Ermiş zengin adama “Saygıdeğer efendim,” dedi, “Bizi karşılamakta gösterdiğiniz soyluluğa karşılık verebilmek ne kadar güç olsa da, şu altın leğeni kabul etmenizi rica ediyorum.” Cimri adam şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibi oldu; ermiş onun toparlanmasını bekle-

meden genç arkadaşıyla oradan uzaklaştı. Sadık yolda “Baba, neler oluyor?” diye sordu, “Siz bildiğim adamlara hiç benzemiyorsunuz; sizi cömertçe ağırlayan bir efendinin altın leğenini alıyor, sonra da onu sizi layık olmadığınız bir biçimde karşılayan bir cimriye veriyorsunuz.” Ermiş “Oğlum, kendi zenginliğini sergilemek için yabancıları konuk eden o büyüklenen cömert adam insanlığı, bu cimri adam da konuk kabul etmeyi birgün öğreneceklerdir. Hiçbir şeye şaşırmayın ve beni izleyin”. Sadık onun deli mi, yoksa bilge mi olduğuna karar veremiyordu; ama yaşlı adam o kadar etkileyici konuşuyordu ki Sadık andını anımsadı ve onu izlemeye koyuldu.

Akşam üzeri sade fakat zevkle tasarlanmış bir eve geldiler. Ev sahibi dünya işlerinden kendini çekmiş, bilgelik ve erdem arayan, buna karşın canı sıkılmayan bir filozoftu. Yabancıları gösterişsiz ama içten bir biçimde konuk ettiği bu evi kendi yapmıştı. Kapıya kendisi gelerek onları karşıladı, dinlenmeleri için rahat bir odaya götürdü. Bir süre sonra yine kendi gelip onları yemeğe çağırdı. Besleyici ve lezzetli bir yemek sırasında konuklarıyla konuştu, Babil’deki son karışıklıklardan söz etti. Melikeye bağlıydı ve Sadık’ın arenaya çıkıp tacı istemesi gerektiğini düşünüyordu. “Ama insanlar Sadık gibi bir yöneticiye layık değiller,” dedi. Sadık kızarıyor ama sesini çıkarmıyordu. Konuşma sonunda bu dünyadaki işlerin her zaman bilge kişilerin dilediği yönde gelişmediğini söyledi. Ermiş ise Tanrı’nın niyetlerini her zaman anlamanın mümkün olmadığını, olayların küçük bir parçasını görerek karar vermenin doğru olmadığını savundu.

Duygulardan söz ettiler. Sadık “Ah onlar, ne yıkımlara yol açıyorlar,” deyince ermiş “Duygular geminin yelken-

lerini şişiren rüzgâr gibidir,” dedi, “Fazla güçlü olunca gemiyi batırırlar, ama onlar olmadan yol almak da olanaksızdır. Örneğin öd kesesi insanı öfkeli ve hasta yapabilir, ama o olmadan yaşayamayız. Bu dünyada her şey hem tehlikeli ve hem de gereklidir.”

Sonra zevkten söz edildi; ermiş bunun tanrıların bir armağanı olduğunu kanıtladı. “Çünkü insan kendi başına duygu ve düşünceler oluşturamaz; acı ve zevk, öz varlığı gibi, ona dışardan verilmiştir.”

Sadık garip davranışlarına tanık olduğu bu adamın böyle güzel düşünebilmesine hayran kalıyordu. Böylece, hoş ve eğitici bir söyleşiden sonra, ev sahibi onları odalarına götürdü; erdemli ve bilge iki konuk gönderdiği için Tanrı’ya şükretti. Onları incitmeden, soylu ve doğal bir biçimde para vermek istedi. Ermiş bunu kabul etmedi; gün doğmadan önce Babil’de olmaları gerektiğini söyleyerek şimdiden izin istedi. Esenleşmeleri sade oldu; Sadık böyle iyi bir insana saygı ve sevgi duydu.

Odalarına çekildikler ve uyumadan önce yine ev sahibinin iyiliğini birbirlerine övdüler. Gün doğmadan önce yaşlı adam arkadaşını uyandırdı. “Gitmemiz gerek. Herkes uykuda, ama bu adama konukseverliği ve ilgisine layık bir anı bırakmak istiyorum.” Bu sözlerden sonra ermiş bir meşale aldı ve evi ateşe verdi. Sadık bağırarak ona engel olmak istedi; fakat yaşlı adam kendinden beklenmeyen bir güçle onu evden dışarı sürükledi. Epey uzaklaştıktan sonra dönüp yanan eve baktılar; ermiş “Tanrı’ya şükür,” dedi, “İşte sevgili ev sahibimizin evini yerle bir ettim. Ne mutlu ona!” Bu sözleri duyan Sadık, hem kahkalarla gülmek ve hem de bu bilge ermişi sopalayıp oradan kaçmak

isteği duydu. Ama, ermişin etkisi altında olduğundan, sesini çıkarmadan onu izledi.

Son konaklama yeri olarak, iyiliksever ve erdemli bir dul kadının evine geldiler. Bu kadının yaşamda tek umudu olan, on dört yaşında ve iyi huylu bir yeğeni vardı. Kadın onları elinden geldiği kadar iyi ağırladı. Ertesi sabah ayrılma zamanı geldiğinde yeğenine, konuklarını ilerdeki yıkık ve tehlikeli bir köprüye kadar yolcu etmesini istedi. Çocuk önlerine düşüp yardımcı oldu. Köprü üstüne geldiklerinde ermiş çocuğa “Buraya gel, teyzene minnettarlığımı göstermek istiyorum,” diyerek onu saçlarından yakaladı ve köprüden aşağı attı. Çocuk ırmakta bir süre çabaladı ama sonunda akıntı onu yuttu. Sadık haykırdı: “Ey kıyııcı ! Ey insanların en kötüsü, bunu niye yaptın?” Ermiş “Bana söz vermiştin, sesini çıkarmayacaktın,” dedi. “Ama şunu bilmende yarar var: yazgının evini yaktığı adam yıkıntılar arasında büyük bir define buldu; bu bir. Yazgının suya attığı bu çocuk bir yıl sonra teyzesini öldürecek; etti iki.” Sadık bağırdı: “Bunu sana kim söyledi, barbar? bunu yazgı kitabında okumuş olsan bile, sana kötülük etmemiş olan bu çocuğu ne hakla suda boğarsın?”

Sadık konuşurken birden fark etti: yaşlı adamın sakalı yok olmuş, yüz çizgileri gençleşmişti. Ermiş cüppesi gitmiş, ışık saçan omuzlarında dört kanat belirmişti. Sadık onun ayaklarına kapandı: “Ey tanrıların meleği! Bu zayıf kuluna, tanrısal gücün amaçlarını öğretmek için gökten mi gönderildin?” Melek Jesrad ona “İnsanoğlu bir şey bilmeden değerlendirmek ister. İnsanlar arasında aydınlatılmaya en layık olanı sendin,” dedi. Sadık konuşmak için izin istedi: “İçimde yine de bir kuşku var. Bu çocuğu cezalandırmak yerine, onu eğitmek ve erdemli kılmak daha

iyi olmaz mıydı?” Jesrad yanıtladı: “Erdemli olsaydı ve yaşasaydı yazgısı, karısı ve çocuğuyla birlikte öldürölmek olacaktı.” Sadık: “Ama bu dünyada iyilerin yazgısı hep yıkım ve acı olmak zorunda mı?” diye sordu. Jesrad yanıtladı: “Kötöler her zaman mutsuzdurlar; onları bu dünyadaki bir avuç iyiyi sınamakta kullanırız. Sonunda bir iyiliğe yol açmayan kötölük yoktur.” Sadık “Hiç kötölük olmasa, yalnızca iyilik olsaydı?” diye sordu. Jesrad “O zaman bu, başka bir dünya olurdu; olayların gelişimi başka bir tanrısal düzene göre olurdu. Kötölüğün yaklaşmadığı bu yetkin başka düzen ancak Tanrı’nın katında olabilir. Tanrı birbirine benzemeyen milyonlarca dünya yarattı. Bu çeşitlilik onun çok büyük gücünün bir işaretidir. Yeryüzünde birbirine benzeyen iki ağaç yaprağı veya evrenin derinliklerinde benzer iki küre yoktur; şu doğduğun atom küçüklüğündeki dünya, her şeyi yaratanın buyruklarına göre, önceden kararlaştırılan zamanda ve yerde oluştu. İnsanlar bu çocuğun suya düşüşünü, o adamın evinin yanışını nedensiz sanırlar; oysa raslantılara yer yoktur: her şey bir sınama, bir önlem, bir ceza veya bir ödöldür. En talihsiz insan olduğunu sanan o balıkçıyı hatırla. Onun yazgısını değiştirmek için Orosmade seni gönderdi. Ey ölümlü Sadık, tapılması gerekenin işlerini tartışmayı bırak.” Sadık “Ama...” diyecek oldu. Tümcesini bitirmeden melek kanatlanıp göğün onuncu katına doğru uçtu. Sadık dizleri üstünde Tanrı’ya yakardı ve inandı. Göklerden meleğin sesi duyuldu: “Babil’e yoluna devam et.”

BİLMECELER

Sadık kafasını tam toparlayamadan sersem gibi yürümeyi sürdürdü. Babil'e girdiğinde, bir gün önce arenada dövüşmüş olanlar, bilmeceleleri açıklamak ve bilim adamlarının sorularını yanıtlamak üzere sarayın büyük avlusunda toplanmışlardı. Yeşil zırlı dışında hepsi gelmişti. Sadık kente girdiğinde halk onun çevresine toplandı; onu görenlerin gözleri gülüyor, onun melik olmasını diliyordu. Kıskaç onun geçtiğini görünce sarsıldı ve başını çevirdi. Halk onu yarışma yerine kadar omuzlarda götürdü. Sadık'ın geldiğini öğrenen melike sevinç ve endişenin heyecanını birlikte duydu. Sadık'ın neden zırsız geldiğini, İto-bad'ın neden beyaz zırlı giydiğini merak ediyordu. Sadık'ı gören seyircilerden bir uğultu yükseldi; onu gördükleri için hem şaşırmış, hem de sevinmişlerdi.

Sadık söz aldı: "Diğerleri gibi ben de dövüştüm; ama benim zırhımı burada başka biri giyiyor. Bunu kanıtlamadan önce, benim de bilmeceleleri yanıtlamama izin verilmesini diliyorum." Bilim adamları aralarında oyladılar; Sadık'ın erdemi henüz kafalardan silinmemiş olduğundan, katılmasına karar verdiler.

Baş bilgin önce şu bilmeceyi sordu: “Dünyada en uzun ve en kısa, en çabuk ve en yavaş, en dar ve en geniş olan, en az önemsenen ve en çok aranan, o olmadan hiçbir iş yapılamıyan, küçüğü yok eden ve büyüğü canlandıran şey nedir?”

İlk yanıtlaması gereken İtobad bilmecelerden anlamadığını, arenada herkesi yenmiş olmasının yeterli olduğunu söyledi. Diğer yarışmacılar değişik yanıtlar vererek talih, dünya veya ışık olduğunu söylediler. Sadık yanıtın zaman olduğunu söyledi. “Uzundur, çünkü sonsuzluğun ölçüsüdür; kısadır, çünkü tüm tasarılarımıza yetmez; bekleyen için yavaş, mutlu olan için çabuktur; sonsuzluğa kadar geniş ve bir an kadar dardır; insanlar onu önemsemez, ama yitirilen zamanı ararlar; o olmadan iş yapılamaz; kalıcı olmayan eylemleri unutturur, büyük işleri ölümsüz kılar.” Bilim adamları Sadık’ın yanıtını doğru buldular.

Sonra şu bilmece soruldu: “Teşekkür etmeden kabul edilen, nasıl olduğu bilinmeden zevk alınan, nerede olduğu bilinmeden başkalarına verilen ve farkında olunmadan yitirilen şey nedir?”

Herkes bir yanıt verdi, ama bunun yaşam olduğunu bir tek Sadık bildi. Sonra, diğer bilmeceleri de kolayca yanıtladı. İtobad her yanıtın sonra, bunun kolay olduğunu, isteseydi kendisinin de yanıtlayabileceğini söylüyordu. Daha sonra bilim adamları adalet, kamu yararı, yönetim sanatı üzerine sorular sordular. Sadık’ın yanıtları en doğru bulundu. Seyirciler “Böyle akıllı bir adamın kötü bir dövüşçü olması ne yazık” diyorlardı.

Sadık “Saygıdeğer efendiler,” dedi, “Arenada tüm rakiplerimi yenme onurunu kazanmıştım. Beyaz zırh benimdir. Efendi İtobad ben uyurken onu çaldı; herhalde beya-

zın yeşilden daha çok kendisine yakıştığını düşünüyordu. Burada herkesin önünde, ben zırhsız ve bir kılıçla, o tüm beyaz zırh ve silahları kuşanmış olarak dövüşelim; yiğit Otame'yi benim yendiğimi kanıtlayayım.”

İtobad kendine güvenerek bu öneriyi kabul etti; kendisi zırh ve miğferle korunmuş olduğundan, gömlekli ve yün başlıklı bir yiğidi kolayca yenebileceğini düşünüyordu. Sadık, kendisini heyecanla izleyen melikeyi selamlayarak kılıcını çekti; İtobad kimseyi selamlamadan kılıcını çekti ve korkacak bir şeyi olmayan biri gibi Sadık'ın üzerine yürüdü. Onun kafasını uçurabilecek bir hamle yaptı. Sadık kılıcının kabzasını kaldırıp önünde tutunca İtobad'ın kılıcı parçalandı. Sadık rakibini belinden tutup yere attı ve kılıcını onun boynuna dayadı: “Teslim olun, yoksa sizi öldürürüm.” İtobad, onun gibi bir adamın başına gelenlerden hâlâ şaşkın olarak, kabul etti; Sadık'ın zırhını ve silahlarını geri verdi. Sadık beyaz renkli bu görkemli zırhı ve silahları kuşandı; bu giyimle melikenin önüne gelip diz çöktü. Bu arada Kadir zırhın Sadık'ın olduğuna tanıklık etti. Tüm yargıçlar oybirliğiyle onu Babil Meliki ilan ettiler. As-tarte sevdiği adamın bunca eziyetten sonra kocası olmaya herkes tarafından layık görülmesinin sevincini tadıyordu. İtobad evine dönüp uşaklarından kendisine yiğit denmesini istedi. Sadık kral oldu ve mutlu yaşadı. Melek Jesrad'ın sözlerini hiç unutmadı. Eşiyle birlikte Tanrı'ya bütün yürekleriyle inandılar. Kaprisli güzel Missuf'un ülkeden gitmesine izin verildi. Sadık, soyguncu Arbogad'ı çağırarak ona ordusunda yüksek bir komutanlık verdi; iyi bir savaşçı olursa daha yüksek göreve getireceğini, ama soygunculuğu sürdürürse onu astıracağını söyledi.

Arabistan'dan Setok ve güzel Almona'yı çağırttı; Se-

tok'u Babil'deki ticaret işlerinin başına getirdi. Kadir'i sarayda kendisine yakın bir göreve atadı; dünyada gerçek dostu olan tek kral oydu. Küçük dilsizi de unutmadı. Balıkçıya büyük bir ev armağan etti; Orcan'a büyük bir para cezası verdi ve balıkçının karısını geri vermesini buyurdu. Fakat, artık akıllanmış olan balıkçı yalnızca parayı aldı.

Sadık'ın bir gözünün kör olacağını sanan güzel Semira ile onun burnunu kesmek isteyen Azora'nın gözyaşları dinmiyordu. Sadık onlara armağanlar vererek acılarını hafifletti. Kıskaç, öfke ve utancından öldü. Babil barış, şan ve bolluk içindeydi; bu, Babil tarihinde yaşanan en güzel çağ oldu. Çünkü adalet ve sevgiyle yönetiliyordu. Sadık'a şükrediyorlar, Sadık da göklere şükrediyordu.

(Buradan sonraki bölümler Voltaire'in ölümünden sonraki basımlarda eklenmiştir.)

DANS

Setok'un ticaret işleri için Serendib adasına gitmesi gerekiyordu. Ancak, herkesin balayı diye bildiği evliliğin ilk ayında olduğu için, karısından ayrılmak istemiyordu. Arkadaşı Sadık'tan kendi yerine gitmesini istedi. Sadık "Yazgı yine güzel Astarte ile aramdaki uzaklığı artırıyor. Fakat bu iyi adamı geri çeviremem," diyerek kabul etti. Gözü yaşlı yollara düştü.

Serendib adasında onun olağanüstü biri olduğu anlaşılmakta gecikmedi. Tüccarlar arasındaki tüm anlaşmazlıklarda yargıcı, bilgelerin dostu ve söz dinleyen az sayıda insanın damışmanı oldu. Sultan onun ününü duyup görmek istedi. Sadık'ın değerini kendi gözleriyle gördü, onun aklına inandı ve arkadaşı oldu. Sultanın içtenliği ve ilgisi Sadık'ı korkuttu; Moabdar'ın iyiliklerinin ona neye mal olduğunu unutmamıştı. Ama sultanın ilgisinden kaçamıyordu; çünkü büyük dedesi Sanbusna, dedesi Nabassun ve babası Nusannab olan Serendip Sultanı Nabussan Asya'nın en iyi krallarından biriydi ve onu tanıdıktan sonra sevmek olası değildi.

Bu iyi sultan hep övgülere boğulur, aldatılır ve dolandırılırdı; hazinesini yağmalayanların en ustası Baş Hazne-

dardı. Sultan bunu biliyordu; ama kaç kez haznedar değıştirdiyse de, gelirleri eşit olmayan iki parçaya bölen, küçük parçayı sultana ve büyüğünü de yöneticilere veren bu alışkanlığı değıştirememişti.

Sultan Nabussan derdini Sadık'a açtı: "Bu kadar iyi şeyler bilen siz, beni aldatmayacak bir haznedar bulmanın yolunu bana gösterin." Sadık "Sevinerek," dedi. "Elleri temiz kalabilecek bir adam seçmenin güvenli bir yolunu biliyorum." Sultan onu kucaklayarak ne yapması gerektiğini sordu. "Haznedarlık görevine istekli olanları toplayın ve dans etmelerini söyleyin. İçlerinde en kıvrak dans edeni bu göreve getirin." Sultan "Benimle şaka mı ediyorsunuz? Hazine yönetecek kişi böyle oyunlarla seçilir mi? Yani, en kıvrak dans eden adam mali konularda en uzman kişi mi olacaktır?" Sadık en uzman olacağını söyleyemem, ama en dürüst adam olacağına eminim," dedi. Sadık o kadar kesinlikle konuşuyordu ki sultan onun maliyeciyi seçmekte insanüstü bir sezgiye sahip olduğunu sandı. Sadık "Doğaüstü güçleri olduğunu ileri süren kitaplara ve insanlara inanmam. Majesteleri bana güvenip bu testi uygularsa ne kadar basit olduğunu görecektir. Üstelik, gördüğünüzden fazlasını öğreneceksiniz," dedi. Serendib Sultanı Nabussan için bunun basit olduğunu duymak hoştu. Kabul etti ve ertesi günü kente haberciler saldı: haznedarlık görevine istekli olanların ipek birer cüppe giyerek timsah ayının birinci günü sultanın kabul odasına gelmeleri istendi. Altmış dört maliyeciyi adayı geldi. Kabul odasının yanındaki salonda çalgıcılar yerlerini almışlardı; ancak bu salonun kapısı kilitliydi ve oraya gitmek için loş bir galeriden geçmek gerekiyordu. Bir yol gösterici gelip adayları tek tek çağırdı ve sırayla bu galeriden içeriye gönderdi. Sultan bu galeride hazinesini sergilemişti ve her aday bu geçitte birkaç dakika yalnız kalıyordu.

Adayların tümü salonda toplanınca sultan dansın başlama işaretini verdi. Bu kadar yavaş ve zevksiz danseden dansçılar hiç görülmemiştir; herbiri boynu eğik, sırtı kambur ve elleriyle ceplerini tutarak dans ediyordu. Sadık onları gördükçe “Vay hırsızlar,” diye söyleniyordu. İçlerinden yalnızca biri başı dik, kolları açık ve bakışları emin olarak kıvrak bir biçimde dans ediyordu. Sadık ona baktıkça “Dürüst adam, dürüst adam,” diyordu. Sultan bu iyi dans eden adamı kucakladı ve haznedar ilan etti; diğer adayları da ağır para cezalarına çarptırdı, çünkü herbiri karanlık galeriden geçerken ceplerini doldurmuştu. Sultan altmış dört maliyeciden altmış üçünün hırsız çıkmasından insanlık adına umutsuzlandı. Loş galerinin halk arasındaki adı istek koridoru oldu. İran’da olsaydı bu adamlar kazığa çakılır, diğer bazı ülkelerde ateşte yakılırdı ama tüm bu cezalar kamu giderlerini daha da artırmaktan başka işe yaramazdı. Diğer bazı ülkelerde ise bu maliyecilerin davranışını haklı gösteren akla uygun nedenler bulunur, kıvrak dans eden adam suçlu ilan edilirdi. Serendib’de yalnızca kamu gelirini artırma cezasına çarptırıldılar, çünkü Nabussan hoşgörülü biriydi.

Sultan aynı zamanda iyilik bilen biriydi; Sadık’a hizmeti karşılığında büyük para ödülü verdi. Sadık bu parayı, Babil’e haberciler göndererek Astarte’nin ne olduğunu öğrenmek için harcadı. Haberci gemiye binerken Sadık’ın gözleri doldu, yüreğindeki acı arttı. Sadık sultanın yanına döndü; odada kimsenin bulunmadığını sanarak aşk sözünü etti. Sultan içeri girdi, Sadık’a “Ah aşk! Yüreğimdeki sıkıntıyı nasıl bildiniz? Umarım, nasıl dürüst bir haznedar bulmayı öğrettiyseniz, bana her bakımdan iyi bir kadın bulmayı da öğretirsiniz,” dedi. Sadık kendini toparlayarak ona, mali konuda olduğu gibi, zor olmasına karşın gönül işlerinde de yardımcı olmaya söz verdi.

MAVİ GÖZLER

Sultan bir ara “Beden ve yürek...” diye söze başlayınca Sadık onun sözünü kesti: “Sözünüze *akıl* ve *yürek* diye başlamadığınız için size teşekkür ederim. Bu sıralar Babil’de hep bu iki sözcük kullanılıyor. Bu ikisine de sahip olmayan birçok kişinin yazdığı kitaplarda hep akıl ve yürekten söz ediliyor. Fakat, lütfen sözünüzü sürdürün.” Nabussan: “Bendeki beden ve yürek sevmek için yaratılmışlar. Bu iki güçten birincisini doyurmak kolay; haremimde birbirinden güzel, sevimli, işveli ve hatta benimle olmaksızın zevk duymuş gibi yapan yüz tane kadın var. Ama yüreğim yalnız; hep Serendib Sultanını sevdiklerini, hiçbirinin Nabussan’a değer vermediğini düşünüyorum. Karılarının beni aldattıklarını sanmıyorum; ama beni gerçekten seven birini arıyorum. Böyle birini bulsam, tüm hazinemi feda ederdim. Bakalım siz, bunların arasında beni gerçekten seven birini bulabilecek misiniz?”

Sadık ona “Efendim, işi bana bırakın ve güvenin,” dedi. Serendib’de bulunabilecek en çirkin kamburlardan otuz üç, en yakışıklı gençlerden otuz üç ve en güzel konuşan budist rahiplerden de otuz üç tanesini seçti. Onlara sultanın kadınlarının odalarına girmekte serbest olduklarını

söyledi. Yalnızca kamburların her birine dört bin altın verdi. Kamburlar daha ilk gün mutlu edildiler; yakışıklı gençlerin parası yoktu ama onlar da iki üç gün içinde kazandılar. Budistlerin işi daha zordu; fakat bir ay sonunda buda dinine bağlanan otuz üç kadın bulabildiler. Tüm hücreleri gizli birer delikten gözleyen sultan bu sınavı şaşkınlıkla izledi. Kadınlarından doksan dokuzu gözleri önünde onu aldatmıştı.

Geriye yalnızca çok genç ve haremde yeni olan bir kız kaldı; sultan henüz bu kızla birlikte olmamıştı. Ona bir, iki, üç kambur gönderildi; yirmi bin altına kadar para önerildi ama kız buna yanaşmadı; üstelik, böyle çirkin insanların parayla kendilerini beğendirebileceklerini sanıyor olmalarına güldü. Sonra en yakışıklı iki genç gönderildi; kız sultanı daha yakışıklı bulduğunu söyledi. Daha sonra, birbirinden çok güzel konuşan iki budist gönderildi. Kız bunları geveze buldu. “Yüreğin sesi her şeyden önemlidir,” diyordu, “Ben ne kamburun altınına, ne gençlerin yakışıklılığına ve ne de budistlerin güzel sözlerine kanarım. Ben yalnızca Sultan Nabussan’ı seviyorum ve onun beni sevmesini bekleyeceğim.”

Falide adındaki bu güzel kızın sözleri sultanı mutluluktan şaşkına çevirdi. Gençliğin çiçeği hiç bu kadar parlak, güzelliğin alımı hiç bu kadar büyüleyici olamazdı; ona yüreğini verdi. Tarih onun iyi diz bükemediği gerçeğini saklayamazdı; ama periler gibi dans edebiliyor, deniz kızları gibi şarkı söylüyordu; yetenek ve erdemlerle donanmıştı.

Nabussan seviyor ve seviliyordu. Fakat kızın gözlerinin mavi oluşu büyük bir üzüntü kaynağı oldu. Çünkü eski bir yasa sultanların mavi gözlü bir kadınla evlenmesini

yasaklıyordu. Bu yasa beş bin yıl önce Serendib Sultanı'nın metresine göz koyan başrahip tarafından koyulmuştu. Serendib'in tüm ileri gelenleri sultana gelip sıkıntılarını anlattılar: halk ülkenin son günlerini yaşadığını, büyük bir yıkımın başlarına ineceğini düşünüyordu; sözün kısası Nusannab'ın oğlu Nabussan iki güzel mavi gözü seviyordu. Tüm ülkedeki kamburlar, maliyeciler, budistler ve kahverengi gözlüler yakınmaya başlamışlardı.

Serendib'in kuzeyinde yaşayan yabanıl boylar bu genel hoşnutsuzluktan yararlanarak Nabussan'ın illerine baskınlar yaptılar. Nabussan halkından parasal destek istedi; devlet gelirlerinin yarısını alan budist rahipler ellerini göğe kaldırıp güzel dualar ettiler, ama kasalarına el atıp sultana yardım etmediler.

Nabussan "Ey sevgili Sadık, beni bu zor durumdan yine kurtaramaz mısın?" diye yalvardı. "Sevinerek," dedi Sadık, "Size rahiplerin tüm parasını getirebilirim. Onların kilise ve evlerinin bulunduğu topraklardaki korumanızı kaldırın, yalnızca kendi yerlerinizi savunun." Nabussan böyle yaptı; budistler gelip sultanın ayaklarına kapanıp kendilerini korumasını dilediler. Sultan ellerini göğe açıp onların topraklarının korunması için güzel dualar etti. Rahipler sonunda para vermeye razı oldular ve sultan savaşı zaferle bitirdi.

Böylece Sadık akli ve erdemiyle, mutluluk getiren önerileriyle ülkedeki tüm güçlülerin düşmanlığını kazanmış oldu: budistler, maliyeciler, kamburlar ve kahverengi gözlüler onu yok etmeye ant içtiler. Onu Nabussan'ın gözünden düşürmek için çaba harcadılar. Zerdüşt'ün dediği gibi, yapılan iyilikler hep avluda kalır, kuşklar eve girerler. Her gün ayrı bir suçlamayla karşılaşıyordu. Birincisi-

ne inanılmaz, ikincisi hafifçe dokunur, üçüncüsü yaralar ve dördüncüsü öldürürdü.

Sadık'ın cesareti kırılmıştı; bu arada arkadaşı Setok'un ticari işlerini bitirmiş olduğundan, kendisi gidip Astarte'den haber almayı düşündü ve adadan ayrılmaya karar verdi. "Serendib'de kalırsam budistler beni kazığa oturturlar; ama nereye gitmeli? Mısır'a gidersem köle olurum, Arabistan'da yakılırım, Babil'de boğazlanırım. Fakat Astarte'nin ne olduğunu bilmem gerekiyor. Gidelim ve yazgı bana daha neler hazırlıyor görelim."

Sadık öyküsünden geriye kalan elyazması burada bitiyor. Bu iki bölümün on ikinci bölümden, yani Sadık'ın Suriye'ye varışından önce yer alacağı anlaşıyor. Onun başından daha birçok şeyler geçtiği kesin. Doğu dillerini okuyabilen bilginlerin bu öyküleri buldukça yeni kuşaklara aktarmalarını dileriz.

SAFDİL

Gerçek Bir Öykü

P. Quesnel'in elyazmalarından alınmıştır.

(L'ingénu, 1767)

Bu roman Milli Eğitim Bakanlığı Klasikler Dizisinde `Safoğlan` adıyla yayımlanmıştı. Bu yeni çeviride “L’ingénu” sözcüğünün karşılığı olarak `Safdil` kullanılmıştır.

1.

**NOTRE DAME DE LA MONTAGNE MANASTIRI
RAHİBİ VE KIZKARDEŞİNİN BİR HURON'LA
KARŞILAŞMASI**

Evvel zaman içinde bir gün, İrlandalı aziz Dunstan bir dağa binip İrlanda'dan yola çıktı, Fransa kıyılarını aşip Saint-Malo körfezine geldi. Karaya çıkınca bu garip tekneye şükranlarını sundu; dağ da ona selam verip geldiği yoldan İrlanda'ya döndü.

Aziz Dunstan bu bölgede küçük bir manastır kurdu; Notre Dame de la Montagne adını verdiği bu manastır, herkesin bildiği gibi, günümüze kadar bu adı taşıdı.

1689 yılı 15 Temmuz akşamı, manastır rahibi de Kerkabon ve kızkardeşi Matmazel de Kerkabon hava almak için deniz kıyısına çıkmışlardı. Yaşlanmaya yüz tutmuş olan rahip önce kadınlar, sonra da erkek topluluğunca benimsenmiş iyi bir din adamıydı. En beğenilen yanı yemeğe çağrıldıktan sonra yatağına taşınmadan kendi gidebilmesiydi. Din konusunda oldukça bilgiliydi; Aziz Augustin'in yanı sıra Rabelais'nin yapıtlarını da okuyabiliyor; bu nedenle herkes onu seviyordu.

Çok istemesine karşın evlenememiş olan Matmazel de Kerkabon kırkbeş yaşında hâlâ canlılığını koruyordu; iyi huylu, duyarlı, eğlenmekten hoşlanan ve dindar bir kadındı.

Rahip denize bakarak kızkardeşine şöyle diyordu: “Ne yazık! İşte zavallı kardeşimiz ve karısı Madam de Kerkabon bu kıyıdan *Hirondelle* gemisine binerek Kanada’da göreve gitmişti. Öldürülmemiş olsaydı şimdi yaşamda olurdu.”

Matmazel de Kerkabon sordu: “Sizce, bize söyledikleri gibi, yengemizi İroki kızılderilileri yemiş midir? Yenmemiş olsaydı, kesinlikle ülkesine geri dönerdi. Onu hep özleyeceğim; çok iyi bir kadındı. Kardeşimiz de yaşasaydı şimdi büyük bir servetle dönmüş olurdu.”

İkisi de bu anılarla duygulanırken, küçük bir geminin Rance Koyu’na girdiğini gördüler: bunlar yiyecek alışverişi için gelen İngilizlerdi. Rahibe ve kızkardeşine selam vermeden karaya atladılar; kızkardeş bu kabalığa üzüldü.

Fakat arkadaşlarının arasından karaya çıkan bir delikanlı böyle yapmadı; matmazelin karşısına gelince, diz bükme göreneğini bilmediğinden, başıyla onu selamladı. Yüzünün güzelliği ve giyimi rahiple kızkardeşinin dikkatini çekti. Baş ve baldırları çıplaktı; ayaklarına sandal giymiş, saçlarını at kuyruğu biçiminde arkadan bağlamıştı. Bir elindeki şişede Barbados suyu, öteki elinde bisküvi ve bardak vardı. Fransızca’yı oldukça iyi konuşabiliyordu. Barbados suyunu Matmazel de Kerkabon ve kardeşine ikram etti; onlarla birlikte içti. Tüm bunları çok doğal, sade ve arkadaşça yaptığı için rahiple kızkardeşi çok hoşnut oldular. Ona yardımcı olabilmek için kim olduğunu ve nereye gittiğini sordular. Genç adam nereye gittiğini bilmediğini,

Fransa kıyılarını merak ederek tanımak için yola çıktığını söyledi.

Rahip onun vurgusundan İngiliz olmadığını anlayarak hangi ülkeden olduğunu sordu. Genç adam “Ben Huron’um,” dedi.

Matmazel de Kerkabon bu kadar kibar bir Huron görmekten şaşırarak onu akşam yemeğine çağırdı. Genç adam nazlanmadan kabul etti ve birlikte Notre Dame de la Montagne Manastırı’na gittiler.

Kısa ve şişman Matmazel de Kerkabon yolda genç adamı süzmekten kendini alamıyordu; bir ara kardeşine “Bu çocuğun teni zambak ve gül gibi düzgün; bir Huron’un teninin böyle olduğunu bilmiyordum,” dedi. Rahip “Haklısınız, kardeşim,” diye yanıtladı. Kadın genç adama yol boyunca sorular soruyor, o da hep saygılı bir biçimde yanıtlıyordu.

Manastırda bir Huron olduğu haberi kısa sürede çevreye yayıldı. Kasabanın insanları akşam yemeğine katılabilmek için yarıştılar. Rahip de Saint-Yves ve iyi eğitim görmüş olan güzel kızkardeşi geldiler. Yargıç ve tahsildar eşleriyle geldiler. Yabancı adamı Matmazel de Kerkabon ile Matmazel de Saint-Yves’in arasına oturtular. Herkes ona hayranlıkla bakıyordu, hep bir ağızdan konuşuluyor ve ona sorular soruluyordu. Huronyalı genç tüm bunları tepki göstermeden yanıtlıyordu. Sonunda bu kadar gürültüden bıkarak yumuşak fakat kararlı bir sesle “Sayın konuklar, benim ülkemde sırayla konuşulur; sizi duymamı engellerseniz nasıl yanıt verebilirim?” dedi. Akıl insanları kısa bir süre kendine getirir. Derin bir sessizlik oldu. Sonra, yabancıları sorgulamayı uğraş edinmiş olan yargıç ağzını yarım ayak açarak sordu: “Bayım, adınız nedir?” Huron yanıtladı: “Bana *Safdil* derler; İngiltere’de bulunduğum sıra-

da da bu adla çağırdılar; çünkü ne düşünüyorsam onu söylerim, içimden geleni yaparım.”

Yargıç “Huronya’da doğmuştunuz, İngiltere’ye niçin gittiniz?” “Beni zorla götürdüler; İngilizlerle yaptığımız zorlu bir savaşta tutsak alındım; İngilizler de bizim kadar yiğit ve dürüst olduklarından bana iki seçenek sundular; ya anne ve babama geri verilecektim, yahut da onlarla İngiltere’ye gidecektim. Ben ikincisini seçtim, çünkü yeni ülkeler görmeyi çok seviyorum.”

Yargıç “Fakat bayım, anne ve babanızı böyle kolayca nasıl bırakabildiniz?” Yabancı “Çünkü anne ve babamrhiç tanımadım,” dedi. Konuklar duygulandılar, birbirlerine” ne anası var, ne babası” diye fısıldadılar. Matmazel de Kerkabon kardeşine “Biz ona ana babalık ederiz; bu Huron-yalı genç çok ilginç biri,” dedi. Safdil hem saygılı bir biçimde teşekkür etti, hem de hiçbir şeye gereksinimi olmadığını duyumsattı.

Ciddi yargıç sorgulamayı sürdürdü: “Bay Safdil, görüyorum ki bir Huron olarak çok güzel Fransızca konuşuyorsunuz.” Genç adam yanıtladı: “Ben küçükken Huron’da bir Fransız tutsak alınmıştı; onunla arkadaş olduk, bana kendi dilini öğretti. Öğrenmek istediğim bir şeyi kolay öğrenirim. Kendimi anlatacak duruma gelir gelmez ülkenizi görme isteğine kapıldım. Fransızları, fazla soru sormadıkları sürece, çok seviyorum.”

Bu küçük uyarıya karşın Rahip de Saint-Yves ona bildiği üç dil olan Huronca, Fransızca ve İngilizce’den hangisini daha çok beğendiğini sordu. Safdil “Hiç kuşkusuz, Huronca,” dedi. Matmazel de Kerkabon haykırdı: “Nasıl olur? Brötonca’dan sonra dünyanın en güzel dilinin Fransızca olduğunu sanıyordum.”

Bunun üzerine Safdil'den Huronca sözcük öğrenme yarışı başladı: Huroncada tütüne *taya*, yemeğe *essenten* denildiği öğrenildi. Matmazel de Kerkabon sevişmenin karışılığını sorunca genç adam *trovander* dedi ve bu sözcüğün en az İngilizce ve Fransızcadaki sözcükler kadar güzel olduğunu söyledi. Konuklar *trovander* sözcüğünün güzel olduğunda birleştiler. (5)

Rahibin kitaplığında meşhur misyoner papaz Sagard-Theodat'nın armağanı olan bir Huronca dilbilgisi kitabı vardı. Masadan kalkıp onu getirdi. Kitabın yardımıyla Safdil'in gerçek bir Huron olduğu kabul edildi. Dillerin çokluğu tartışıldı ve Babil Kulesi olayı (6) olmasaydı tüm dünyanın Fransızca konuşur olacağına birleşildi.

O zamana kadar yabancıya kuşkuyla bakan yargıç sonunda ona derin bir saygı duydu; sonraki konuşmalarında ona kibar davrandı ama Safdil bunun farkında olmadı.

Matmazel de Saint-Yves Huronların ülkesinde insanların sevgilerini nasıl gösterdiklerini merak ediyordu. Safdil "Sevdiğiniz insanlara güzel davranışlarda bulunarak," dedi. Tüm konuklar şaşırarak alkışladılar. Matmazel de Saint-Yves kızardı ama hoşuna gitti. Matmazel de Kerkabon da kızardı, ama iltifat kendisine yapılmadığı için biraz bozuldu; fakat iyi bir kadın olduğundan Huron'a olan sevgisi azalmadı. Tatlı bir sesle ona Huron ülkesinde kaç sevgilisi olduğunu sordu. Safdil "Yalnızca bir sevgilim oldu: dadımın arkadaşı Bayan Abacaba. İrmak sazları gibi düzgün, kakım postu gibi beyaz, koyun gibi yumuşak, kartal gibi gururlu ve geyik kadar kıvrak bir kızdı Abacaba.

(5) Tüm bu sözcükler gerçekten Huronca'dır.

(6) Eski Ahit'e göre Babilliler başı göğe değen bir kule yapmak istediler. Tanrı, işçilerin dillerini birbirine karıştırarak onları iş yapamaz duruma düşürdü. Bu söylence, dillerin çoğunun kaynağını anlatıyor.

Bir gün köyümüzden elli fersah ötede bir tavşanı kovalıyormuş. Terbiyesiz bir Algonquin kızılderilisi onun tavşanına el koymuş; ben bunu duyunca gittim, baltamın tersiyle Algonquin’i devirip el ve ayaklarını bağladım ve sevgilimin ayaklarının ucuna sürükledim. Abacaba’nın anne ve babası onu yemek istediler, ama ben bu tür şölenlerden zevk almıyordum; onu özgür bıraktım ve arkadaş olduk. Abacaba benim davranışından o kadar duygulandı ki tüm âşıkları arasında en çok beni arar oldu. Bir ayı onu yemeseydi, şimdi hâlâ beni severdi. Ayıyı cezalandırdım; uzun süre onun postunu giydim, ama üzüntüm geçmedi.”

Matmazel de Saint-Yves bu anlatılanlardan gizli bir mutluluk duydu, çünkü Safdil’in yalnızca bir sevgilisi olmuştu ve Abacaba artık yaşamıyordu; ancak mutluluğunun kaynağını pek çözemedi. Konuklar gözlerini Safdil’den ayıramıyorlardı; herkes onun bir Algonquin’i yenmekten kurtarmasını beğenmişti.

Yargıç sorgulama huyundan kolay kurtulamadığı için merakını yenemeyip Huronyalı gencin hangi dinden, Anglikan, Galikan veya Protestan mı olduğunu sordu. Safdil “Ben kendi dinimdenim, tıpkı sizin kendi dininizden olduğunuz gibi,” dedi. Matmazel de Kerkabon haykırdı: “Ah! Görüyorum ki bu talihsiz İngilizler onu vaftiz (7) etmeyi düşünmemişler.” Matmazel de Saint-Yves sordu: “Tanrım, neden Huronlar Katolik değiller? Cizvit misyonerler onları dinimize döndürememişler mi?” Safdil ona ülkesinde kimsenin kimseyi din değiştirmeye zorlamadığını, hatta dillerinde dinsiz sözcüğü olmadığını söyledi. Bu son sözler Matmazel de Saint-Yves’in çok hoşuna gitti.

(7) Yeni doğan çocuğun suda yıkanarak kiliseye kabul edilme töreni.

Matmazel de Kerkabon rahibe dönerek “Onu vaftiz edelim,” dedi, “Kardeşi siz olursunuz, ben de analığı olurum. Rahip Saint-Yves onu çeşmeye getirir. Bu çok güzel bir tören olur ve tüm Aşağı Brötanya’da bundan söz edilir.” Tüm konuklar ev sahibine katılarak “Onu vaftiz edelim!” diye tempo tutmaya başladılar: Safdil onlara İngiltere’de insanları rahat bıraktıklarını söyledi. Bu öneriyi hiç beğenmediğini, Huron geleneklerinin Aşağı Brötanya geleneklerinden daha aşağı olmadığını, üstelik yarın gideceğini anlattı. Sonra onun getirdiği Barbados şişesi boşaltıldı ve herkes yatmaya gitti.

Safdil odasına götürüldükten sonra Matmazel de Kerkabon ve arkadaşı de Saint-Yves bir Huron’un nasıl uyuduğunu merak ederek anahtar deliğinden baktılar. Genç adam yatak örtüsünü yere sermiş, masum bir biçimde uyuyordu.

2.

SAFDİL ADINDAKİ HURON AKRABALARINA KAVUŞUYOR

Safdil alıştığı biçimde güneşin doğuşuyla ve ülkesinde *gündüz trompeti* denen horozların ötüşüyle uyandı. O, günün yarısını yatak keyfiyle geçiren ve yine de yaşamın çok kısa olduğundan yakınan insanlardan değildi.

Erkenden iki üç fersah dolaşp, bir avuç saçmayla otuz kuş avladıktan sonra Notre Dame de la Montagne Manastırı'na döndüğünde rahip ile kızkardeşini bahçede gezinirken buldu. Onlara tüm avını verdi ve boynuna astığı küçük bir kolyeyi konukseverlik gösterdikleri için armağan etti: "Bu sahip olduğum en değerli şeydir; bunu taşıdığım sürece mutlu olacağımı söylemişlerdi; sizin mutlu olmanız için onu size veriyorum."

Rahip ve matmazel onun saflığından çok duygulandılar. Bu kolyenin ucuna oldukça kaba çizilmiş iki insan portresi asılmıştı.

Matmazel de Kerkabon ona Huronya'da ressam olup olmadığını sordu. Safdil "Hayır, bu kolyeyi dadım vermişti; onun kocası da bunu Kanada'da savaştığı Fransızlardan, ölen birinin üzerinden almış; tüm bildiğim bu," dedi.

Resimlere daha dikkatli bakan rahibin rengi uçu, elleri titremeye başladı: “Aman Tanrım! Bunlar yüzbaşı kardeşim ve eşinin resimleri.” Kızkardeşi de resimleri aynı heyecanla inceledikten sonra aynı sonuca vardı. İkisi de şaşkınlık ve acıyla karışık bir sevince boğuldular ve ağlamaya başladılar. Bir yandan resimlere bir yandan da Huron’a bakıyorlar, çığlık atıyorlar, genç adama bu resimlerin dışısının eline nerede ve ne zaman geçtiğini soruyorlardı. Kaptanın yola çıkış zamanıyla karşılaştırıyor, hesaplar yapıyorlardı.

Safdil onlara anne ve babasını tanımadığını söylemişti. Akıllı bir adam olan rahip Safdil’in biraz sakalının çıktığını fark etti; Huronların sakalı olmadığını biliyordu. “Çenesi tüylenmiş olduğuna göre Avrupalı olmalı. Kardeşim ve eşi 1669’daki Huron seferinden sonra kayboldular; yeğenim o zaman kucakta bir bebek olmalıydı; Huron da di onun yaşamını kurtarmış ve ona annelik etmiş olmalı.” Kısacası, yüzlerce sorudan sonra rahip ve kızkardeşi bu Huron’un kendi yeğenleri olduğu sonucuna vardılar. Gözlerinden yaşlar akarak onu kucakladılar; genç adam, bir Huron’un Aşağı Brötanyalı bir rahibin yeğeni olmasını anlayamadan gülümsüyordu.

Komşular haberi duyunca koştular. İyi bir fizyonomist olan Rahip de Saint-Yves resimleri ve Safdil’i inceledi; onun gözlerinin annesine ve burnuyla alnının merhum yüzbaşı de Kerkabon’a benzediğini, yanaklarını da her ikisinden aldığını belirledi.

Matmazel de Saint-Yves, anne ve babasını hiç görmediği Safdil’in onlara tıpatıp benzediğini söyledi. Herkes Tanrı’nın gücüne ve dünya olaylarının gidişine şaşırtıyordu. Çevresindekilerin bu kadar emin olduğunu gören Saf-

dil, başka biri kadar sevebileceği rahibin amcası olduğunu sonunda kabul etti.

Onlar manastıra şükretmeye giderken Safdil, ilgisiz bir tavırla, evde kalıp içmeyi sürdürdü.

Onu getirmiş olan ve dönmeye hazırlanan İngilizler dönüş zamanının geldiğini haber verdiler. Safdil onlara “Anlaşılan siz amca ve halalar bulamadınız; ben burada kalıyorum, siz Plymouth’a dönün. Eşyalarım sizin olsun, artık bir rahibin yeğeni olduğuma göre, dünya malına gereksinmem kalmadı,” dedi. İngilizler Safdil’in Aşağı Brötan-ya’da akrabası olmasına ilgi göstermeden yelken açtılar.

Amca, hala ve diğer komşular manastırda Te Deum duası okuduktan, yargıç Safdil’i sorularıyla yine sıkıştırdıktan ve şaşkınlıkla sevincin söyletebileceği tüm sözler söylendikten sonra Safdil’in en kısa sürede vaftiz edilmesi kararlaştırıldı. Ancak, yirmi iki yaşındaki bir adam hiçbir şeyden habersiz bir bebek gibi vaftiz edilemezdi; ona kuralları öğretmek gerekiyordu, çünkü Rahip de Saint-Yves’e göre Fransa’da doğmamış kişilerde görgü kuralları gelişemiyordu.

Safdil’e önce hiç kitap okuyup okumadığı soruldu. O da Rabelais’in İngilizce çevirilerini ve Shakespeare’den birkaç parça okuduğunu, bu kitapları da onu Amerika’dan Plymouth’a getiren kaptandan aldığını söylediği. Yargıç bu kitaplardan ne anladığını sordu. Safdil “Vallahi, bir şeyler anlar gibi oldum, ama aklımda kalmadı,” dedi.

Bu sözler üzerine Rahip de Saint-Yves bu kitapları kendisinin de okuduğunu, ancak insanların genelde hiç okumadıklarını söyledi. Sonra Safdil’e “Herhalde İncil’i okumuşsunuzdur?” dedi. “Hayır, sayın rahip; kaptanın kitapları arasında bu yoktu; adını hiç duymadım.”

Matmazel de Kerkabon “Ah bu İngilizler,” diye söylendi, “bir Shakespeare kitabına, erik pudingine veya bir rom şişesine kutsal kitaptan daha fazla önem verirler; zaten bu yüzden Amerika’da kimseyi hıristiyan yapamadılar. Tanrı onları bir gün ilençleyecek ve biz Jamaica ve Virginia’yı onlardan geri alacağız.”

Sonra Safdil’i baştan ayağa giydirmek için Saint-Malo’nun en iyi terzisi getirildi. Topluluk dağıldı; yargıç sormalarını başka yerde sormaya gitti. Matmazel de Saint-Yves ayrılırken dönüp Safdil’e bakmak ve durup durup diz bükmekten kendini alamıyordu.

Bu arada yargıç üniversiteyi yeni bitirmiş olan iri yapılı oğlunu Matmazel de Saint-Yves’le tanıştırmak istedi; fakat genç kız Huronyalı gencin kibarlığından o kadar etkilenmişti ki yargıcın oğlunun yüzüne bile bakmadı.

3. SAFDİL'İN DİN DERSLERİ

Rahip de Kerkabon artık yaşlanmakta olduğundan, Tanrı'nın kendisine gönderdiği bu yeğeni vaftiz ettikten sonra onu hizmetine alıp yerine geçirebilmeyi umuyordu.

Safdil'in belleği güçlüydü. Aşağı Brötanya toprağı Kanada iklimiyle bütünleşince sağlam bir vücut ve sağlam bir kafa oluşmuştu. Kafasına vursan acımıyor, ne öğretirsen ezberliyor ve hiç unutmuyordu. Özellikle çocukluğunda bir sürü safsatayla doldurulmadığı için, öğretilen şey kafasında daha duru oluyordu. Rahip ona Yeni Ahit İncilini okutmak istedi. Safdil onu büyük zevkle bir solukta okudu. Ancak, bu anlatılan olayların nerede ve hangi zamanda geçtiğini bilmediğinden, bunların Aşağı Brötanya'da olup bittiğini sandı; Caifus ve Pilatus'u yolda görürse kulak ve burunlarını keseceğine ant içiyordu.

Bu güzel gelişmeden hoşnut olan amcası onu kısa sürede yetiştirdi. Safdil'in heyecanını övdü; ancak, bu heyecanın gereksiz olduğunu, çünkü bu olayların yaklaşık bin altı yüz yıl önce geçtiğini anlattı. Safdil kısa sürede tüm din kitaplarını okudu. Sorduğu bazı zor sorularla rahibi terletiyordu. Rahip bu durumda meslekdaşı Saint-Yves rahibini çağırıyordu; ikisi de yanıtlayamazsa bir cizvit papazını çağırıyorlardı.

Sonunda mucize gerçekleşti; Safdil Hristiyan olmaya söz verdi. Ancak önce sünnet olması gerektiğine inanıyordu; rahibe “Çünkü, bana okuttuğunuz kitaplarda sünnet olmamış kimseye raslamadım; benim de sünnet olmam gerektiği açık; bir an önce olsam iyi olur,” diyordu. Hiç vakit yitirmeden köydeki cerrahı çağırđı ve sünnet olmak istediğini söyledi; böylece Matmazel de Kerkabon ve diğerlerini daha mutlu edeceğini sanıyordu. Daha önce hiç böyle bir ameliyat yapmamış olan cerrah aileye haber verdi; rahip ve kızkardeşi kıyameti kopardılar. Matmazel de Kerkabon yeğeninin bu işi kendi başına ve acemice yapmaya kalkışmasından endişelendi; olabilecek bir kaza kasabadaki bayanları çok üzebilirdi.

Rahip Safdil’in yanlışını düzelitti: Ona, sünnetin artık modasının geçtiğini, oysa vaftiz olmanın daha basit ve sağlıklı olduğunu, Tanrı’nın kurallarının biçimci olmadığını anlattı. Dürüst ve doğru düşünebilen Safdil önce tartıştı ve sonunda, tartışan Avrupalılar arasında pek raslanmayan bir davranışla, yenilgisini kabul etti; ne zaman isterlerse vaftiz olacağını söyledi.

Bunun için önce günah çıkartması gerekiyordu ve burada zorluk çıktı. Amcasının verdiği kitabı cebinden ayırmayan Safdil bu kitapta günah çıkartmış bir tek havariye raslamadığını söyledi. Rahip ona Aziz Küçük Jacques ile ilgili bölümde, günümüzde bile dinsizleri çileden çıkaran şu tümceyi gösterdi: “Birbirinize günahlarınızı söyleyin.” Safdil kabul etti; genç bir rahibi çağırarak ona günah çıkardı. Fakat, bitirdikten sonra genç rahibin kolundan tuttu, önünde diz çöktürerek ona “Şimdi de sen bana işlediğin günahları söyle bakalım, yoksa buradan çıkamazsın,” dedi. Bunu söylerken diziyle onun göğsüne bastırıyordu; rahibin çığlıkları manastırda yankılanıyordu. Gürültüye koşanlar Safdil’in

genç rahibi Aziz Küçük Jacques adına dövmekte olduğunu gördüler. Ancak, Aşağı Brötanyalı bir İngilizî vaftiz etmek o kadar önemliydi ki bu tuhaflıkların üzerinde durmadılar. Bazı din adamları da günah çıkarmanın gerekli olmadığını, vaftizin her şeyi kapsadığını ileri sürdüler.

Hazırlıklar bitince Saint-Malo piskoposundan gün aldılar; bir Huron'u vaftiz etmekten gurur duyan piskopos tüm yardımcılarıyla birlikte, gösterişli bir törenle geldi. Matmazel de Saint-Yves dualar edip en güzel giysisini giydi ve Saint-Malo'daki berbere saçlarını yaptırdı. Sorgu yargıcı tüm kasabayı getirdi. Manastır görkemli bir biçimde süslenmişti. Ancak, vaftiz çeşmesine getirmek için Safdil'i almaya gittiklerinde onu bulamadılar.

Amcasıyla halası onu her yerde aradılar. Alışkanlık edindiği gibi yine ava gittiğini düşündüler; tüm konuklar ormanı ve komşu köyleri karış karış aradılar; fakat Huron-yalı genç yoktu.

Artık onun İngiltere'ye dönmüş olmasından korkuluyordu; çünkü birkaç kez orayı çok sevdiğini söylemişti. Rahip ve kızkardeşi İngiltere'de kimsenin vaftiz edilmediğinden emin olduklarından yeğenlerinin ruhu için endişe ediyorlardı. Piskopos şaşırmış ve geri dönmeye hazırlanıyordu, yargıç gelen geçen herkesi ciddi bir yüzle sorguluyordu. Matmazel de Kerkabon ağlıyordu. Matmazel de Saint-Yves ağlamıyor, ancak bu dinsel törenden duygulandığı izlenimi verecek biçimde içini çekiyordu. İki kadın üzüntü içinde Rance ırmağı kıyısındaki söğüt ve sazların arasında gezinirlerken ırmağın ortasında bir adam gördüler: Çırlçıplak ve kollarını göğsüne kavuşturmuş olan bu adamı tanıyarak çığlık atıp kaçtılar. Ancak sonra, merak diğer duygulardan daha güçlü çıkınca, sazların arasına saklanıp onu seyrettiler.

4.

SAFDİL'İN VAFTİZ EDİLMESİ

Rahip ve meslekdaşı koşup geldiler, Safdil'e orada ne yaptığını sordular. Safdil kaşlarını çattı: "Baylar, vaftiz edilmeyi bekliyorum. Bir saattir suyun içindeyim, beni böyle bırakmanız hiç hoş değil."

Rahip tatlılıkla "Sevgili yeğenim, Aşağı Brötanya'da vaftiz böyle olmaz; giysilerinizi alın ve bizimle gelin," dedi. Sazların arasında Matmazel de Saint-Yves arkadaşına "Acaba giysilerini giymesi uzun sürer mi?" diye sordu.

Fakat Safdil giyindikten sonra da rahibe karşı çıkışını sürdürüyordu: "Bu kez beni kandıramazsınız; vaftiz konusunu iyi çalıştım, başka türlü olması olanaksız. Kraliçe Candace'in hadımağası bir ırmakta vaftiz edilmiş; bana verdiğiniz kitapta bunun başka türlü olduğunu gösteren bir satır bulamazsınız. Ben bu ırmaktan başka yerde vaftiz olmam." Ona uzun uzun geleneklerin değiştiği anlatıldı; fakat hem Huron ve hem de Bröton olan Safdil inatçıydı. İki-debir Kraliçe Candace'in hadımağasından söz ediyordu. Gerçi sazların arasından onu gözlemiş olan iki matmazel, böyle bir adamı kendisiyle kıyaslamasının haksızlık olduğunu ona söyleyebilirlerdi; ama kibarlık edip seslerini çı-

karmadılar. Piskopos da oraya gelip onu caydırmaya çalıştı, ama boşuna; Safdil onunla da tartıştı: “Amcamın bana verdiği kitapta, ırmak dışında vaftiz edilmiş birini gösterin, her istediğinizi yaparım,” diyordu.

Bu arada yanlarına gelen iki matmazeli selamladı. Halası onun diz bükmeyi öğrendiğini görünce mutlu oldu, özellikle Matmazel de Saint-Yves’i daha derin selamlamıştı. Bunun üzerine hala genç kıza dönüp Safdil’i inandırması için yardım istedi.

Matmazel de Saint-Yves bu kadar önemli bir görev almanın verdiği gizli zevkle kızarmıştı; Safdil’e yaklaşıp onu elinden tuttu: “Bunu benim için yapmaz mısınız?” diyerek baygın gözlerle ona baktı. Safdil “Ah! Siz isterseniz su, ateş veya kan vaftizi, ne olursa olsun yaparım,” dedi. Böylece, rahip, yargıç ve piskoposun yapamadığını Matmazel de Saint-Yves iki sözcükle başardı. Başarısından mutluydu, ancak bunun derecesini tam bilemiyordu.

Böylece vaftiz töreni tüm görkemi ve ciddiliğiyle yapıldı. Amca ve halası Safdil’i çeşmede tutma onurunu Rahip Saint-Yves ve kızkardeşine bıraktılar, Matmazel de Saint-Yves analık olma sevincini yaşadı. Bu unvanın kendisine ne gibi sorumluluklar yüklediğini bilmiyordu, ama ciddi sonuçlarını bilmeden kabul etti.

Hiçbir tören sonunda şölen eksik olmayacağı için, vaftizden sonra bir yemek verildi. Yemekte şakacılar vaftiz edilemeyecek tek şeyin şarap olduğunu söylüyorlardı. Rahip Hazreti Süleyman’ın sözüyle şarabın insanın yüreğini ısıttığını belirtti. Piskopos Juda papazlarının eşeklerini asma ağaçlarına bağladıklarını, fakat Tanrı’nın üzüm vermediği Aşağı Brötanya’da böyle yapılamamasının çok yazık olduğunu söyledi. Herkes Safdil’e ve analığına vaf-

tizle ilgili övgüler yağdıyordu. Hiç vazgeçmeyen yargıç Safdil'e vaftiz sırasında verdiği sözleri tutup tutmayacağını sordu. Safdil "Matmazel de Saint-Yves'in ellerini tutarak verdiğim sözleri nasıl tutmam?" diye yanıtladı.

Huronyalı genç bol bol analığının onuruna içtikçe kafası bir hoş oldu; ona "O soğuk suyu kafamdan aşağı piskopos yerine siz dökmüş olsaydınız, herhalde ensem ateş alırdı," dedi. Yargıç bu sözleri anlayamadı, Kanada geleneği olduğunu düşünerek çok şiirsel buldu. Fakat analığı zevkten kızardı.

Safdil'e vaftiz adı olarak Herkül adını koydular. Saint-Malo piskoposu hiç adını duymadığı bu azizin kim olduğunu sordu. Pek bilgili olan cizvit papazı bunun on iki mucize göstermiş bir aziz olduğunu söyledi. Aslında Herkül'ün on üçüncü mucize sayılabilecek bir yanı daha vardı ama cizvit ondan söz etmedi: Bir gecede elli kızı kadın yapmıştı. Çağrılılar arasındaki bir şakacı bu mucizeyi hemen anlattı. Tüm bayanlar bakışlarını öne eğerken Safdil'in, adını taşıdığı bu azize layık olduğunu düşünüyorlardı.

5. SAFDİL'İN AŞKI

Vaftiz töreni ve şölenden sonraki günlerde Matmazel de Saint-Yves, piskoposun kendisine Herkül Safdil'le ilgili bir törende yine görev vereceğini umuyordu. Ancak, çok terbiyeli ve utangaç olduğundan duygularını kendi kendine bile açmaya çekiniyordu. Safdil'in yanında olduğu zamanlarda bakışları ve davranışları elinde olmadan utangaç bir havaya bürünüyordu.

Piskopos ayrıldıktan hemen sonra Safdil ve Matmazel de Saint-Yves nasıl olduğunu anlayamadan bir araya geldiler. Ne dediklerini bilmeden söyleştiler. Safdil onu bütün yüreğiyle sevdiğini, ülkesinde sevmiş olduğu Abacaba'nın onun yanında sönük kaldığını söyledi. Matmazel her zamanki yumuşaklığıyla ona, bu konuyu rahip amcası ve halasına açmasını, kendisinin de kardeşi Rahip de Saint-Yves'e bir iki söz edeceğini, herkesin olurlarını alacaklarını umduğunu anlattı.

Safdil kimsenin olurlarına gerek olmadığını, ne yapacaklarını başkalarına sormanın gülünç olduğunu, iki kişi uygun görüyorsa diğerlerinin buna saygı göstermesi gerektiğini söyledi. "Uyumak, yemek yemek veya ava gitmek

istediğimde kimsenin görüşünü almıyorum. Sevgi söz konusu olduğunda sevilen kişinin rızasını almak elbette doğrudur. Ama ben amca veya halama âşık olmadığımın, onlara başvurmayı düşünmem; bana sorarsanız, siz de Rahip de Saint-Yves'in olurlarına bakmayın."

Güzel kız Huron sevgilisinin direncini kırabilmek için zekâsının tüm inceliklerini kullandı; önce gücendi, sonra yumuşadı. Akşam olup rahip kardeşi onu eve götürmek için geldiğinde tartışma sürüyordu. Safdil, amcası ve teyzesi törenden yorgun düştükleri için o gün konuyu onlara açmadı. Gecenin büyük bölümünü sevgilisine Huronca dizeler yazmakla geçirdi; aşk her ülkede sevenleri şair yapar.

Ertesi gün amcası, Matmazel de Kerkabon'un yanında ona geleceği konusunu açtı: "Sevgili yeğenim, Hırstıyan ve Bröton olduğunuz için Tanrı'ya şükredin; fakat bu yeterli olmayabilir. Kardeşimin bana bıraktığı küçük toprak pek bir şey getirmiyor; bu manastırın geliriyle geçiniyoruz. Eğer manastırda çömezlik eğitime giderseniz, size bu görevi bırakırım; rahat bir yaşam sürersiniz."

Safdil yanıtladı: "Amcacığım, Tanrı size uzun ömürler versin. Çömezliğin ne olduğunu bilmiyorum, ama Matmazel de Saint-Yves'le birlikte olacaksam kabul ediyorum." Rahip şaşırdı: "Yeğenim, ne diyorsunuz? Siz o kıızı seviyor musunuz?" "Evet, amcacığım." "Üzgünüm, yeğenim, onunla evlenemezsiniz." Safdil "Pekâlâ evlenirim; dün onunla konuştum, ikimiz de aynı düşüncededeyiz," dedi. Rahip "Bu olanaksız, yeğenim; o sizin vaftiz analığınız oldu. Analığın oğluyla evlenmesi hem tanrısal ve hem de toplumsal kurallara aykırıdır," dedi. Safdil şaşırdı: "Benimle şaka etmeyin, amcacığım; insanın analığı hem genç ve hem de güzelse niçin evlenmesin? Bana verdiğiniz ki-

taplarda gençlerin vaftiz anasıyla evlenmesini yasaklayan bir şey görmedim. Vallahi, sizler burada kutsal kitapta yazılı olanları yapmıyor, yazılı olmayan bir sürü tuhaf şey yapıyorsunuz. Kafam iyice karışmaya ve kızmaya başladı. Vaftiz oldum diye güzel Saint-Yves’le evlenmeme engel olunursa, onu kaçıır ve vaftizlikten çıkarırım.”

Rahip ne diyeceğini şaşırdı; kızkardeşi ağlamaya başladı. Sonra ağabeyine dönerek “Sevgili kardeşim, yeğenimizin ruhu ilençlenmesin; kutsal babamız papa hazretleri ona ayrıcalık tanırsa, sevdiğiyle evlenir ve Hristiyanlıktan çıkmamış olur,” dedi. Safdil halasını kucakladı: “Seven gençlere anlayış gösteren bu iyi adam nerededir? Onunla hemen konuşmalıyım.”

Ona Papa’nın kim olduğunu anlattılar. Safdil iyice şaşırdı: “Kitabınızda papadan söz eden bir tek sözcük yoktu, amcacığım. Ben ve Matmazel de Saint-Yves burada okyanus kıyısında yaşıyoruz; şimdi kalkıp buradan dört yüz fersah ötede Akdeniz kıyısında yaşayan ve dilini bilmediğim bir adamdan sevgilimle evlenebilmek için izin isteyeceğim! Bu gülünç bir şey. Şimdi bir fersah ötedeki Rahip de Saint-Yves’e gidip konuşacağım ve bugün sevgilimle evleneceğim.”

O sırada içeri giren yargıç alışkanlığı üzere Safdil’e nereye gittiğini sordu. Safdil “Evlenmeye gidiyorum,” diyerek bir koşuda evden çıktı. Matmazel de Kerkabon içini çekerek “Ah kardeşim, korkarım ki yeğenimizi çömez yapamayacaksınız,” dedi.

Yargıç Safdil’in gittiği yeri öğrenmekten hoşnut olmadı; çünkü oğlunun Saint-Yves’le evlenmesini istiyordu; oysa bu çocuk babasından daha kalın kafalı ve çekilmez biriydi.

6.

SAFDİL SEVGİLİSİNİN EVİNE KOŞUYOR
VE ÇILGINA DÖNÜYOR

Safdil sevgilisinin evine gelir gelmez yaşlı hizmetçiden hanımın odasını öğrendi; hemen yatak odasına girip yatağa yöneldi. Matmazel de Saint-Yves uyandı ve bir çığlık attı: “Ah, siz misiniz? Ne yapıyorsunuz?” Safdil “Sizinle evleniyorum,” diyerek yatağa daldı. Genç kız namusunun bütün gücüyle direnmesine gerçekten de evlenecekti.

Safdil bu karşılamayı hiç anlamadı, şakadan da hoşlanmıyordu: “Ülkemde Matmazel Abacaba böyle davranmazdı; bana evleneceğimizi söylemişsiniz, ama evlenmek istemiyorsunuz; sözünde durmamak kötü bir şeydir; sizi doğru yola getirebilmek için bunu öğreteceğim.”

Safdil adaşı Herkül gibi güçlüydü ve dediğini yapmak üzereydi. Genç kızın çığlıkları üzerine Rahip de Saint-Yves, yaşlı dadı ve kapıcı koştular. Onları gören genç adamın hevesi azaldı. Rahip “Hey, komşum, ne yapıyorsunuz?” diye sorunca Safdil “Görevimi yapıyorum, komşu; sözümü yerine getirmek istiyorum,” dedi.

Matmazel de Saint-Yves üstünü başını düzeltti, Safdil’i başka bir odaya aldılar. Rahip ona davranışının yan-

liş olduğunu anlatmaya çalıştı. Safdil doğa yasalarını örnek göstererek karşı çıkıyordu. Rahip insanlar arasında bir takım kurallar konulmazsa doğa yasalarının karışıklığa yol açacağını söyledi: “Bu iş için rahipler, tanıklar, evlilik cüzdanları, harcamalar gerekir,” dedi. Safdil de “Birbirinize karşı bu kadar önlem aldığınıza göre sizler dürüst insanlar değilsiniz,” dedi.

Rahip bunu yanıtlamakta güçlük çekiyordu: “Aramızda dürüst olmayan birçok kişi olduğu doğrudur; tıpkı Huronlarda olduğu gibi. Ancak, akıllı, dürüst ve aydın insanlar çoğunluktadır ve yasaları onlar yapar. İnsan ne kadar iyiye yasalara da o kadar uymalı, kötülere örnek olmalıdır.”

Bu yanıt Safdil’i şaşırttı. Adil bir düşünceye sahip olduğunu daha önce söylemiştik. Böylece ona umut verip, övgü yağdırarak yumuşattılar: her iki yarımkürede insanları tuzağa düşürmenin bu iki yolu vardır. Bu arada mak-yajını tazeleyen Matmazel de Saint-Yves’i de karşısına çıkardılar. Her şey uygar bir yola girdi. Fakat yine de Herkül Safdil’in gözleri çıkmak gibi parıltıyor, sevgilisinin ve ev halkının yüreğini hoplatıyordu.

Sonunda güçlkle onu evine yolladılar. Güzel Saint-Yves’in onun üzerindeki etkisi belli oluyordu. Yalnız kaldıklarında genç kızın üzüntüsü arttı. Rahip Saint-Yves kardeşinin velisi sayılırdı; onu bu yaman âşğın elinden kurtarmaya karar verdi. Gidip yargıca danıştı. Oğlunu Matmazel de Saint-Yves’le evlendirme umudu taşıyan yargıç zavallı kızı bir manastıra kapatmayı önerdi. En ilgisiz kızın bile ağlayarak karşı çıkacağı bu öneri seven bir kızın yaşamını karartabilirdi.

Safdil eve dönünce olanları bütün saflığıyla anlattı;

onlar da aynı gerekçeleri öne sürdüler; o bunları mantığıyla kabul ediyor, ama duygularına dinletemiyordu. Ertesi gün sevgilisinin evine gittiğinde karşısına dikilen yargıç Saint-Yves'in manastıra kapandığını söylerken zevkleniyordu. Safdil "Öyleyse bu manastıra gideyim," deyince yargıç "Hayır, bu mümkün değil," dedi ve nedenini anlattı. Safdil tüm bunlardan manastırın genç kızları kapattıkları bir tür tutukevi olduğunu anladı. Huronlarda raslamadığı bu korkunç geleneğe karşı, tıpkı adaşı Herkül'ün Kral Oechalie, kızı İole'yi vermeyi reddettiği zaman yaptığı gibi, öfkeye kapıldı. Gidip manastırın ateşe verip sevgilisini kaçırmak veya onunla birlikte yanmak istiyordu. Matmazel de Kerkabon bir yandan ağlıyor, bir yandan da yeğenin çömez olması düşlerinin bittiğini görüyordu; sanki vaf-tiz edildiğinden beri Safdil'in içine şeytan girmişti.

7.

SAFDİL İNGİLİZLERİ GERİ PÜSKÜRTÜYOR

Derin bir üzüntüye kapılan Safdil omzunda tüfeği ve belinde av bıçağıyla deniz kıyısında gezmeye çıktı. Bir yandan gördüğü kuşlara ateş ediyor, bir yandan da kendini vurmayı aklından geçiriyordu. Fakat, yaşamı ve özellikle Matmazel de Saint-Yves'i çok seviyordu. Bazen amcası, halası ve tüm Aşağı Brötanya'ya ileniyor, bazen da sevdiği kızı tanımasına neden oldukları için onlara dua ediyordu. Gidip manastırı yakmayı düşünüyor, ancak sevgilisini tehlikeye atacağını düşünerek vazgeçiyordu. Manş Denizi'nin dalgaları onun yüreğindeki bu çalkantılardan daha az ürperticiydi.

Böyle yürürken bir trampet sesi işitti. Uzakta bir öbek insan denize doğru koşuyor, diğer bir öbek de kaçıyor. Her yerden çığlık sesleri yükseliyordu.

Safdil merak ederek çığlıkların geldiği yere koştu. Rahibin verdiği şölende tanıştığı milis komutanı onu görünce kollarını açıp karşıladı: "Ah, Safdil bu! o da bizimle savaşacaktır." Korkudan titreyen milis askerleri de hep bir ağızdan "Safdil geldi! Safdil geldi!" diye bağırmaya koyuldular.

Safdil "Baylar, ne oluyor? Niçin bu kadar telaş içindesiniz? Sevgililerinizi manastıra mı kapattılar?" diye sordu. Yüz kişi birden "İngilizler karaya çıkıyor!" diye haykırdılar. Safdil "Bunda ne var? Onlar iyi insanlar; beni çömez yapmaya veya sevgilimi elimden almaya kalkışmadılar," dedi.

Komutan ona İngilizlerin Montagne Manastırı'nı yağmalamak, amcasının şaraplarını içmek veya Matmazel de Saint-Yves'i kaçırmak için geldiklerini anlattı; onu ilk kez getiren küçük gemi aslında bir keşif gemisiydi. İngilizler hep böyle Fransa kralına savaş ilan etmeden düşmanca eylemlerde bulunurlardı. Safdil "Ah! demek böyle," dedi, "O zaman onlarla konuşurum; İngiliz dilini iyi bilirim, onların böyle kötü bir niyetleri olduğunu sanmıyorum."

Bu konuşmalar sırasında İngiliz filosu kıyıya yanaşmıştı. Genç Huronyalı hemen bir kayığa binip denize açıldı; filo komutanının gemisine çıkıp ona, gerçekten de savaş ilan etmeden ülkeyi talan edip etmeyeceğini sordu. Amiral ve yanındakiler kahkahalar atıp gülmeye başladılar; sonra ona viski ikram edip gönderdiler.

Bu davranışa kızan Safdil artık eski dostlarına karşı ve yeni akrabalarının yanında savaşması gerektiğini anladı. Çevredeki tüm köylerden yardım geliyordu; ellerinde birkaç top vardı. Safdil onlara katıldı; topların başına geçip birer birer ateşledi. İngilizler karaya çıkmaya başlayınca koşup saldırdı; içlerinden üçünü öldürdü; kendisiyle alay eden amirali de yaraladı. Onun bu yiğitliği diğerlerine de cesaret verdi; kısa süre içinde İngilizler gemilere binip uzaklaştılar. Kıyıdakiler bu zaferi "Yaşasın kral! yaşasın Safdil!" naralarıyla kutladılar. Herkes onu kucaklıyor, aldığı ufak yaraların kanını silmeye çalışıyordu. Safdil

içinden “Ah, Matmazel de Saint-Yves burada olsaydı, yaralarımı sarardı,” diyordu.

Bu çatışma sırasında evinin mahzeninde saklanmış olan yargıç gelip diğerleri gibi onu kutladı. Fakat, Safdil’in bundan sonraki sözlerini işitince çok şaşırdı: “Dostlarım, Montagne Manastırı’nı kurtardık, ama bu bir şey değil; şimdi suçsuz bir kızı kurtaracağız.” Bu sözler kalabalıktaki tüm gençlerin kanını kaynattı; herkes onun peşinden manastıra doğru yola koyuldu. Eğer yargıç garnizon komutanına haber gönderip de onları durdurmasaydı, Safdil dediğini yapabilecekti. Ancak, kalabalık dağıtıldı; Safdil’i amca ve teyzesinin yanına getirdiler.

Rahip ve kızkardeşi gözyaşları içinde onunla konuştular: “Görüyorum ki siz çömez veya rahip olamayacaksınız, sevgili yeğenim; belki de yüzbaşı kardeşim gibi bir subay olacaksınız.” Matmazel de Kerkabon da ağlayarak “Siz de babanız gibi savaşta öleceksiniz; ne olur, çömez olmayı kabul edin,” diye yalvardı.

Safdil çatışma sırasında yerde, belki de İngiliz amiralin düşürdüğü para dolu bir kese bulmuştu. Bu keseyle tüm Aşağı Brötanya’yı satın alabileceğini ve Matmazel de Saint-Yves’i büyük bir hanım yapabileceğini biliyordu. O sırada herkes ona, Versailles’a gidip kraldan bu kahramanlığının ödülünü almasını söylüyordu. Milis komutanları ona yazılı belgeler verdiler. Amca ve halası da bu yolculuğu onayladılar; kralın huzuruna kolayca kabul edilirdi ve bu, onun kasabadaki saygınlığını artırırdı. Safdil kendi kendine “Kralı görürsem ona Matmazel de Saint-Yves’le evlenmek istediğimi söylerim; o beni reddetmez,” diyordu. Bunun üzerine tüm kasabanın alkışları, teyzesinin gözyaşları ve güzel Saint-Yves’in dualarıyla yola çıktı.

SAFDİL'İN PROTESTANLARLA KARŞILAŞMASI

O çağda başka yol olmadığından Safdil Saumur'e giden posta Arabasına bindi. Saumur'e vardığında kentin hemen hemen boşalmış olduğunu, birçok ailenin eşyalarıyla birlikte ayrıldığını gördü. Ona söylendiğine göre, altı yıl önce kentte on beş bin insan yaşarken, bugün altı bin kişi kaldığını söylediler. Kaldığı otelde akşam yemeği sırasında bu konuyu açmadan edemedi. Masada birçok Protestan vardı; bir kısmı sızlanıp duruyor, bir kısmı öfkeden titriyor, diğerleri de ağlayarak şu sözleri söylüyorlardı: *Nos dulcia linquimus arva, nos patriam fugimus*. Latince bilmeyen Safdil bu sözlerin anlamını sorunca yanıtladılar: Sevimli kirlarımızı bırakıyoruz, yurdumuzdan kaçıyoruz.

“Peki niçin ülkenizi terk ediyorsunuz?” diye sordu Safdil. Protestanlar “Çünkü Papa'yı tanımamızı istiyorlar,” dediler. Safdil “Onu tanımayı neden istemiyorsunuz, sizin de evlenmek istediğiniz analığınız yok mu? Çünkü bu konuda onun çok anlayışlı olduğunu söylediler,” dedi. Protestanlar “Bayım, bu Papa kralların mülkünün sahibinin kendisi olduğunu söylüyor,” dediler. Safdil “Sizin işiniz nedir?” diye sorunca “Biz kumaş ve iplik yaparız,” de-

diler. Safdil “Papa kumaş ve ipliklerin sahibiyim deseydi, karşı çıkmakta haklı olurdunuz; ama bırakın da krallar buna karşı çıksın, siz ne karışıyorsunuz?” dedi. O sırada karalar giyinmiş bir adam söz aldı ve kalabalığın sorunlarını dile getirdi. Nantes fermanının kaldırılışını (8), elli bin ailenin göçe zorlanışını, diğer elli bin ailenin zorla katolik yapılmasını öyle bir heyecanla anlattı ki Safdil’in gözlerinden yaşlar geldi: “Gücü Huronlara kadar uzanan bu büyük kral kendisini seven bu kadar yüreği, kendisine hizmet edecek bu kadar eli nasıl geri çevirebilir?” diye sordu.

Kara giysili adam yanıtladı: “Çünkü, diğer tüm iyi krallar gibi, onu da aldattılar. Onu, söyleyeceği bir söz üzerine herkesin kendisi gibi düşüneneğine ve dinini değiştireceğine inandırdılar. Yalnızca bir anda beş altı yüzbin insanı yitirmekle kalmadı, düşman da kazandı; kendi saflarında savaşabilecek bu Fransızları şimdi İngiltere kralı William Fransa’ya karşı hazırlıyor.

“Bu yıkımın asıl üzücü yanı, Kral XIV. Louis’nin uğruna halkının bir bölümünü feda ettiği Papa’nın kendisinin can düşmanı olmasıdır. Yıllardır aralarında çatışma eksik olmuyor. Bu çatışma öyle bir noktaya gelmişti ki Fransız halkı sonunda ülkeyi haraca kesen ve boyunduruğu altına alan bu yabancından kurtulmayı düşünmekteydi. Bu büyük kralı hem ülke çıkarları ve hem de gücünün erimi konusunda yanılttılar ve ülkesini seven yüreğini halkın gözünden düşürdüler.”

Daha da üzülen Safdil Huronların da çok sevdiği bu

(8) Fransa Kralı IV. Henri 1598’de Protestanlara geniş haklar tanıyan bir ferman çıkarmıştı. Papanın tepkisiyle Kral XIV. Louis 1685’te bu fermanı yürürlükten kaldırdı. Birkaç yıl içinde 400.000’den fazla Protestan Fransa’dan ayrıldı.

kralı aldatan Fransızların kim olduğunu sordu. “Bunlar cizvitlerdir; özellikle kralın özel rahibi Peder La Chaise. Tanrı’nın bir gün onları cezalandıracağını ve bizim kovulduğumuz gibi onların da kovulacağını umuyoruz. Savaş bakanı Mons de Louvois üzerimize cizvitleri ve askerleri yolluyor.”

Artık kendini tutamayan Safdil şöyle dedi: “Baylar, ben hizmet ödülü almak için Versailles’a gidiyorum. Orada bu Mons de Louvois’yla konuşurum. Kralı da göreceğim; ona gerçeği anlattığımda doğruyu göreceğinden eminim. Yakında Matmazel de Saint-Yves’le evlenmek için geri döneceğim, sizleri de düğünüme çağırıyorum.” O zaman bu iyi insanlar onu, gizli yolculuk yapan önemli bir devlet adamı şandılar; bazıları da kralın soytarısı olduğunu ileri sürdüler.

Masada oturanlar arasında Peder La Chaise’in casuslarından bir cizvit papazı vardı. Bu adamın raporları önce Peder La Chaise’e, sonra da Mons de Louvois’ya gidiyordu. Casusun yazdığı mektup Safdil’le aynı gün Versailles’a ulaştı.

9.

SAFDİL'İN VERSAILLES'A GELİŞİ VE
HUZURA KABULÜ

Safdil'in bindiği posta Arabası onu sarayın mutfak ya-
nındaki kapısı önünde bıraktı. Kapı önündeki bir öbek ada-
ma kralı ne zaman görebileceğini sordu. Adamlar, İngiliz
amiralin yaptığı gibi, kahkahalarla gülmeye başladılar. Te-
pesi atan Safdil onları pataklamak isteyince onlar da kar-
şılık verdiler. Ortalık kan gölüne dönmek üzereydi ki ora-
dan geçen Bröton asıllı bir saray korumanı onları ayırdı.
Safdil ona sordu: "Bayım, siz iyi bir adama benziyorsunuz;
ben Notre Dame de la Montagne Manastırı rahibinin ye-
ğeniyim; İngilizlere karşı savaştım; kralı görmeye geldim,
lütfen beni onun yanına götürün." Saray göreneklerini bil-
meyen bu yiğidin kendi köyünden olmasından çok mutlu
olan koruman ona, kralla her gelenin konuşamayacağını,
Mons de Louvois'nın onu krala sunması gerektiğini söy-
ledi. Safdil "Öyleyse beni Mons de Louvois'ya götürün,"
deyince "Bu çok daha zor; sizi önce bakan yazmanı Bay
Alexandre'a götürüyüm, bakanın kendisiyle konuşmuş gi-
bi olursunuz," dedi.

Fakat yazmanı göremediler; Bay Alexandre bir bayanla görüşüyordu ve rahatsız edilmemesi için kesin buyruğu vardı. Koruman “Öyleyse Bay Alexandre’ın yazmanına gidelim; bakan yazmanıya görüşmüş gibi olursunuz,” dedi. Safdil korumanın peşinden bir odaya girdi ve orada yarım saat beklediler. Kendi kendine söyleniyordu: “Ne biçim yer burası? Burada herkes görünmez olmuş sanki. Aşağı Brötanya’da İngilizlerle savaşmak Versailles’da birini görebilmekten daha kolaymış.” Bu arada köylüsüne gönül derdini anlatıyordu, ama o arada çalan saat korumana görevini anımsattı. Ertesi gün buluşmaya söz vererek ayrıldılar. Safdil odada Matmazel de Saint-Yves’i düşleyerek yarım saat daha bekledi.

Sonunda yazmanın yazmanı göründü. Safdil ona “Bayım, sizi beklediğim kadar İngilizleri bekleseydim, Aşağı Brötanya’yı rahatlıkla talan ederlerdi,” dedi. Bu sözler yazmanın ilgisini çekti, “Ne istiyorsunuz?” diye sordu. Safdil “Ödülümü istiyorum, işte kanıtlarım,” diyerek belgeleri çıkardı. Yazman bunları inceledikten sonra herhalde ona bir teğmenlik rütbesi satın alabileceğini söyledi. Safdil şaşırды: “Nasıl? İngilizleri kovduğum için para mı ödeyeceğim? Benimle alay mı ediyorsunuz? Bana karşılıksız bir süvari bölüğü verin. Ayrıca, kralın Matmazel de Saint-Yves’i manastırdan çıkarmasını ve benimle evlendirmesini istiyorum. Krala elli bin aile kazandırmak için konuşmak istiyorum. Kısacası, yararlı olmak istiyorum; benden yararlanın ve önümü açın.”

Yazman “Böyle yüksek sesle konuşan beyefendi, siz kimsiniz?” dedi. Safdil “Oh! oh! belgelerimi okumadınız demek! Adım Herkül de Kerkabon; vaftizliyim ve Mavi Kadran Oteli’nde kalıyorum; sizi krala şikâyet edeceğim,”

dedi. Yazman onun aklının yerinde olmadığını düşünerek fazla aldırış etmeden gönderdi.

Aynı gün, kralın özel rahibi Peder La Chaise casusun mektubunu almıştı; bu mektupta Brötanyalı Kerkabon'un Protestanları savunduğu ve cizvitleri suçladığı yazılıydı. Bunun yanı sıra, Aşağı Brötanya yargıcı da Mons de Louvois'ya gönderdiği mektupta Safdil'in manastırları yakıp genç kızları kaçırmak isteyen bir serseri olduğunu bildiriyordu.

Safdil can sıkıntısı içinde Versailles'ın bahçelerinde bir süre gezindikten sonra otele döndü. Ertesi gün kralı göreceği, bir süvari bölüğüne komuta edeceği, Protestanlara eziyet edilmesini durduracağı ve Matmazel de Saint-Yves'le evlenebileceği umuduyla uykuya daldı. Sabaha doğru jandarmalar odasına girip onu uyandırdılar. Tüfeğini, kılıcını ve cebindeki parasını aldıktan sonra, bir arabaya bindirip Kral V. Charles'ın yaptırdığı konforlu şatoya (9) götürdüler.

Safdil'in şaşkınlığını anlatmak zordur. Önce bunun bir düş olduğunu sandı. Sonra birden öfkelenip jandarmalardan ikisinin boğazına sarıldı ve ona engel olmak isteyen bir üçüncüsüyle birlikte arabadan aşağı attı. Diğerleri üzerine çullanıp onu bastırdılar ve yeniden arabaya bindirdiler. Safdil bir yandan "İşte İngilizleri Aşağı Brötanya'dan kovmanın karşılığı bu. Ah, güzel Saint-Yves, beni bu durumda görsen ne derdin?" diye sızlanıyordu.

Sonunda tutukevine getirildi ve, bir cenaze gibi, ona ayrılmış olan hücreye kondu. Bu hücrede iki yıldır kalan 'Gordon adında yaşlı bir tutuklu daha vardı. Jandarmalar ona "İşte sana bir arkadaş," diyerek kapıyı üzerlerine kitlediler. İki tutuklu tüm dünyadan ayrı baş başa kaldılar.

(9) Bastille tutukevi.

10.

SAFDİL'İN BASTILLE'DE BİR JANSENÇİYLE (10) KARŞILAŞMASI

Bay Gordon yaşlı, fakat canlı ve atak bir adamdı. Yaşamda iki şeyi iyi biliyordu: zorluğa dayanamak ve mutsuzları avutmak. Güleryüzle Safdil'e yaklaşıp onu kucakladı. "Mezarımı paylaşmaya gelen siz; kim olursanız olun, bilin ki düştüğümüz bu cehennem çukurunda sizin acılarınızı dindirmek için kendi acılarımı unutacağım. Bizi buraya getiren tanrısal güce şükredip, sesimizi çıkarmadan acı çekelim ve umudumuzu yitirmeyelim." Bu sözler Safdil'in ruhunda bir ferahlık yarattı ve şaşkın gözlerini bu yabancıya çevirdi.

Bu güzel sözlerden sonra Gordon, sözünün tatlılığı ve iki talihsizin birbirine duyduğu ilgiyle, onu zorlamadan yüreğini açarak içindeki yükü hafifletmesi için güven verdi. Fakat dinledikten sonra onun dertlerinin kaynağını anla-

(10) 17. ve 18.yüzyıllarda Avrupa'da yaygın bir Katolik devinimi olan Jansencilik Hristiyanlığı başlangıcındaki biçimiyle canlandırmayı amaçlıyordu. İlk günah ve insan doğasındaki şehvetin bozucu etkisiyle savaşmak gerektiğini ileri sürerek katı ve abartmalı bir tutum izlediği için kilise tarafından kabul edilmedi.

yamadı. Şöyle dedi: “Sizi Ontario’dan İngiltere’ye, sonra da Fransa’ya gönderen, Aşağı Brötanya’da vaftiz ettiren Tanrı’nın bir amacı olmalı. Demek ki kurtuluşunuz için sizi buraya tıktı.” Safdil “Vallahi, yazgımı şeytanın çizmiş olabileceği akla daha yatkın geliyor. Amerikadaki kardeşlerim bana bu barbarlığı yapmazlardı. Onlara *vahşi* diyorlar; ama bu ülkenin insanların yanında kibar sayılırlar. Ben de dünyanın öbür ucundan gelip burada bir papazla kapatılmış olmama şaşıyorum. Ayrıca binlerce insanın ölmek için bir ülkeden kalkıp diğerine gitmelerini düşünüyorum ve tüm bunlarda Tanrı’nın bir amacını göremiyorum,” dedi.

Onlara bir delikten yemek uzattılar. Konuşma, Tanrı’nın iyiliği ve bu dünyadaki zevklere kapılmama sanatı üzerine sürdü. Yaşlı adam “İki yıldır burada kitaplardan başka bir dostum olmadan yaşamaya çalışıyorum; şimdiye kadar hiç umutsuz olmadım,” dedi.

Safdil “Ah, Bay Gordon, sizin de Matmazel de Saint-Yves gibi bir analığınız olsaydı, şimdi umutsuzluktan çıldırırdınız,” dedi. Bu arada ağlarken biraz rahatladığını duyumsadı. “Niçin gözyaşları insanı ferahlatıyor? Tam tersi olması gerekmez mi?” diye sordu. İyi yürekli Gordon ona “Oğlum, benliğimizde her şey fizikseldir. Her salgı vücudaya yararlıdır, ona yararlı olan ruhumuza da yararlı olur; bizler Tanrı’nın makineleriyiz,” dedi.

Her zaman aklını düşüncelere açık tutan Safdil bu sözler üzerine derin düşüncelere daldı. Sonra Gordon’a makinesinin neden iki yıldır kilit altında tutulduğunu sordu. Gordon yanıtladı: “Tanrı’nın lütfuyla jansenci olarak tanındım. Devinimin önderleri Arnauld ve Nicole’le tanıştım; cizvitler bize eziyet ettiler. Bizler Papa’nın da diğer

piskoposlardan farkı olmadığına inanıyoruz; bu nedenle, kralın özel rahibi Peder La Chaise, hiçbir yargı yoluna gitmeden, beni tutukevine atmaları için kraldan izin kopardı.” Safdil “Ne tuhaf,” dedi, “Haksızlığa uğramış kimi gördüysem, hepsi de Papa’nın yüzünden bu durumlara düşmüş. Tanrı’nın lütfuna gelince, bu konuda bir şey bilmiyorum; ama kötü bir durumdayken karşıma sizin gibi başkasının derdiyle ilgilenen acıma duygusu olan birini çıkardığı için Tanrı’ya şükrediyorum.”

Böylece konuşmaları her gün biraz daha ilginç ve öğretici olarak sürüp gitti. İki tutuklunun yürekleri birbirine daha çok yakınlaştı. Yaşlı adam çok şey biliyordu, genç olanı da öğrenmeye susamıştı. Bir ay sonunda geometri öğrenmeye başladı. Sonra Gordon ona, o sıralar güncel olan Rohault’nun *Fizik* kitabını okuttu; Safdil bu kitapta kuşkucu yargılardan fazla bir şey olmadığını gördü.

Sonra Malebranche’in (11) *Gerçek Arayışı* adlı kitabının birinci cildini okudu. Bu kitap onu bir ışık gibi aydınlattı. “Nasıl? İmge ve duyularımız bizi bu kadar yanıltıyorlar mı? Cisimler düşüncelerimizi oluşturmuyor ve onları kendi kendimize de yaratamıyoruz ha!” Fakat ikinci cildi okuyunca bu kadar mutlu olmadı; bir şeyi yıkmamanın yapmaktan daha kolay olduğu sonucuna vardı.

Bu kadar genç birinin ancak bilge kişilerden duyabileceği düşünceleri ortaya koyması hocasını çok şaşırttı ve öğrencisine daha çok bağlandı.

Birgün Safdil elindeki kitabı göstererek “Sizin bu Ma-

(11) Nicholas Malebranche (1638-1715); katolik papaz ve filozof. Jansencilik ile Yeni Platonculuk arasında bir sentez oluşturmaya çalışmıştır. Ona göre, insanın hem iç, hem de dış dünyaya ilişkin bilgi edinmesi, insanla Tanrı arasındaki ilişki dışında olanaksızdır.

lebranche kitabın yarısını aklıyla, kalan yarısını da düşünme gücü ve önyargılarıyla yazmış,” dedi.

Birkaç gün sonra Gordon ona sordu: “İnsanın iç dünyası hakkında ne düşünüyorsunuz? Yani, düşüncelerimiz, istemimiz, özgürlüğümüz sizce nasıl oluşuyor?” Safdil “Vallahi, bir şey düşünmüyorum,” dedi. “Tek bildiğim, biz de yıldızlar ve elementler gibi, tanrısal bir gücün etkisi altındayız; o bizi de, evren denen ve kendi yapıtı olan bu büyük makinede birer dişli çark gibi kullanıyor; özel durumlar için değil, genel yasalar yapıyor. Bu kadarını anlayabiliyorum, diğerleri benim için karanlık bir uçurumdan fark-sız.”

Gordon şaşırdı: “Fakat, oğlum, bu, Tanrı günahın da sahibi demektir!” Safdil “Fakat, sayın peder, sizin tanrısal lütfunuz da Tanrı’yi günahın sahibi yapıyor: bu lütfun verilmediği kişiler elbette günah işleyeceklerdir; bizi günaha teslim eden güç günahın sahibi olmaz mı?” dedi.

Bu saflık yaşlı adamı umutsuzluğa düşürüyordu. Safdil’in sağduyusuyla onu düşürdüğü bu açmazdan kurtulmak için, mantıklı görünen ama hiç anlam taşımayan o kadar çok söz ediyordu ki Safdil ona acıyordu. Elbette bu sorun iyilik ve kötülüğün kaynağı sorunuydu ve zavallı Gordon dağarcığındaki Pandora’nın kutusu, Orosmade’ın yumurtasını delen Arimane, Typhon ile Osiris arasındaki çatışma ve ilk günah öykülerine sığınıyordu. Böylece iki dost karanlık bir gecede birbirlerine kavuşamayan iki kişi gibi koşturuyorlardı. Ama tüm bunların iyi yanı, kendi zavallı yaşamlarını ve yeryüzündeki kötülükleri unutup olmalarıydı: herkes acı çekerken kendilerinin yakınmaya hakları yoktu.

Fakat, akşam sessizliği çöktüğünde güzel Saint-

Yves'in görüntüsü Safdil'in yüreğinde tüm metafizik ve ahlak düşüncelerini silmeye yetiyordu. Sabahları onun gözü yaşlı uyandığını gören jansenci Gordon, tanrısal lütfu ve Jansenius'u unutup, arkadaşını avutmak için çırpınıyordu.

Kitaplar ve felsefe tartışmaları arasında başlarından geçenleri birbirlerine anlatıyor, sonra yine kitaplara dalıyorlardı. Genç adamın kafasındaki bilgiler giderek artıyordu. Matmazel de Saint-Yves'e akıllı dalıp gitmese, özellikle matematikte çok ileri gidebilirdi.

Okuduğu tarih kitapları onu çok üzüyordu. Dünya ona daha kötü ve daha sefil görünüyordu. Gerçekten de tarih bir tür suçlar ve kötülükler tablosudur. Temiz ve sessiz insanlar bu büyük arenada kaybolurken, sahneye hep tutkulu ve ahlaksız adamlar çıkar. Tarih, olayları sanki tutku, cinayet ve yıkımlarla süslenmiş birer trajediye dönüştürmese, ilginç olmaktan çıkacakmış gibidir. Melpomenes gibi Cleopatra'nın eline de bir hançer vermek gereklidir.

Diğerleri gibi Fransa tarihi de dehşet tablolarıyla dolu olduğu halde, Safdil onun kuruluş yıllarını iğrenç, gelişme çağını sıkıcı, hatta IV. Henri zamanını bile küçük çapta, büyük yapıtlardan ve diğer ülkelerin tarihlerini süsleyen o güzel keşiflerden yoksun buldu. Dünyanın bir köşesine sıkıştırılmış bu yıkım ayrıntılarını okurken sıkıntıdan patlıyordu. Gordon da ona hak veriyordu.

Böylece günler, haftalar, aylar geçiyordu. Safdil âşık olmasaydı, bu umutsuz yaşama alışıp mutlu olabilirdi. İyilik dolu yüreği Notre Dame de la Montagne Manastır rahibi ve Matmazel de Kerkabon için de üzülmüyordu. "Benden haber alamadıkları için kimbilir ne düşünürler? Beni iyilik bilmez bir yeğen sanacaklar," diye endişeleniyordu. Kendinden çok, onu sevenleri düşünerek üzülmüyordu.

11. SAFDİL GELİŞİYOR

Okumak ruhu ferahlatır, iyi bir dost avutur. Safdil daha önce bilmediği bu iki nimetten yararlanıyordu. Kendi kendine “Bu değişim masalına inanasım geliyor; kaba biriyken insana dönüştüm,” diyordu. Harcamasına izin verilen paranın bir bölümüyle kitaplar alarak kendine seçkin bir kitaplık oluşturdu. Arkadaşı ona düşüncelerini yazıya dökmesini öneriyordu. İşte Safdil’in ilk çağ üzerine yazdıkları:

Ulusların da uzun süre benim gibi yaşadıklarını sanıyorum; uzun süre eğitimsiz kaldılar, geçmişi ve geleceği umursamadan, günü gününe yaşadılar. Kanada’da beş altı yüz fersah dolaştım, bir tek anıt göremedim; orada kimse atalarının ne yaptığını bilmiyor. İnsanın doğal durumu bu değil midir? Bu kıtadaki insanların diğerinden üstün olduğuna inanıyorum, çünkü sanat ve bilim yoluyla yaşamını daha da zenginleştirmeyi bildi. Acaba bunun nedeni bunların sakallı oluşu, Amerikalılara Tanrı’nın sakalı esirgemesinden olabilir mi? Sanmıyorum; çünkü Çinlilerin de sakalı yok, ama beşbin yıllık bir sanatları var. Çin tarih kayıtları dört bin yıl eskilere dayandığına göre, en az elli yüzyıldır bereket içinde yaşıyor olmalılar.

Niçin ülkeler kendi ortaya çıkışlarını görkemli gösteriyorlar? Pek de eski olmayan Fransa tarihini yazanlar onu Hector'un oğlu Francus adında birine dayandırıyorlar. Romalılar kendilerini Frigyadan gelmiş sayıyorlar, ama dillerinde Frigya dilinden kalmış bir tek sözcük bile yok. Tanrılar Mısır'da on bin yıl, şeytanlar da İskitlerin ülkesinde beş bin yıl kalmışlar ve Hunları doğurmuşlar. Thukidides'ten önce yazılmış tarihlerde Amadis'in yazdığı romanların kötü birer kopyasını görüyorum. Her yerde hayaletler, mucizeler, büyüler, değişimler, düşlerde görülen gizli geçitler büyük küçük tüm ulusların yazgısını belirlemişler. Kâh konuşan, kâh tapılan hayvanlar, insana dönüşen Tanrılar ve Tanrı'ya dönüşen insanlar. Ah! Eğer bize masallar gerekiyorsa, hiç olmazsa gerçeğe yakın masallar olsun. Filozofların masalları beni düşündürür, çocuk masalları güldürür, ama bu sahte masallar beni iğrendiriyor.

Birgün Bizans İmparatoru Jüstinyen'in tarihini okudu. Orada, bu yiğit kralın şu sözleri için rahiplerce aforoz edilmek istendiğini okudu: *Gerçek kendi ışıyla aydınlıktır, kafalar odun ateşiyle aydınlanmaz.* Rahipler bu sözlerin dinsizlik olduğunu, oysa Hristiyanlığa uygun ve evrensel olan düşüncenin şöyle olması gerektiğini söylemişlerdi: *Kafalar ancak odun ateşiyle aydınlanır; gerçek kendi ışıyla aydınlatamaz.* Bu rahipler, kralı buna benzer sözleri için aforoz etmişlerdi.

Safdil öfkelen-di: "Nasıl? Bunlar kimi aforoz ediyorlar?" Gordon yanıtladı: "Rahiplerin aforozları Konstantinopolis'te halk ve imparator tarafından alay konusu oldu; çünkü bu iyi imparator rahiplerin iyilikten öte bir şey yapmalarını engellemişti. Bu rahipler daha önceki imparatorları çok daha ciddi konularda aforoz ederek halkı bıktır-

mışlardı.” Safdil “İyi olmuş,” dedi, “Rahipleri dışlamadan denetim altında tutmak gerekir.”

Safdil’in kaleme aldığı düşünceler yaşlı Gordon’u dehşete düşürüyordu. Kendi kendine “Nasıl olur?” diyor-du, “Ben elli yıl okuyup kendimi yetiştirdim, ama yaban-lıktan gelen bu iyi çocuğun sağduyusuna erişemedim. Ben karmaşık önyargılar üretirken, o doğayı dinliyor.”

Yaşlı adamın kitaplarının arasında aylık dergiler de vardı: bu dergilerde, kendileri bir şey üretemeyen insanlar başkalarının ürünlerini kötülemekten zevk alıyorlardı. Saf-dil, Racine ve Fenelon’u kötüleyen birkaçını okuduktan sonra şöyle dedi: “Bunlar, yumurtasını en güzel atın kıcı-na bırakan sineklere benziyorlar; at bu yüzden koşmaktan geri kalmaz.”

Daha sonra birlikte gökbilim okudular. Safdil hücre-ye küreler getirtip okuduklarını görmeye çalıştı ve buna hayran oldu: “Ah! ne yazık ki özgürlüğümü yitirdiğim bir sırada evreni tanıyorum! Jüpiter ve Satürn bu sonsuz boş-luklarda geziyor, milyonlarca yıldız milyarlarca dünyayı aydınlatıyor. Ama evrenin bu köşesinde, beni bunları gör-mekten yoksun bırakmak isteyen yaratıklar var. Tüm ev-ren için var olan ışık benim için yok. Çocukluğumu geçir-diğim o uzak ülkede ışığı benden gizlemiyorlardı. Siz ol-masaydınız, sevgili Gordon, burada bir hiçlikte olacak-tım.”

12.

SAFDİL'İN TİYATRO ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Genç Safdil kıraç toprakta büyüdükten sonra verimli toprağa dikilen ağaçlar gibi köklerini ve dallarını kısa sürede alabildiğine genişletti. Bu toprağın bir tutukevi olması şaşırtıcıydı.

İki tutsağın boş zamanlarını dolduran kitaplar arasında şiirler, Yunan trajedilerinin çevirileri ve birkaç Fransız tiyatro yapıtı vardı. Aşk üzerine okuduğu şiirler Safdil'in yüreğini hem zevk ve hem de acıyla doldurdu. Bu şiirler ona sevgili Saint-Yves'den söz ediyorlardı. İki güvercin şiiri yüreğini parçaladı: güvercinine geri dönebilmekten çok uzaktı.

Moliere okumak onu çok eğlendirdi. Bu oyunlar ona hem Paris göreneklerini ve hem de insan doğasını öğretiyordu. Gordon "Bu oyunlardan hangisini daha çok beğenirsiniz?" diye sordu. Safdil "Hiç kuşkusuz, *Tartuffe*," dedi. Gordon "Ben de sizin gibi düşünüyorum. Beni bu hücreye bir tartufe (12) tıktı; eminim sizin dertlerinizin kaynağı da başka tartufeler olmuştur."

Gordon "Yunan trajedilerini nasıl buluyorsunuz?" di-

(12) Özel ad olan Tartuffe'ün yanı sıra, Fransızca'da tartufe sözcüğü yalancı sofı anlamına gelir. Sözcük oyunu aynen bırakılmıştır.

ye sorunca Safdil “Yunanlılar için iyi,” dedi. Fakat bu alanda Racine’in *Iphigenie*, *Phedre*, *Andromaque*, *Athalie* gibi yapıtlarını okuyunca büyük zevk duydu, gözyaşları dök-tü ve onları neredeyse ezberledi.

Gordon ona “Siz bir de *Rodogune*’ü okuyun; beğen-diğiniz diğer oyunlar onun yanında sönük kalırlar,” dedi. Safdil daha ilk sayfada başını kaldırdı: “Bu aynı yazarın değil?” Gordon “Nereden anladınız?” diye sorunca “Çün-kü bu dizeler ne kulağa, ne de yüreğe sesleniyor,” dedi. Gordon “Oh! bunlar yalnızca dize,” deyince Safdil “O za-man niye yazıyor?” dedi.

Safdil oyunu büyük bir dikkatle ve yalnızca zevk ala-bilmek için okudu; bitirdiğinde kuru ve şaşkın gözlerle dos-tuna bakıyor, söyleyecek söz bulamıyordu. Sonunda duy-gularını şöyle açıkladı: “Oyunun başından bir şey anlama-dım; ortası berbat; son sahne beni duygulandırdı, ama pek gerçeğe benzemiyor. Kişilerin hiçbirine yakınlık duyma-dım ve, belleğim güçlü olduğu halde, yirmi dize bile bel-leğimde kalmadı.”

Gordon “Ama bu oyun en büyük yapıtımız olarak ta-nınıyor,” diye karşı çıktı. Safdil “O zaman bu yapıt, bulun-dukları konumları hak etmeyen bir çok insan gibi görün-üyor. Aslında burada bir beğeni söz konusu: belki de benim beğenim tam gelişmemiş ve yanılıyor olabilirim. Ancak, duyumsadığımı ve düşündüğümü açıkça söylediyimi bili-yorsunuz. İnsanların yargılarında çoğu kez düşlem, moda ve kaprislerin etkisi olduğundan kuşkulaniyorum. Ben do-ğal olanı söylüyorum; belki doğanın bendeki gelişimi ta-mam değil, belki de insanlar doğayı pek sorgulamıyor.” Bu-nun üzerine *Iphigenie*’den ezberlediği dizeleri okudu; se-si acemiceydi ama yaşlı Jansenciye ağılattı. Sonra *Cinna*’dan dizeler okudu; Gordon bu kez ağlamadı, ama güzelliğine hayran kaldı.

GÜZEL SAINT-YVES VERSAILLES'A GİDİYOR

Kahramanımız bir yandan avuntu buluyor, eğitimini tamamlıyor ve yıllarca kullanılmamış aklını geliştiriyorken, Rahip de Kerkabon ve kızkardeşi, güzel Saint-Yves acaba ne yapıyorlardı? Rahip ve kızkardeşi ilk bir ay merakla beklediler, üçüncü aydan sonra üzüntüye kapıldılar: Paris'ten gelen asılsız haberler sonucu onun ölmüş olduğuna inandılar. O sırada Brötanyalı bir saray korumanının ailesine yazdığı mektuptan, Safdil'e benzer bir gencin Versailles'a geldiğini, ancak gece yarısı tutuklanarak tutukevine götürüldüğünü ve bir daha haber alınmadığını öğrendiler.

Matmazel de Kerkabon ağlayarak kardeşine şöyle dedi: "Yazık! Yeğenimizin başına bir iş gelmiş; herhalde saray göreneklerini bilmediği için yanlış bir davranışta bulunmuş olmalı. Sevgili kardeşim, kalk gidelim. Ben Paris'i ve Versailles sarayını hiç görmedim; hem gezmiş oluruz, hem de belki yeğenimizi buluruz. Kardeşimizin oğluna yardım etmek görevimizdir. Belki de gençliğin verdiği heyecanı geçince çömez olmaya razı ederiz. Anımsıyor musunuz, Eski ve Yeni Ahitleri ne güzel yorumluyordu? Onu biz vaftiz ettiğimiz için, ruhunun kurtuluşundan biz sorum-

luyuz. Sevgilisi Saint-Yves her gün ağlıyor. Eğer Paris'te o sözü edilen eğlence yerlerinde kötü bir evde yaşıyorsa, onu oradan kurtarınız. Paris'e gidelim.”

Rahip kızkardeşinin bu sözlerinden çok duygulandı. Safdil'i vaftiz etmiş olan Saint-Malo piskoposuna giderek izin ve yardım istedi. Piskopos izni onayladı ve kralın özel rahibi Peder La Chaise'e, Paris başpiskoposu Harlay'e ve Meaux piskoposu Bossuet'ye yazılmış tavsiye mektuplarını verdi.

Sonunda iki kardeş Paris'e geldiler; ancak daha ilk günden karmaşık bir labirentte kaybolmuş gibiydiler. Her gün kiraladıkları arabalarla araştırma yapıyor, ama bir sonuç elde edemiyorlardı.

Rahip Peder La Chaise'i görmeye gitti. Kralın özel rahibi o sırada Matmazel du Tron'la özel görüşme yapıyordu ve köy papazlarıyla görüşecek vakti yoktu. Rahip sonra başpiskoposa gitti. O da önemli kilise işlerini görüşmek üzere Madam de Lesdiguières'le odaya kapanmıştı. Sonunda Paris dışındaki Meaux piskoposuna koştu: o da Matmazel de Mauleon'la gizemli konuları görüşüyordu. Rahip sonunda bu din adamlarına haber ulaştırabildi; üçü de yeğeni çömez olmadığı için bir şey yapamayacaklarını bildirdiler.

Zaman geçiyor ve iki kardeş yeğenleri için bir şey yapamadıklarından ötürü umutsuzlanıyorlardı.

O sıralarda Aşağı Brötanya yargıcı aptal oğlunu evlendirebilmek için manastırdan çıkmış olan Matmazel de Saint-Yves'i sıkıştırıyordu. Genç kız vaftiz oğlunu hâlâ unutamamıştı, bu gelecekteki kocadan nefret ediyordu. Zorla kapatıldığı manastırda Safdil'e sevgisi daha da alevlenmişti. Aşk bir genç kızda, yaşlı bir amca ve haladan da-

ha güçlü duygular uyandırır. Üstelik güzel Saint-Yves manastırda okuduğu romanlardan cesaret almıştı.

Güzel kız kasabada konuşulan Brötanyalı saray korumanının mektubunu duymuştu. Versailles'a gidip kendi elleriyle bilgi toplamaya ve eğer sevgilisi tutukevindeyse bakanların ayaklarına kapanmaya karar verdi. İçinden bir ses ona saraylarda güzel kızların kolayca geri çevrilemeyeceğini söylüyordu. Ama bunun bedelinin ne olduğunu bilemezdi.

Kararını verdikten sonra yatıştı, damat adayını eskisi gibi terslemez oldu, kayınbabasına iyi davrandı ve böylece evine erinçli bir hava geldi. Düğün gününden bir gece önce, sabah dörtte düğün armağanlarını ve değerli ne varsa toplayıp gizlice kaçtı. Planını o kadar iyi yapmıştı ki sabah odasına girdiklerinde o çok uzaklardaydı. Herkes şaşkın ve öfkeliydi. Yargıç o gün ömründe sormadığı kadar soru sordu; koca adayı her zamankinden daha aptal olmuştu. Rahip de Saint-Yves kızkardeşinin peşinden gitmek istedi. Yargıç ve oğlu ona eşlik etmeye karar verdiler. Böylece yazgı tüm Aşağı Brötanya'yı Paris'e taşıyordu.

Güzel Saint-Yves kendisini izleyeceklerini biliyordu; gittiği yollarda arabacılara şişman bir rahip, iri yarı bir yargıç ve aptal bir genç görüp görmediklerini soruyordu. Üçüncü gün onların yaklaştığını öğrenince değişik bir yola saptı ve onlar boş yere Paris'te aranırken Versailles'a ulaşmayı başardı.

Fakat genç ve güzel bir kız Versailles'da yalnız başına ne yapabilirdi? Her türlü tehlikeye karşı savunmasız, bir yardım edeni olmadan kral korumanını nasıl bulabilirdi? Aşağı tabakalardan bir cizvit papazına başvurdu. Bu cizvit papazları her tabakada vardı. Başlarında kralın özel rahibi ve gallik kilisenin şefi denen Peder La Chaise olmak

üzere, daha aşağıda prenseslerin özel rahipleri vardı. Bakanların cizvitleri yoktu; onlar o kadar aptal değillerdi. Sonra halkın cizvitleri vardı; örneğin hizmetçi kızların özel rahipleri kızların sayesinde hanımlarının gizlerini öğreniyorlardı. Güzel Saint-Yves'in başvurduğu Peder Tout-à-Tous bunlardan biriydi. Ona derdini anlattı ve kendisine güvenilir bir aile yanında kalacak yer bulmasını istedi.

Peder Tout-à-Tous onu bir saray subayının eşi ve en yakın sırdaşı olan bir kadının yanına yerleştirdi. Saint-Yves eve girer girmez bu kadının dostluğunu ve güvenini kazanmaya çalıştı; Brötanyalı korumamı aratıp eve getirtti. Bu korumandan Safdil'in bir bakanlık yazmanıya görüştükten sonra tutuklandığını öğrenince bu yazmanın yerine koştu. Bu güzel kızı gören yazmanın huyu hemen değişti, çünkü Tanrı kadınları herhalde erkekleri uysallaştırmak için yaratmış olmalı.

Kızın durumundan duygulanan yazman ona her şeyi açıkladı: "Sevgiliniz bir yıldan beri Bastille Tutukevinde-
dir, ve eğer siz olmasanız, ömür boyu orada kalacaktır." Güzel Saint-Yves bayıldı. Kendine geldiğinde yazman ona "Size yardım edecek yetkim yok; bana yalnızca kötülük etmek için yetki veriyorlar. Bence siz bakan Louvois'nın yeğeni Bay de Saint-Poulange'a gidin, o hem iyilik hem de kötülük yapabilir. Bakan Louvois'nın iki ruhu vardır: biri Bay de Saint-Poulange, diğeri ise Madam du Bellay. Madam şu anda Versailles'da değil, geriye bir tek şansınız kalıyor: Bay de Saint-Poulange'ı yumuşatmak."

Böylece güzel Saint-Yves, bir parça sevinçle üzüntü, biraz umutla derin korkular arasında, bir yandan kardeşi tarafından kovalanıp, bir yandan sevgilisi için gözyaşları dökerek Bay de Saint-Poulange'ın evine koştu.

14.

SAFDİL'İN KAFACA GELİŞMESİ

Safdil bilimde, özellikle insan bilimlerinde hızlı bir ilerleme gösteriyordu. Kafasındaki bu hızlı gelişmenin nedeni, yabancı bir ortamda büyümüş olmasının yanı sıra, soylu bir öze sahip olmasıydı. Çocukluğunda hiçbir şey öğrenmediği için önyargılar da kazanmamıştı. Beyni çarpık düşünceye alışmadığından tüm doğruluğunu korumuştur. Olayları olduğu gibi görebiliyor, çocukluğumuzda bize söylendiği biçimde görmesini bilmiyordu. Arkadaşı Gordon'a şöyle diyordu: "Size baskı yapanlar aşağılık insanlardır. Eziyet gördüğünüz için sizin yanınızdayım, fakat jansenci olduğunuz için üzülüyorum. Her mezhep benim için bir yanlışlığın belirtisidir. Söyleyin bana, geometride mezhepler var mı?" Gordon "Hayır, oğlum," dedi, "İnsanlar kanıtlanan her gerçekte uzlaşabilirler, fakat kapalı gerçeklerde farklılıklar doğar." Safdil yanıtladı: "Bana kapalı gerçeklerden söz etmeyin. Yüzyıllardır sakız gibi çiğnenen bu laf yığını arasında en ufak bir gerçek olsaydı, şimdiye kadar kanıtlanırdı ve tüm insanlar aynı düşüncede olurlardı. Bu gerçek dünya için güneş gibi gerekli olsay-

dı, şimdi onun gibi ışıldardı. ‘İnsanda temel bir gerçek var, Tanrı onu gizliyor,’ demek, Tanrı’yı ve insanlığı aşağılamaktır.”

Doğanın eğittiği bu saf çocuğun her sözü yaşlı bilge üzerinde derin izler bırakıyordu. Kendi kendine “Yoksa, şimdiye kadar düş ürünü şeyler için ömrümü boşa mı harcadım? Tanrısal lütuftan çok kendi mutsuzluğumdan emimim. Yıllarımı Tanrı’nın ve insanın özgür istemini araştırmakla geçirirken, kendi özgürlüğümü yitirdim; ne Aziz Augustin, ne de Aziz Prosper beni bu delikten çıkarabilir.”

Safdil bir ara arkadaşına şöyle dedi: “Böyle akademik ve boş konular için kendilerine eziyet ettirenler bana pek bilge kişiler gibi gelmiyor; onlara baskı yapanlarsa canavardan başka bir şey olamazlar.”

İki tutuklu bulundukları durumun adaletsizliği üzerinde anlaşıyorlardı. Safdil “Ben sizden yüz kez daha şanssızım,” dedi, “Özgür bir ortamda doğdum, sevdiğim biri var; ama nedenini bilmeden ve sormadan ikisinden de ayrı tutuluyorum. Huronlar arasında yirmi yıl yaşadım; onlara barbar diyorlar; ama onlar kimseye baskı yapmıyorlar. Fransa’ya ayak basar basmaz kanımı bu ülke için akıttım; belki de bir kasabayı kurtardım, ödül olarak bu hücrede çürümeye bırakıldım. Siz olmasanız öfkeden ölürdüm. Öyleyse bu ülkede yasalar yok! İnsanları dinlemeden tutukluyorlar. İngiltere’de böyle değil; ah! asıl çarpışmam gereken İngilizler değilmiş.” Böylece Safdil’in yeni gelişmekte olan filozof yanı öfkesini dizginleyemiyordu.

Arkadaşı ona karşı çıkmadı. Gözden uzak olana karşı sevgi daha da artar, felsefe de sevgiyi azaltmazmış. Safdil metafizik kadar sevgilisi Saint-Yves’den de söz ediyordu. Duyguları saflaştıkça sevgisi daha da artıyordu. Bir-

kaç roman okudu, ama ruhuna uygun olanı pek azdı; yüreği hep okuduğundan ötelere gidiyordu; “Ah! bu yazarlar yalnızca sanat ve zekâlarını konuşturuyorlar,” diyordu.

İyi yürekli yaşlı jansenci giderek ona daha çok bağlanmıştı. Safdil’in etkisiyle, daha önce bedensel bir günah saydığı aşkın, hem ruhu yücelten, hem de erdemli kılan yüce bir duygu olduğuna inanır oldu. Bir Huron’un jansencinin düşüncelerini değiştirebilmesi bir mucize sayılabilir.

15.

**GÜZEL SAINT-YVES UYGUNSUZ ÖNERİLERE
DİRENİYOR**

Güzel Saint-Yves, yanında kaldığı evin hanımıyla birlikte yüzlerini örterek Bay de Saint-Poulange'ı görmeye gitti. Kapıya vardığında ilk gördüğü kişi, evden ayrılmakta olan kardeşi Rahip de Saint-Yves oldu. Önce ürküye kapıldı ama arkadaşı onu avuttu: "Size karşı olanlar daha önce geldiği için, özellikle siz de konuşmalısınız. Bu ülkede suçlayanlara hemen karşı çıkılmadığı için her zaman haklı oluyorlar. Üstelik, bildiğim kadarıyla, sizin yüzünüz kardeşinizin sözlerinden daha etkili olacaktır."

Bu sözlerden cesaret alan Saint-Yves huzura çıktı. Gençliği, alımı, yaşlı gözleri odadakilerin tüm dikkatini toplamaya yetti. Bakan yardımcısının dalkavukları bir an için efendilerini unutup güzelliği seyretmeye koyuldular. Saint-Poulange onu bir odaya aldı. Genç kız bütün içtenliğiyle ve inceliğiyle sorununu anlattı. Saint-Poulange etkilenmişti. Titreyen genç kadını avuttu: "Akşama yine gelin görüşelim; buradaki kalabalık içinde sorunları aceleye getiriyoruz, oysa sizin sorununuz derin bir inceleme gerek-

tiriyor,” dedi. Sonra genç kadının güzelliğine ve soylu duygularına övgüler yağdırıp akşam beşte gelmesini tembih etti.

Genç kız akşam yine oradaydı; ev sahibesi de onunla gelmişti, ama o salonda kalıp *Hristiyan Eğitimi* adlı kitabı okudu; Saint-Poulange genç kızı özel odasına aldı. Önce ona “Biliyor musunuz, matmazel,” dedi, “Kardeşiniz benden sizi hapse attırmak için bir belge istedi? Doğrusu, onun Aşağı Brötanya’ya postalanması için bir belge hazırlasam daha iyi olurdu.” Saint-Yves içini çekti: “Ah! Bayım, ben kardeşim için böyle bir şey isteyemem. Yakındığım yanları var, ama insanların özgürlüklerine saygı duyarım. Sizden kasabamızı kurtaran, kralımıza iyi hizmet edebilecek olan ve görev başında ölen bir subayın oğlunun, iyi bir insanın özgürlüğünü geri vermenizi rica ediyorum. Onu neyle suçladıklarını bilmiyoruz; bir insanı dinlemenden nasıl tutuklayabilirler?”

Bunun üzerine bakan yardımcısı ona cizvit casusun ve iki yüzlü yargıcın mektuplarını gösterdi. Güzél kız haykırdı: “Nasıl? Dünyada böyle alçak insanlar olabilir mi? Bu kötü adam beni oğluyla evlenmeye zorlamak için bunu yaptı. Böyle insanların görüşleri alınarak mı yurttaşların yazgısıyla oynanıyor?” Genç kız bakan yardımcısının ayaklarına kapandı ve hıçkırarak sevdiği adamın özgürlüğünü istedi. O kadar iştah açıcıydı ki bakan yardımcısı ona, sevgilisine sakladığı hazinelerden kendisine de biraz tattırabilirse başarılı olacağını ima etti. Genç kız şaşkınlık içinde duymamış gibi yaptı. Ama bakan yardımcısı önerisini daha açık sözlerle yineledi. Böylece, her defasında genç kızın kabul etmediğini gören adam, yalnızca tutukluluğu kaldırmayı değil, armağanlar, evler, arabalar verme-

yi öneriyordu. Genç kız bunları geri çevirdikçe Saint-Poulange'ın iştahı daha da artıyordu.

Güzel Saint-Yves divan üzerinde yarı baygın, şaşkın ve duyduğuna inanamayarak ağlıyordu. Bu kez Saint-Poulange onun ayaklarına sarıldı. Aslında çoğu genç kızın geri çeviremeyeceği yakışıklı bir adamdı. Ancak Saint-Yves Safdil'i seviyordu ve onu kurtarmak için de olsa sevgilisini aldatmanın günah olduğuna inanıyordu. Saint-Poulange'ın yalvarmaları ve ödülleri iki katına çıkmıştı. Sonunda, aklı başından gidip sevdiği adamı kurtarmanın tek yolunun bu olduğunu bildirdi. Bu tuhaf görüşmenin uzadığını gören ev sahibesi *Hıristiyan Eğitimi* kitabından başını kaldırıp söylendi: "Tanrım! iki saattir içerde ne yapıyorlar? Bay Saint-Poulange'ın hiç bu kadar uzun görüşme yaptığını görmedim. Herhalde genç kızın istediği zor bir şey ki hâlâ yalvarıyor olmalı."

Sonunda arkadaşı özel odadan çıktığında sersem gibiydi, hiçbir şey konuşamadı. İnsanların özgürlüğü ve kadınların namusuyla bu kadar rahatça oynayabilen devlet bükükleri ve yarı büyükleri üzerine derin düşünceler içinde eve döndü.

Arkadaşının evine geldiğinde dayanamayıp her şeyi ona anlattı. Dindar ev sahibesi istavrozlar çıkarıp onu avuttu: "Sevgili arkadaşım, yarın Peder Tout-à-Tous ile görüşelim; o Bay Saint-Poulange'ı yakından tanır; evindeki tüm hizmetçilerin din öğretmenidir. Peder iyi bir insandır ve birçok hanıma yardım etmiştir. Benim gibi siz de onu sırdaş kabul edin; ben hiç pişman olmadım. Biz zavallı kadınlar, hep bir erkeğin yol göstermesine gerek duyarız." Saint-Yves ertesi gün Peder Tout-à-Tous'u görmeyi kabul etti.

16.

GÜZEL KIZIN CİZVİTLE GÖRÜŞMESİ

Güzel ve mutsuz Saint-Yves, Peder Tout-à-Tous ile görüştüğünde ona, hükümette güçlü bir adamın nişanlısını tutukevinden çıkarmak için yardımcı olmayı kabul ettiğini, ancak bunun için büyük bir bedel istediğini anlattı. Böyle ahlaksız bir öneriyi kabul etmek istemediğini, yalnızca kendi yaşamı söz konusu olsaydı bu öneriyi kabul etmek yerine canına kıyabileceğini, ancak nişanlısı söz konusu olunca ne yapması gerektiğini bilmediğini söyledi.

Peder Tout-à-Tous çok kızdı: “Şu iğrenç dinsizin yaptığına bak! Bana bu görevlinin adını söyleyin; mutlaka jansencinin biridir; onu sayın Peder La Chaise’e şikâyet edeceğim ve nişanlınızın yattığı hücreye onu kapattıracağım.”

Genç kız uzun bir kararsızlıktan sonra Saint-Poulange’ın adını verdi.

Rahip duraladı: “Ah! Bay Saint-Poulange mı dedin, kızım? O zaman dur bakalım: kendisi şimdiye kadar gelmiş en değerli, en Hristiyan bakanımızın yeğeni olur; bu iyi bir adamın böyle kötü bir niyeti olamaz, siz yanlış anlamış olmalısınız.” Saint-Yves “Hayır, çok iyi duydum,

      defalarca söyledi. Ah! ben ne talihsizim. Ya utanç
içinde öleceğim, yahut da sevgilim tutukevlerinde   r  ye-
cek,” diye ağladı.

Peder Tout-  -Tous genç kızı tatlı sözlerle yatı  tırdık-
tan sonra   yle dedi:

“Kızım, bir kere    *sevgilim* sözcüğünü kullanmayın,
      bu söz Tanrı’nın gücüne gidebilir. Her ne kadar ev-
lenmiş olmasanız da ona kocam deyin; bu daha dürüst
olur.”

“  kinci olarak, düşünce ve niyetinize göre kocanız
olan bu adam gerçekte kocanız değildir. Buna göre, ba  -
kasıyla yapacağınız i   zina olmayacaktır; bu günahı i  le-
mek dinimizde çok kötüdür.”

“     nc   olarak, niyetiniz temizse, görünüşte kötü
olan bir eylem Tanrı’nın katında kötü sayılmaz. Siz koca-
nızın özgürlüğünü düşündüğünüz için niyetiniz gerçekten
temizdir.”

“D  rd    nc   olarak, dinimizin tarihinde sizin durumu-
nuza uygun düşen birçok güzel örnek vardır. Aziz Augus-
tin’in yazdığına göre, İ.S. 340 yılında Roma’da Septimus
Acindynus egemenken, Sezar’ın hakkını Sezar’a   deyeme-
dişi için   l  me yargılanmış bir adam varmış. Adamın   de-
mesi gereken miktar yarım kilo altınmış, ama onun hiç pa-
rası yokmuş. Bu adamın çok güzel ve akıllı bir karısı var-
mı  ; zengin ve ya  lı bir komşusu bu kadına, kendisiyle g  -
naha girerse kocasına gerekli olan yarım kilo altını vere-
ce  ini söylemiş. Kadın kocasının yaşamını kurtarabilmek
için buna razı olmuş. Aziz Augustin bu kadının özverisi-
ni doğru bulmaktadır. Gerçi yaşlı komşu onu aldatıp para-
yı vermemiş ve kocası asılmış; ama bu kadın kocasını kur-
tarmak için elinden geleni yapmış oldu.”

“Kızım, bir cizvit size Aziz Augustin’i tanık gösteriyorsa, en doğrusunu söylüyor demektir. Siz akli başında bir kızsınız, size hiçbir öğüt vermeyeceğim. Ama kocanıza yararlı olacağınızdan eminim. Bay de Saint-Poulange dürüst bir adamdır, verdiği sözden dönmez. Sizin için dua edeceğim, umarım her şey Tanrı’nın istediği gibi olur.”

Güzel Saint-Yves bakan yardımcısının önerisi kadar ürkütücü olan bu sözlerden sersemlemiş olarak arkadaşının evine döndü. Bir an kendine kıyıp sevdiği adamı o korkunç tutukevinde bırakmayı, en değerli varlığını satmanın vereceği utançtan kurtulmayı düşündü.

GÜZEL KIZIN ERDEMLİ DÜŞÜŞÜ

Güzel Saint-Yves ev sahibesinden kendisini öldürmesini istedi; ancak bu kadın da cizvit rahip gibi hoşgörülüydü ve ona uzun uzun öğütler verdi: “Ne yazık! Güzel kızım, bu tanınmış, soylu ve zarif saray çevresinde işler başka türlü görülmüyor. En büyüğünden en küçüğüne tüm konumlar sizden istenen bu tür bedeller karşılığı verilmiştir. Bakın, bana güven ve arkadaşlığınızı verdiğiniz için size şunu itiraf edeyim: ben de sizin kadar zorluk çıkarsaydım, kocam şimdi evini geçindirdiği bu işi bulamayacaktı. O bunu biliyor ve bana kızmak yerine, beni velinimeti olarak görüp saygı duyuyor. Siz sanıyor musunuz ki tüm bu valiler, ordu komutanları bulundukları konumları yalnızca görevlerindeki başarılarla borçlular? Bunların büyük çoğunluğunun yükselmesinde eşlerinin payı vardır.”

“Siz şimdi çok ilginç bir durumdasınız: sevgilinizi kurtarıp onunla evlenmeniz söz konusu. Bu yüce bir görevdir. Size sözünü ettiğim o güzel bayanları kimse ayıplamadı; sizi de alkışayacaklar ve erdemli bir amaç için ufak bir günah işledi diyeceklerdir.” Güzel Saint-Yves “Ah! Ne erdem! Ne ülke! İnsanları tanımayı yeni öğreniyorum. Peder La Chaise ile gülünç bir yargıç sevgilimi tutukevi-

ne attıyorlar; ailem bana baskı yapıyor; bu zor anımda bana elini uzatanlar beni kirletmek istiyorlar. Bir cizvit yiğit bir adamın yaşamını karartırken, başka bir cizvit namusuma el uzatıyor. Her yanımda tuzaklarla dolu ve benim dayanma gücüm kalmadı. Ya kendimi öldürmeli ya da kralla konuşmalıyım. Kral kiliseye veya tiyatroya giderken onun geçtiği yola kendimi atmalıyım.”

Ev sahibesi “Sizi ona yaklaştırmazlar,” dedi, “Hele onunla konuşmayı başarırsanız, Mons de Louvois ve Peder La Chaise sizi ömrünüzün sonuna kadar bir manastıra kapatırlar.”

Arkadaşının bu sözleri genç kızın kararsızlığını ve umutsuzluğunu daha da artırıyordu. O sırada bir haberci geldi; Bay de Saint-Poulange’dan bir mektup ve iki pırlanta küpe getirmişti. Saint-Yves bunları almak istemedi, ama arkadaşları onları bir kıyıya koydu.

Haberci gittikten sonra ev sahibesinin okuduğu mektupta Saint-Poulange iki bayanı akşam yemeğine çağırıyordu. Saint-Yves asla gitmeyeceğini söyledi. Arkadaşının ona zorla takmak istediği küpeleri fırlatıp attı. Bütün gün direndikten sonra yenik düştü; arkadaşının getirttiği arabaya nereye gittiğini bilemeden bindi. Yolda ev sahibesi küpeleri yine denediğinde karşı koyacak gücü yoktu. Yemek sırasında onun durgun olduğunu gören Saint-Poulange umutlandı. Yemeğin sonuna doğru bakan yardımcısı ona kocasının salıverme kararını ve bir bölük komutanlığına atanma buyruğunu gösterdi, daha bir çok sözler verdi. Saint-Yves içinden “Ah! Kendinizi sevdirmek için bu kadar uğraşmasanız belki sizi sevebilirdim,” diye düşündü.

Daha sonra uzun bir direniş, hıçkırıklar, gözyaşları sonunda yorgun düşen genç kız kendini teslim etti. Bütün bunlar olurken yalnızca Safdil’i düşünmekten başka dayanağı kalmamıştı.

18.
GENÇ KIZ SAFDİL'İ VE JANSENÇİYİ
KURTARIYOR

Gün ağarınca genç kız elindeki belgelerle Paris'e koştu. Bu yolculuk sırasında yüreğinden geçenleri anlatabilmek zordur. Soylu ve erdemli bir yürek düşünün, bir yandan sevgilisine özgürlüğünü verebilme umudu, diğeryandan onu aldatmış olmanın suçluluğu; bu iki duygu arasında parçalanmak üzereydi. O artık, akılı taşra eğitimiyle daraltılmış bir kız değildi. Sevgilisinin akıl yoluyla erdiği olgunluğa o aşk ve yıkımlarla ulaşmıştı. Kadınlar erkeklerin düşünmeyi öğrenmesinden çok daha kolay duyguları öğrenirler. Bu yaşadıkları dört yıllık bir manastır eğitimin-den daha öğreticiydi.

Çok sade giysiler içindeydi; bakan yardımcısının karşısına çıktığı o süslü giysilerden nefret ediyordu; elmas küpeleri ev sahibine bırakmıştı. Böylece, hem Safdil'i özlemiş olarak ve hem de kendinden nefret ederek, karmaşık duygularla tutukevinin kapısına geldi.

Arabadan inerken gücü yetmeyip sendeleyince ona yardım ettiler; gözleri yaşlı ve yüreği çarparak içeri girdi. Onu müdürün karşısına çıkardılar; konuşmak istedi ama sesi çık-

madı ve belgeleri gösterdi. Müdür Safdil'i çok sevmiştii, onun salıverilmesine sevindi. Başkalarının talihsizliğinden yararlanmak veya onların gözyaşlarından zevk almaktan hoşlanan diğeri birçok meslektaşii gibi yüreğii taşlaşmamıştı.

Müdür tutukluyu odasına getirtti. İki sevgili birbirini görünce bayıldılar. Güzel Saint-Yves uzun süre kımıltısız ve ölü gibi kaldı. Müdür Safdil'e "Bu hanım eşiniz olmalı," dedi, "Bana evli olduğunuzu söylememiştiniz; duyduğuma göre, özgürlüğünüzü onun çabalarına borçluymuşsunuz." Saint-Yves "Ah! Onun eşi olmaya layık değiliim," diyerek yine bayıldı.

Ayıldığında Safdil'e bu kez bölük komutanlığına atama buyruğunu gösterdi. Safdil mutlu bir düştten uyanır gibi soruyordu: "Niçin buraya kapatılmışım? Beni nasıl kurtardınız? Siz göklerden inen bir melek gibi yardımımına koşunuz."

Güzel Saint-Yves bakışlarını eğiyor, sevgilisine baktıkça kızarıyor ve gözleri yaşarıyordu. Sonunda Safdil'e, ömür boyu kimseye söyleyemeyeceğii ama Safdil dışında herkesin kestirebileceğii o ayrıntı dışında, tüm bildiklerini anlattı.

Safdil öfkeyle söyleniyordu: "Bu sefil kasaba yargıcı benim özgürlüğümüne nasıl kastedebilir? Ah! Görüyorum ki bazı insanlar en yırtıcı hayvanlardan daha kötü olabiliyorlar. Ama kralın özel rahibi bir cizvitin de bu sahteciliğe karışması ne kadar kötü. Peki siz benim gibi bir yabancıyı nasıl unutmadınız? Yol yordam bilmeden, kimseden yardım görmeden Versailles'a nasıl gelebildiniz ve zincirlerimi kıldınız? Demek ki güzellik ve iffetin demir kapıları kırabilen ve tunç yürekleri yumuşatan tanrısal bir gücü varmış!"

Bu *iffet* sözcüğü üzerine Saint-Yves ağlamaya başladı. Oysa kendini suçladığı o günahın içinde bile ne kadar iffetli olduğunu bilmiyordu.

Sevgilisi şöyle sürdürdü: “Bağlarımı koparan melek, eğer biraz daha adalet getirecek gücünüz varsa, sizin bana sevmeyi öğrettiğiniz gibi bana düşünmeyi öğreten yaşlı bir adamı da kurtarabilir misiniz? Yazgı beni bu adama bağladı; onu babam gibi seviyorum, siz ve o olmadan yaşayamam.”

Saint-Yves şaşırdı: “Yani ben yine bakan yardımcısına ...!” Safdil “Evet, her şeyimi size borçlu olmak istiyorum. Bu yetkiliye yine yazın ve başladığınız iyilikleri tamamlayın.” Genç kız onun isteğini yapması gerektiğini duyumsuyordu. Yazmak için kalemi aldığına eline ege-men olamadı. Üç kez yazmayı denedi, üçünü de yırttı. Sonunda bir mektup yazdı ve iki sevgili, tanrısal lütfun kurbanı yaşlı jansenciye kucaklayıp ayrıldılar.

Mutlu ve üzgün Saint-Yves kardeşi rahibin kaldığı oteli biliyordu. Aynı yere gidip bir oda tuttular.

Henüz yerleşmişlerdi ki bakan yardımcısından bir haberci geldi. Yaşlı Gordon'un salıverme kararını gönderen Saint-Poulange genç kıza ertesi akşam için randevu veriyordu. Böylece, yaptığı her iyilik sonunda biraz daha kirleniyordu. Genç kız insanların yıkımları üzerine yapılan bu ticaretten iğreniyordu. Salıverme kararını Safdil'e verdi ve bakan yardımcısının randevu önerisini geri çevirdi. Safdil ancak arkadaşını kurtarmak üzere sevgilisinin yanından ayrılabilirdi. Koşarak tutukevine giderken bir yandan da dünya işlerinin nasıl döndüğünü düşünüyor ve iki kişiyi kurtaran bu kızın cesaretine hayranlık duyuyordu.

19.

**SAFDİL, GÜZEL SAINT-YVES VE AKRABALARI
BİR ARAYA GELİYOR**

Güzel ve günahkâr Saint-Yves, kardeşi rahip Saint-Yves ve Safdil'in amca ve halasıyla bir araya gelmişti. Herkes olup bitenlerden dolayı şaşkınlık ve farklı duygular içindeydi. Rahip Saint-Yves yaptığı haksızlıktan pişman olmuş kardeşine sarılıp ağlarken genç kız da onu bağışlıyordu. Amca ve hala sevinçten ağlıyorlardı. Bu güzel toplulukta kötü yargıç ve sıkıcı oğlu yoktu: düşmanlarının salıverildiğini duyar duymaz oradan ayrılmışlar, kötülük ve budalalıklarını kendi kasabalarında yaymaya gitmişlerdi. Heyecan içindeki bu dört kişi Safdil'in arkadaşını özgürlüğe kavuşturup dönmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Rahip de Saint-Yves kızkardeşinin yanında konuşmaya cesaret edemiyordu. Matmazel de Kerkabon "Yeğenimi göreceğim," diye sevinçten uçuyordu. Güzel Saint-Yves ona "Yeğeninizi göreceksiniz, ama o artık bildiğiniz adam değil; duruşu, bakışı, düşünceleri, her şeyi değişmiş; saf olduğu kadar bilge bir kişi; kısaca ailenizin gurur duyacağı bir insan olmuş. Keşke ben de öyle olabilsem," dedi. Ra-

hip de Kerkabon ona “Siz de aynı değilsiniz; başınızdan neler geçti de bu kadar değiştiniz?” diye sordu.

Bu konuşmaların ortasında Safdil elinden tuttuğu jansenci Gordon’la çıkageldi. Amca ve teyzesi yeğenlerine sarılıp uzun uzun öptüler. Rahip de Saint-Yves artık saf olmayan Safdil’in önünde neredeyse diz çöküp özür diledi. İki sevgili duygularını ancak bakışlarıyla anlatabiliyorlardı. Birinin bakışlarında minnettarlık ve sevgi, diğèrininkinde ise utanç ve sıkıntı okunuyordu. Kimse genç kızın bu mutlu gününde durgun oluşuna bir anlam veremiyordu.

Yaşlı Gordon bir anda ailenin sevgilisi oldu, çünkü genç tutuklunun sıkıntılarını paylaşmış olması büyük bir onurdu. Yaşlı adam özgürlüğünü iki sevgiliye borçlu olduğu için aşka inanmaya başlamıştı, eski ve kuru düşünceleri değişiyordu. Yemekten önce herkes başından geçenleri anlattı. İki rahip ve hala bunları, hortlak öyküleri dinleyen çocuklar veya yıkım haberlerine meraklı adamlar gibi, gözlerini iri iri açarak dinliyorlardı. Gordon şöyle dedi: “Ne yazık! Matmazel de Saint-Yves’in kıldığı zincirlere bağlı daha beş yüzden fazla insan var; onların ne olacağını kimse bilmiyor. Güçsüze vurmak için birçok el kalkarken, yarıdım eli o kadar az ki.” Bu düşünce onu daha duygulu ve minnettar yapıyor, güzel Saint-Yves’in davranışını daha değerli kılıyordu. Her şey genç kızın kararlı ve soylu davranışını bir kat daha yüceltiyordu. Ama, genç kıza duyulan hayranlık, sarayda etkili birine duyulan saygıyla karışık bir hayranlık gibiydi. Bu arada Rahip de Saint-Yves arada bir “kızkardeşim kısa sürede bu gücü nereden almış olabilir?” diye düşünmekten kendini alamıyordu.

Yemeğe oturdukları sırada Versailles’da evinde kaldığı bayan her şeyden habersiz olarak çıkageldi. Saraya gi-

der gibi gösterişli bir arabayla gelmişti ve içerdekileri büyük yüklenen bir tavırla selamladı. Sonra Saint-Yves'i bir kızıya çekip konuştu: "Niçin beyefendiyi bekletiyorsunuz? İşte elmas küpeleriniz; onları takın ve beni izleyin." Alçak sesle söylenen bu sözleri Safdil duydu; sonra küpeleri gördü. Rahip de Saint-Yves, amca ve hala da bir şey anlamadan bu mücevherlere hayranlıkla baktılar. Bir yıldır kendine egemen olmayı öğrenmiş olan genç adam yine de sendeledi. Güzel Saint-Yves sevgilisinin yüzündeki anlatımı görünce ölü gibi sarardı; ayakta zor duruyordu. Ev sahibesine "Ah! Madam, ne yaptınız? Beni ölüme gönderiyorsunuz," dedi. Bu sözler Safdil'in yüreğini deldi; ancak kendini tuttu ve yüzü bembeyaz olmasına karşın kardeşinin yanında sevgilisine bir şey söylemedi.

Sevgilisinin yüzündeki değişikliği fark eden Saint-Yves kadını salondan dışarı çıkarıp küçük bir odaya aldı; küpeleri onun ayaklarına attı. "Benim bunlara kapılmadığımı biliyorsunuz; size bunları verene söyleyin: beni bir daha asla göremeyecektir." Kadın küpeleri yerden alırken genç kız sözünü sürdürdü: "Onları ister geri alsın, ister size versin; şimdi lütfen gidin, beni dostlarım önünde daha fazla mahcup etmeyin." Kadın bu davranışa bir anlam veremedi oradan ayrıldı.

Güzel Saint-Yves yüreğindeki bu fırtınalara dayanamayarak boğulacak gibi oldu ve yatağına çekilmek istedi. Ancak, diğerlerini telaşlandırmamak için konuşmalara şakacı sözlerle katılmaya çalıştı; arada bir sevgilisine baktıkça yüreğine oklar saplanıyordu.

Genç kızın katılmadığı yemek başta sönük geçti; ancak bazı durgun toplantılarda olduğu gibi, yapmacık neşe gösterileri yerine, yararlı ve derin konuşmalar oldu.

Gordon birkaç tümceyle jansencilikin tarihçesini anlattı, gördükleri baskılardan söz etti. Safdil ise, insanların aralarında yarattıkları bölünmeler yetmiyormuş gibi düşlem ürünü amaçlar için yeni başağrıları üretmelerini eleştirdi. Gordon anlattıkça Safdil eleştirisini yapıyordu; konuklar bu konuşmayı heyecanla dinliyor ve yeni bakış aılarıyla aydınlanıyorlardı. Yıkımın uzunluğu ve yaşamın kısalığından söz edildi. Her uraın baştan çıkarıcı ve tehlikeli bir yönü olduğuna dikkat çekildi: krallardan tutun da dilencilere kadar herkes suu doğada buluyordu. Nasıl oluyordu da, birkaç kuruş için diğer insanlara cellatlık, gardiyanlık ve dalkavukluk yapmaya hazır insanlar bulunabiliyordu? Bir görevli hiç gözünü kırpmadan bir ailenin yaşamını söndürecek imzayı atabiliyor ve cellatlar bunu büyük bir zevkle yerine getirebiliyordu?

Gordon yle dedi: "Gençliğimde mareşal Marillac'ın bir akrabasını tanımutum; bu adam ünlü akrabası yüzünden doğduğu yerde eziyet görmeye başlayınca Paris'e gelmiş, başka bir ad altında saklanıyordu. Yetmiş iki yaşında bir adamdı. Ona sürgünde eşlik eden karısı da aynı yaşlardaydı. Tek çocukları hayırsızın biri olup on dört yaşında evden kaçmış, önce asker olmuş sonra asker kaçağı, her türlü ktlk ve ahlaksızlığa karışmıştı. Bu ocuk sonunda Kardinal de Richelieu'nn korumanlarına katılmış ve böylece kanunun pençesinden kurtulmuştu. Bu serüvenci adam anne ve babasını tutuklamakla görevlendirildi. Bu görevi efendisine yaranmak isteyen uaın titizliğiyle gözünü kırpmadan yerine getirdi. Onları tutukevine götürürken yaşlı anne ve babasının yazgılarına ilendiklerini işitti; onlara göre en büyük üzüntüleri oğullarının kötü yola düşmüş olmasıydı."

“Yine Peder La Chaise’in bir casusunun küçük bir ödül için kendi öz kardeşini ihbar ettiğini gördüm. Bu cassa ödülü vermediler; ölürken, yaptığı kötülükten değil cizvitlerce aldatılmış olmaktan yakınıyordu.”

“Uzun yıllar yaptığım aile rahipliği görevi bana çok şey öğretti. Dışarıya karşı mutluluk maskesi taşıyan birçok ailenin bireyleri arasında acı ve nefret olduğunu gözledim; en büyük kötülüklerin açgözlülükten kaynaklandığını gördüm.”

Safdil söze karıştı: “Ben yine de yüreği soylu ve duyarlı bir insanın mutlu olabileceğine inanıyorum; güzel Saint-Yves’le sade bir mutluluğu yakalayabileceğim.” Burada Rahip de Saint-Yves’e döndü: “Umarım, geçen yıl olduğu gibi, olurunuzu bizden esirgemezsiniz.” Rahip sıkıntı içinde özürler dileyerek karşı çıkmadığını belirtti.

Amca Kerkabon bu evliliğin yaşamında en güzel gün olacağını söyledi. İyi yürekli hala sevinçten ağlayarak kardeşine “Onun çömez olamayacağını size daha önce söylemiştim; böylesi daha güzel; Tanrı izin verirse ben onların anneleri olurum,” dedi. Böylece herkes Saint-Yves’e övgüler yağdırdı.

Safdil, sevgilisinin yaptığı iyiliklerle yüreği dolu olduğu için elmas küpeler olayı onun üzerinde bir iz bırakmamıştı. Ancak, işittiği “beni ölüme gönderiyorsunuz” sözleri onu gizlice endişelendiriyor ve bu mutlu gününü zehirliyordu. Konuklar iki sevgilinin mutluluğu üzerine konuşmayı sürdürüyor ve gelecek için tasarılar yapıyorlardı. Birlikte Paris’e taşınmayı, buralarda iş bulmayı, en küçük bir mutluluk ışığında kolayca düşlenen tasarıları ortaya attılar. Fakat Safdil yüreğinin derinliklerinde bu tasarıları geri çeviriyordu. Kendisine verilen Saint-Poulange ve Louvois imzalı atama belgelerini yine okuyordu. Konuk-

lar, Fransa'da en değerli özgürlük olan şölen sofrasında konuşma özgürlüğüne dayanarak, ona bu iki devlet adamının gerçek yüzlerini anlattılar.

Safdil şöyle dedi: "Ben Fransa kralı olsaydım, şöyle bir savaş bakanı seçerdim: Soylulara da sözünü geçirebilmesi için en soylu birisi olmalı. Orduda teğmenlikten marşallığa kadar hizmet etmiş olmasını isterdim; böylece askerlik yaşamının ayrıntılarını bilmiş olurdu. Subaylar bir sivil bakan yerine, savaşta birlikte çarpıştıkları birine yüz kez daha bağlılıkla hizmet ederlerdi. Ayrıca bakanımın eli açık, esprili ve neşeli olmasını isterdim; ülkemiz insanları özyapısı böyle olan birine daha çok güvenirlerdi." Safdil bakanın bu özyapıda olmasını isterken, neşeli birinin kıyıcılığa daha az yatkın olduğuna inanıyordu. Mons de Louvois onun bu tanımına pek uymuyordu.

Onlar sofradayken genç kızın hastalığı ağırlaştı; içini kavuran bir ateşle yanıyordu. Ancak masadakilerin neşesini bozmamak için yardım çağırımıyordu. Onun uyumadığını bilen kardeşi bir ara yatağına gitti; kardeşinin durumunu görünce haykırdı. Safdil ve konuklar içeri koşular. Genç adam her zamanki tatlı ve duyarlı davranışlarıyla sevgilisine sarılıp ilgilendi.

Hemen bir doktor çağırıldılar. Bu doktor her yere koşarak giden ve bir önceki hastalığı bir sonrakiyle karıştıran, sağduyu ve deneyim yerine kitaplarına inanan türden bir doktordu. Aceleyle o sırada moda olan bir ilaç yazarak durumu daha da ağırlaştırdı. Modayı da hekimliğe sokmak Paris'te yaygın bir uygulamaydı.

Solgun Saint-Yves de hastalığını ağırlaştırmada hekime yardımcı oluyordu. Yüreğinin acısı bedenini öldürüyordu. Kafasındaki karmaşık duygular damarlarına sanki bir zehir salgılıyordu.

GÜZEL SAINT-YVES'İN ÖLÜMÜ VE SONUÇ

İkinci bir doktor çağırdılar. Bu gelen de genç bir be-
dende doğayı özleyen tüm organlara yardımcı olmak yeri-
ne meslektaşına karşı çıkmaktan başka bir şey yapmadı.
Hastalık iki gün sonra ölümcül bir duruma gelmişti. Duy-
guların beşiği denen yürekten sonra, düşüncenin beşiği de-
nen beyin de hastalanmıştı.

Hangi anlaşılmaz mekanizma duygu ve düşüncelerle
organlar arasında bir ilinti kurabiliyor? Bazen acı bir dü-
şünce kan dolaşımını nasıl değiştirebiliyor ve bu dolaşım
bozukluğu da düşünceyi etkileyebiliyor? Varlığından kuş-
ku duyulmayan bu bilinmez akışkan bir an içinde tüm ya-
şam kanallarına nasıl girip duyguları, belleği, üzüntü ve ne-
şeyi oluşturabiliyor? Unutulmak istenen bir dehşet anını
anımsatabiliyor, bir hayvanı, düşünen veya sevilen biri ya-
pabiliyor?

Bunlar Gordon'un aklından geçen düşüncelerdi; in-
sanın pek ender aklına gelen bu düşünceler onun duyarlı-
lığını azaltmıyordu, çünkü o, duygusuz olmakla övünen fi-

lozoflardan değildi. Bu genç kızın durumu, sevdiği çocuğunun ölümünü gören bir baba gibi onu üzüyordu.

Rahip de Saint-Yves ve Safdil'in amcasıyla halası umutsuzca gözyaşları döküyorlardı. Fakat Safdil'in soylu yüreğinin üzüntüsünü anlatacak sözcükler hiçbir dilde bulunamaz.

Halası ölmek üzere olan kızın başını zayıf kollarının arasına almış, kardeşi yatağın kıyısına diz çökmüştü. Safdil onun ellerini avuçları içinde tutuyor ve gözyaşlarıyla ıslatıyordu. Ona kurtarıcım, umudum ve eşim diyordu. Bu eş sözcüğünü işiten genç kız içini çekti, ona sevgiyle baktı ve sonra dehşetli bir çığlık attı: "Ben, sizin eşiniz! Ah, sevgilim, ben bu sözcüğe layık değilim. Ölmeyi hak ediyorum; cehennem şeytanlarına sizi kurban ettiğim için Tanrı beni cezalandırıyor. Beni düşünmeyin, siz mutlu yaşayın." Bu sevgi dolu ve korkunç sözler anlaşılamıyor, ama tüm yüreklerde derin etki bırakıyordu. Genç kız sözlerini açıklama cesareti buldu. Her sözcüğü başucundakileri şaşkınlık, üzüntü ve acıma içinde bıraktı. Bir haksızlığı düzeltmek için böyle aşağılık bir yola başvuran ve bu günahsız kızı kullanan o güçlü adama hepsi ilenç yağdırdılar.

Genç adam sevgilisine "Siz suçlu değilsiniz; suç yüreğimizde olur, oysa sizin yüreğiniz sevgi ve iffetle dolu," dedi. Bu sözlerindeki içtenlik genç kızı yaşama döndürür gibi oldu. Biraz avuntu bulurken hâlâ sevilmesine şaşırı. Yaşlı Gordon jansencilik günlerinde onu kusurlu bulurdu, ama şimdi ona saygı duyuyor ve ağlıyordu.

Bu gözyaşları ve üzüntü arasında, genç kızın içinde bulunduğu tehlike tüm yürekleri doldururken bir saray ha-

bercisi çıkageldi. Kralın özel rahibi Peder La Chaise'den Montagne Manastırı rahibine haber getirmişti. Mektup Peder La Chaise'in yazmanı ve uşağı Valbled kardeşten geliyordu ve yaşlı rahibe randevu vererek görüşmek istiyordu. Mektupta yazıldığına göre *Sayın Peder La Chaise rahibin yeğeninin başına gelenleri haber almıştı; hapse atılması büyük bir yanlışlıktı ve böyle şeyler bazen olabiliyordu, önem verilmemesi gerekiyordu. Rahip ertesi gün yeğenini ve onun arkadaşı Gordon'u getirirse Valbled kardeş onları huzura kabul ettirecek, daha sonra da Mons de Louvois ile görüştürecekti.*

Mektupta ayrıca kralın, Safdil'in İngilizlere karşı gösterdiği yiğitlikten haberdar edildiği ve kralın yarım koridordan geçerken onu ödüllendireceği ve belki de ona göz ucuyla bakacağı yazılıydı. Bunun dışında saray hanımlarının yeğenini özel odalarına çağırıp "Hoşgeldiniz Bay Safdil" diyecekleri, o akşamki saray şöleninde kesinlikle ondan söz edileceği yazılmıştı.

Rahip de Kerkabon mektubu yüksek sesle okumuştı; Safdil öfkелendi, fakat haberciye bir şey demedi. Sonra kader arkadaşı Gordon'a dönüp buna ne diyeceğini sordu. Gordon şöyle yanıtladı: "İşte sarayda insanlara böyle maymun gibi davranırlar. Onları döver, sonra dans ettirirler." Bunun üzerine Safdil mektubu alıp yırttı ve haberciye "İşte yanıtımı aldınız," diyerek önüne attı. Amcası telaşlandı, sürgüne gönderileceğinden korkarak hemen bir mektup yazıp özür diledi.

Bu arada güzel ve talihsiz Saint-Yves ağırlaşıyor, sonunun geldiğini anlıyordu. Artık dayanma gücü kalmayanların dinginliği içindeydi. Safdil'e "Ah! sevgilim," de-

di, “Yaptığım yanlışlığı yaşamımla ödüyorum; ancak sizin özgür olacağınızı bilmek beni avutuyor. Sizi aldatırken seviyordum, ölürken de seviyorum.”

Genç kız başkalarına “cesaretle öldü” dedirtmek gibi boş bir hevesle metin olmaya çalışmıyordu. Kim yirmi yaşında sevgilisini, yaşamını ve iffet denen gururunu yitirirken metin olabilir? Zaten durumunun acılığını kendi söylemese de bakışları anlatıyor, ağlayabildiği kadar ağlıyordu.

Bazıları ölümü metin karşılayanları niçin bu kadar överler? Bu, hayvanların yazgısıdır. Bizler ancak yaşlılık ve hastalık sonucu kaçınılmaz olan ölümü böyle karşılayabiliriz. Büyük bir kaybın acısı elbette olur; bunu bastırmaya çalışan her kimse ölümün kollarında bile büyükmeyi sürdürmektedir.

Sonunda genç kız son soluğunu verdi; başucundakiler gözyaşları ve hıçkırıklara boğuldular. Safdil tüm duyularını yitirdi. Özyapısı güçlü kişilerin duyguları daha şiddetli olur. İyi yürekli Gordon onu iyi tanıdığı için, kendine geldiğinde canına kıymasından korkuyordu. Ortalıktaki tüm silahları kaldırdılar. Genç adam ayıldığında bunu fark etti; ağlamadan onlara “Yeryüzünde benim yaşamıma son vermemi engellemeye kimin hakkı ve gücü olabilir?” diye sordu. Gordon ona, özgürlüğümüzü yaşamımıza son vermekte kullanmamızın doğru olmadığı, bu dünyada nöbet başındaki asker gibi olduğumuz üzerine bilinen beylik lafları etmedi. Sanki Tanrı için bir miktar maddenin orada değil de burada toplanmış olmasının önemi var mıydı? Caton’un bir hançer darbesiyle yanıtladığı bu tür temelsiz düşüncelere yer yoktu.

Safdil'in fırtınalara gebe sessizliği, gözlerindeki durağan bakışlar ve dudaklarının titreyişi odadakileri hem acındırıyor, hem de dehşet içinde bırakıyordu. Herkes gözücuyla onu kolluyor, yalnız kalmamasına dikkat ediyorlardı. Bu arada otelci ve eşi geldiler; güzel Saint-Yves'in soğumaya başlayan cesedi sevgilisinin gözlerinden uzakta başka bir yere götürüldü.

Onlara otelin kapısında dualar okuyan iki papaz da katılmıştı. Yakınlarının ağlaştığı, sevgilisinin canına kıymaya hazırlandığı bu ortamda birden Saint-Poulange ve Saint-Yves'in ev sahibesi geldiler.

Saint-Poulange'ın bir kez tattığı mutluluk onun hevesini geçirmemiş, genç kıza daha da bağlanmıştı. Geri çevrilmiş olmak onu kıskırtmıştı. Peder La Chaise böyle bir yere gelmeyi düşünmezdi, ama bütün gün güzel kızın hayali gözlerinin önünden gitmeyen Saint-Poulange, kendi gelse iki kezden fazla görmek istemiyeceği bu kızın evine koşmuştu.

Bakan yardımcısı arabadan indiğinde ilk gördüğü şey bir tabut oldu. Zevk içinde yaşamaya alışmış kimselerin insan acılarına gösterdiği duyarsızlıkla yüzünü çevirip yukarı çıkmak istedi. Versailleslı kadın ölenin kim olduğunu merak edip sordu. Saint-Yves'in adını duyunca kadının gözleri büyüdü ve bir çığlık attı. Bunu duyan Saint-Poulange yüzünde şaşkınlık ve acıyla geri döndü. İyi yürekli Gordon da orada gözleri yaşlı duruyordu. Dualarını kesip bu saray adamına olanları anlattı. Saint-Poulange kötü doğmuş biri değildi, ama devlet hizmeti ve saray yaşamı onun ruhunu şaşırtmıştı. Yaşlandıkça yüreği taşlaşan bakanlardan değildi. Bakışlarını eğerek yaşlı adamı

dinliyor, gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Ağladığına kendi de şaşıyor, ömründe ilk kez pişmanlık duyuyordu.

Gordon’a döndü: “Bana sözünü ettiğiniz bu olağanüstü genci tanımak istiyorum. Ölümüne neden olduğum bu talihsiz kız kadar bu gencin yazgısı da beni etkiliyor.” Gordon onu odaya çıkarıp yakınlarının çevresini sardığı genç adamın önüne getirdi.

Bakan yardımcısı Safdil’e “Sizin yaşamınızı kararttım, kalan ömrümü onu onarmaya harcayacağım,” dedi. Safdil’in ilk düşüncesi bu adamı oracıkta öldürmek ve sonra da kendini öldürmek oldu. Ancak hiçbir silahı yoktu ve çevresi sarılıydı. Odadakiler tüm nefretlerini ve aşağılamalarını Saint-Poulange’a kusarken o hiçbir şey söylemeden dinledi. Sonunda zaman her şeyi yumuşattı. Safdil Mons de Louvois’nın ordularında başka bir ad altında iyi bir asker olup çıktı. Buyruğundaki askerler bu hem filozof, hem yiğit komutanı benimsediler.

O bazen bu serüvenden söz ederken duygularına ege-men olamayıp ağlıyordu. Yaşamının sonuna kadar güzel Saint-Yves’in anısına bağlı kaldı. Rahip de Saint-Yves ve de Kerkabon yeni birer göreve atandılar. Halası yeğeninin askerliğe, din adamlığından daha çok yakıştığını söylüyordu. Versailleslı kadın elmas küpeleri kendi taktı. Peder Tout-à-Tous çikolata, kahve, şeker ve deri ciltli Saygıdeğer Peder Croiset’nin düşünceleri adlı kitap gibi birçok armağana kavuştu. İyi yürekli Gordon ömrünün kalan kısmını Safdil’le geçirdi; tanrısal lütfu bir daha ağzına almadı. Yaşam felsefesi olarak, kötülük de bir iyiliğe yol açabilir özdeyişini seçti. Kimbilir ne kadar dürüst insan bunun tersini düşünmüştür: kötülükten iyilik çıkmaz!

Cumhuriyet
Aydınlanma Kitaplığı

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

Yayınlanan Kitaplar:

- 1- Sokrates'in Savunması (Platon)
- 2- Devlet Adamı (Platon)
- 3- Candide (Voltaire)
- 4- Atinalıların Devleti (Aristoteles)
- 5- Top Oynayan Kedi Mağazası (Balzac)
- 6- Devlet I-II (Platon)
- 7- Devlet III-IV (Platon)
- 8- Yüzbaşının Kızı (Puşkin)
- 9- Philebos (Platon)
- 10- İtalya Hikâyeleri I (Stendhal)
- 11- İtalya Hikâyeleri II (Stendhal)
- 12- Yaşlılık/Dostluk (Cicero)
- 13- Masallar (Aisopos)
- 14- Pazartesi Öyküleri I (Alphonse Daudet)
- 15- Pazartesi Öyküleri II (Alphonse Daudet)
- 16- Rönesans (Jules Michelet)
- 17- Dr. Jekyll ve Mr. Hyde (Robert L. Stevenson)

- 18- Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carroll)
- 19- Yöntem Üzerine Konuşma (Descartes)
- 20- Gilgamiş Destanı
- 21- Martı/Vişne Bahçesi (Çehov)
- 22- Gulliver Cüceler Ülkesinde (Jonathan Swift)
- 23- Totem ve Tabu I (Sigmund Freud)
- 24- Totem ve Tabu II (Sigmund Freud)
- 25- Değişen Kafalar (Thomas Mann)
- 26- Çin Öyküleri (Anonim)
- 27- Gulliver Devler Ülkesinde (Jonathan Swift)
- 28- Şiirler (Safo)
- 29- Üç Öykü (Gogol)
- 30- Mozart Prag Yolunda (Eduard Mörike)
- 31- Masallar (Jacob ve Wilhelm Grimm)
- 32- Şeytanlı Göl (George Sand)
- 33- Çocukluk (Lev Tolstoy)
- 34- Tefeci Gobseck/Üç Öykü (Balzac)
- 35- Masallar II (Jacob ve W. Grimm)
- 36- Michael Kohlhaas (H. Von Kleist)
- 37- Yıkıntılar I (Volney)
- 38- Yıkıntılar II (Volney)
- 39- Pierre ve Jean (Maupassant)
- 40- Paul ve Virginie (Bernardin de Saint-Pierre)
- 41- Metafizik Üzerine Konuşma (Leibniz)
- 42- Ivan Ivanoviç ile Ivan Nikiforoviç'in Öyküsü (Gogol)
- 43- Haksız Yönetime Karşı / Tembellik Hakkı (Henry D. Thoreau / Paul Lafargue)

Okurlarımız, eksik kitaplarını Cumhuriyet Kitap Kulübü'nden sağlayabilirler.

Cumhuriyet
Aydınlanma Kitaplığı
DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

Çıkacak Kitaplar:

- Yunus Emre (İlhan Başgöz)
- Tours Papazı (Balzac)
- Bilinmeyen Başyapıt (Balzac)
- Bizans (Herczeg)
- Genç Werther'in Acıları (Goethe)
- Erzurum Yolculuğu (Puşkin)
- Byelkin'in Öyküleri (Puşkin)
- Macbeth (Shakespeare)
- Yeraltından Notlar (Dostoyevski)
- Beyaz Geceler (Dostoyevski)
- Pal Sokağının Çocukları (Ferenc Molnar)
- Yalnız Gezerin Hayalleri (Rousseau)

- **Gölme (Bergson)**
- **Yasaların Ruhı (Montesquieu)**
- **Aktörlük Hakkında Aykırı Düşünceler (Diderot)**
- **Bilge Nathan (Lessing)**
- **Felsefenin İlkeleri (Descartes)**
- **Yeni Atlantis (Bacon)**

Cumhuriyet'in
okurlarına armağandır.
Parayla satılmaz.

VOLTAIRE / SADIK • SAFDİL

VOLTAIRE

SADIK
•
SAFDİL

Çeviren:
Bekir Karaoğlu

Cumhuriyet

Cumhuriyet'in
okurlarına armağandır.
Parayla satılmaz.